

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID INSTITUTIONEN BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2007:91
ISSN 1654-0247

Bibliotek i exil

Det Kurdiska biblioteket i Stockholm

ANNSOFI LINDBERG

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© Författaren

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel: Bibliotek i exil: Det Kurdiska biblioteket i Stockholm
Engelsk titel: Library in Exile : The Kurdish Library in Stockholm
Författare: Annsofi Lindberg
Kollegium: 1
Färdigställt: 2007
Handledare: Torgil Persson

Abstract:

The purpose of this thesis is library work in exile, more specifically The Kurdish library in Stockholm ("Kurdiska biblioteket"). The Kurds have a long history of exile, forming a part of their national and cultural identity. I have therefore chosen in the analysis three concepts: nationalism, ethnicity and culture.

The Kurdish library is unique and is different from a traditional library in many ways. I will therefore analyse acquisition, catalogue, and information work in a broader perspective.

The method I have chosen is a Cultural sociology method ("cultural studies"), derived from theories by Karl Mannheim and Anthony Giddens. I will also, for a broader perspective, use theories from the Sociology of literature-field, by Johan Svedjedal and Lars Furuland.

My thesis will also include a historical exposé over the Kurds and Kurdistan, related to the questions about the library work. Part of the thesis deals with publishing, press and writing in Kurdistan. Many of the Kurdish immigrants in Sweden are working in these fields (Mehmed Tayfun names circa 50 authors in his book). There are no sharp lines between authorship, publishing, press, or library. I discuss what this means to the Kurdish library. Also what the Internet can mean for the library's future.

My thesis tries to show and exemplify what a library in the Diaspora can be, but also what makes it so special.

Nyckelord: exil, diaspora, bibliotek, kurder, nationalitet, etnicitet, kultur

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING OCH SYFTE	4
1.2 Inledning och bakgrund.....	4
1.3 Syfte och frågeställningar	5
1.4 Disposition.....	6
2. TEORI OCH METOD	7
2.1 Teoretiska utgångspunkter.....	7
2.2 Metodiska utgångspunkter.....	8
2.3 Begrepp och definitioner.....	10
2.4. Källmaterial och litteratur.....	19
3. KURDERNAS HISTORIA OCH KULTURELLA SITUATION	21
3.1 Forskningsöversikt.....	22
3.2 Litteratur om kurderna.....	26
3.3 Några kurdiska bibliografier och institut i världen.....	28
3.4 Språk.....	29
3.5 Historia till 1990.....	32
3.6 Kurderns situation idag.....	34
3.7 Kurderna i Norden och deras roll på den litterära arenan.....	35
3.8 Förlagsverksamhet och press.....	37
4 KURDISKA BIBLIOTEKET FRÅN PROJEKT TILL ETABLERAD INSTITUTION	40
4.1 Olika typer av bibliotek.....	40
4.2 Kurdiska bibliotekets uppgift.....	43
4.3 Exempel på mål och verksamhet för ett bibliotek i diasporan.....	45
4.3.1 Kungliga biblioteket som tänkbar modell.....	48
4.3.2 Organisation och finansiering.....	49
4.3.3 Personal.....	50
5. FÖRVÄRV OCH KATALOG	51
5.1 Bestånd, förvärv och urval.....	51
5.2 Katalog.....	52
5.2.1 Katalogen särdrag och specifika behov.....	53
5.2.2 Riktlinjer och regler för klassificering av beståndet på Kurdiska Biblioteket.....	55
5.3 Internet och webb.....	59
5.4 Information och programverksamhet.....	63
6. AVSLUTANDE ANALYS OCH DISKUSSION	65
7. SAMMANFATTNING	72
8. KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	74

1 INLEDNING OCH SYFTE

1.1 Inledning och bakgrund

Kitêbxaeya Kurdi, Kurdiska biblioteket i Stockholm, invigdes av den socialdemokratiska kulturministern Marita Ulvskog den 10 oktober 1997. Biblioteket är i sitt slag unikt i världen. Visserligen finns både större och mindre kurdiska arkiv och boksamlingar i Paris, New York och London. Men ett organiserat och strukturerat bibliotek i exil, vars främsta uppgift och syfte är att systematiskt samla in, dokumentera och tillhandahålla all slags litteratur och information om kurderna, deras historia och frihetskamp, gör biblioteket på Skeppsholmen till en mycket speciell institution med speciella ambitioner. Bibliotekets placering i Stockholm är ingen tillfällighet. En avgörande anledning till detta är att många intellektuella kurder sökt och fått en fristad i exil där. I Sverige finns också en aktiv kurdisk tidskrifts- och förlagsverksamhet. Kanske har också folkbibliotekstraditionens djupa förankring i det svenska samhället påverkat och inspirerat till tankegångar att starta ett kurdiskt bibliotek i diasporan.

Under lång tid har det funnits ett starkt behov hos exilkurder att få till stånd ett bibliotek, vilket tjänar som dokumenterande och sammanhållande institution för litteratur och tryckt material som publiceras av kurder, ofta under extremt svåra förhållanden, både i och utanför Kurdistan. Det kan nämnas att kurdernas kanske mest kände författare, Yasar Kemal, vid flera tillfällen under sitt mer än femtio år långa författarskap haft sin tillflyktsort i Sverige. Genom ett initiativ av författaren och bibliotekarien Nedim Dagdeviren grundades Kurdiska biblioteket i Stockholm. Bibliotekets ambition och målsättning är att avspegla och dokumentera kurdisk kultur och litterär verksamhet över hela världen, inte bara i Sverige. (Kurdiska bibliotekets hemsida.)

Av en slump stötte jag själv på biblioteket under en promenad samma höst det invigdes 1997. Bibliotekets placering just på Skeppsholmen var något jag uppmärksammade och förvånades en smula över. Det centrala men dock lugna läget, lite avskilt men ändå inbakat bland etablerade svenska kulturinstitutioner som Moderna Museet, Statens Kulturråd, Konsthögskolan med flera väckte definitivt min nyfikenhet. Tanken på att längre fram under min utbildning välja att skriva min magisteruppsats om just detta biblioteks tillblivelse, funktion och verksamhet började efter detta spontana möte ta form.

När jag inledningsvis startade arbetet med magisteruppsatsen, med det uttalade syftet att dokumentera och undersöka detta unika bibliotek, började jag med att botanisera bland diverse litteratur och information av intresse för uppgiften. Jag fann i antologin *"Världen i Sverige: en internationell antologi"* (1995) något som nästan kan liknas vid en nyckel eller startpunkt för mitt arbete. I några talande rader av den kurdiske författaren Mehmet Uzun, närmare bestämt i slutraderna till den inledande essän i antologin skriver han följande:

Jag vill avslutningsvis erinra om min mormor. Det welatê xerîbiyê (betyder ungefär det främmande landet) som hon talade om utgörs för oss kurder olyckligtvis av ett fosterland, ett fokus för vårt kulturella och intellektuella arbete. Vårt århundrade är en tragisk period av forskningsbedrifter, folkmord, omvälvningar, ödeläggelser och folkvandringar. För oss kurder är dessa lidanden så mycket mer påtagliga. Här av kommer det sig att allt vårt kulturella och intellektuella arbete av någon betydelse har tillkommit i exil. I likhet med judarna

och armenierna har kurderna upplevt welatê xerîbiyê som en möjlighet, en plats där deras språk, litteratur, konst och kultur skulle kunna bevaras och utvecklas. Som son av ett folk som tryckte sina första tidningar, tidskrifter och böcker i exil och upprättade sina moderna institutioner där, skulle jag vilja avsluta denna essä med att säga att också jag levt i welatê xerîbiyê – en erfarenhet som givit mig både en sorg och fristad. (Uzun 1995, s. 22)

Det kan därför ses som lite av en paradox att ett kurdiskt bibliotek med höga anspråk av närmast nationalbibliotekskaraktär tillkommit i exil – i ”det främmande landet” – i Stockholm.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att belysa hur ett speciellt bibliotek i exil, i diasporan¹, bygger upp och bedriver sin verksamhet, nämligen Kurdiska biblioteket i Stockholm. I detta sammanhang bör det förtydligas att Kurdiska bibliotekets verksamhet ej skall betraktas som generell för hur ett bibliotek i exil kan fungera, utan biblioteket bör ses som en möjlig form av hur en speciellt anpassad biblioteksverksamhet i diasporan kan bedrivas och utformas.

De frågor som kommer att stå i fokus för undersökningen är:

A. Hur kan Kurdiska biblioteket i Stockholm beskrivas och karakteriseras som ett exempel på ett bibliotek i exil och vilka är några av de behov som biblioteket specifikt tillgodoser?

B. Vilka är några av de problem ett bibliotek i exil, i detta fall Kurdiska biblioteket Stockholm, kan ställas inför exempelvis ur ett globaliseringsperspektiv?

Med dessa två övergripande frågeställningar som utgångspunkt har jag valt att närmare undersöka och beskriva Kurdiska biblioteket i Stockholm, dess organisation och arbete. *Bland annat kommer stor vikt läggas vid de kvalitativa intervjuer som gjorts av bibliotekets medarbetare. Deras upplevelser och perspektiv av att arbeta i biblioteket kommer därför vara en viktig informationskälla när jag beskriver biblioteksverksamheten.* Uppsatsens främsta intention är alltså att exemplifiera och beskriva ett bibliotek och dess verksamhet i exil. Den kultursociologiskt färgade teoretiska bakgrunden som jag kommer stödja detta arbete på finner jag passande att använda därför att det i denna finns möjlighet att granska och beskriva Kurdiska biblioteket såväl i ett social som historiskt perspektiv.

Uppsatsen kommer i första hand att diskutera frågor kring bibliotekets historia och tillkomst, samt beskriva och ge en sammanfattande bild av bibliotekets inriktning, syfte och verksamhet. Ett deskriptivt förhållningssätt till innehåll och resultat kommer att eftersträvas. Jag finner det vidare intressant att se på hur specifikt biblioteksverksamheten kan fungera som en etniskt främjande resurs i form av ett bibliotek i diasporan. I detta sammanhang kan det också vara värdefullt att observera bibliotekets funktion i den integration och assimileringprocess som de kurdiska invandrarna i Sverige idag befinner sig i.

¹ Diaspora = Från början judisk bosättning utanför Israel, d.v.s. ”i förskingringen”. Här i betydelsen religiös eller etnisk folkgrupp som lever utanför sitt ursprungsområde i samhällen som domineras av en annan religiös eller etnisk grupp. (NE 1990 band 4)

De frågeställningar och syfte jag valt kommer främst att undersökas inom ramen av tre aspekter som omfattar begreppen *nationalism*, *etnicitet* och *kultur*. Arbetet måste emellertid begränsas till vad som är rimligt inom en magisteruppsats ramar såväl tidsmässigt som praktiskt.

1.3 Disposition

Uppsatsen är disponerad så att den är uppdelad i sju huvudavdelningar. I det första kapitlet presenteras syfte, frågeställningar och bakgrund. I följande kapitel får läsaren en redogörelse för den teoretiska och metodiska plattformen för detta arbete. I detta kapitel ingår också en genomgång av begrepp och definitioner. Därefter kommer källmaterial och litteratur. Sedan följer den avdelningen som handlar om kurdernas historia och kulturella situation. I detta kapitel ingår även en forskningsöversikt, litteratur om kurderna, presentation av några kurdiska bibliografier och institut i världen samt språk, historia fram till 1990, kurdernas situation idag och deras roll på den litterära arenan. Sist i detta kapitel diskuteras förlagsverksamhet och press. Efter detta kommer kapitel fyra som behandlar Kurdiska biblioteket från projekt till etablerad institution. I detta ingår en redogörelse för några olika typer av bibliotek som förekommer främst i Sverige samt en redogörelse för delar av Kurdiska bibliotekets arbete och uppgifter, det vill säga bland annat dess roll och mål i diasporan och i Sverige. I denna avdelning jämförs Kungliga bibliotekets funktion, uppgift och verksamhet med delar av Kurdiska bibliotekets. Sist i denna avdelning ges information om organisation, finansiering och personal på biblioteket. I kapitel fem problematiseras kring förvärv, bestånd och katalog. Här ges en beskrivning av hur katalogiserings- och klassificeringsarbetet fungerar och vilka riktlinjer man arbetar efter. I detta kapitel delges läsaren även information om programverksamhet, Internet och webb samt en genomgång och analys av bibliotekets hemsida. Efter detta följer ett avrundande kapitel med analys och diskussion av uppsatsens innehåll och därefter avslutas uppsatsen med en sammanfattning.

2 TEORI OCH METOD

2.1 Teoretiska utgångspunkter

Det grundläggande teoretiska perspektivet kan beskrivas som kultursociologiskt deskriptivt och kvalitativt. Jag har med denna utgångspunkt valt att använda Karl Mannheims teorier där begreppet "världsbild" (Weltanschauung) är en central komponent. Mannheim använder det tillsynes vida begreppet kultursociologi för att beskriva hur kunskap om den sociala verkligheten växer fram och utvecklas i sociala och kulturellt specifika sammanhang. En sådan världsbild menar Mannheim har sitt ursprung i de erfarenheter och upplevelser som en social grupp delar. Mannheims teori om olika gruppers, såväl i sociala som etniska sammanhang, olika världsbilder kan här ge ett intressant perspektiv på Kurdiska biblioteket. Mannheim förklarar med följande ord;

A world-view (of an era, a group, etc) is a structurally linked set of experiential contextures wich makes up the common footing upon wich a multiplicity of individuals together learn from life and enter into it. A world-view is then neither the totality of spiritual formations present in an age nor the sum of individuals then present, but the totality of the structurally interconnected experiential sets wich can be derived from either side, from the spiritual creations or from the social groups formations. (Mannheim 1982, s. 91)(Mannheim, K (1929/1991) Ideology and Utopia. London: Routledge)

Eftersom kurderna som folkgrupp tydligt vill betona och bevara sin kulturella särart kan ett kultursociologiskt förhållningssätt som till viss del undersöker och beskriver globaliseringens verkningar på olika plan, exempelvis det sociala och historiska, med fördel anknytas till de tre aspekter som i uppsatsen omfattar begreppen *nationalism*, *etnicitet* och *kultur*. Här kan det förtydligas att globalisering i detta sammanhang främst syftar på att kurderna som folkgrupp är spridd över världen och att en betydande del av deras litterära verksamhet sker utanför Kurdistans gränser. Jag kommer även att stödja mig på sociologen Anthony Giddens teorier om globalisering. En anledning till att jag valt att kombinera Mannheims teorier med Giddens, är att de på flera sätt kompletterar varandra. Bland annat diskuterar Giddens i sin teoribildning den globaliseringsprocess som sker i världen idag. Det vill säga den process som pekar mot ett ökat ömsesidigt beroende men också ett intensivare och mer omfattande utbyte av tankar, idéer och impulser mellan människor, regioner och länder över hela världen. (Giddens 2003, s. 556)

För Kurdiska bibliotekets verksamhet och framtid blir problematiseringen kring globaliseringsfrågor en viktig komponent med tanke på hur utspridda kurderna som folkgrupp är i många länder Den moderna biblioteksverksamheten är idag dessutom ofta tätt sammankopplad med Internet och webbaserat arbete vilket bidrar till att den del av globaliseringsprocessen som rör den verksamhet som exempelvis Kurdiska biblioteket representerar är intressant att undersöka inom ramen för detta uppsatsarbete. Vidare kopplar Giddens på ett spännande och innovativt sätt samman sociologi och antropologi. På olika sätt är också detta två forskningsområden som i viss utsträckning överlappar varandra. Hos Giddens har även det historiska perspektivet en central plats. (Giddens 2003, s.12) Att välja ett kultur-

sociologiskt inriktad betraktelsesätt som teoretisk bas, känns både befogat och naturligt då syftet med uppsatsen är att analysera och beskriva Kurdiska bibliotekets verksamhet i relation till kultur, samhälle, etnicitet och nationalism. Detta inrymmer dock vissa problem eftersom samtliga nämnda begrepp i sig själva omfattar en rad olika tolkningsmöjligheter och synsätt. (Miegel och Johansson 2002, s. 44) Frågor som berör etnicitet, nationalism och kultur kretsar ofta kring nationalstaten och frågor kring den nationella identiteten. Nationalstaten, menar Miegel, har alltid varit tätt sammankopplad med forandret av den nationella identiteten. (Miegel och Johansson 2002, s. 359)

I den en täta relation som finns, i den kurdiska kulturen, mellan författarskap, förlagsverksamhet, distribution och biblioteksverksamhet tror jag också att en teoretisk infallsvinkel som färgats av en litteratursociologisk forskningsinriktning kan vara fruktsam och fungera som en möjlig teoretisk grund för denna undersökning. I den kurdiska kulturen är exempelvis skillnaden mellan bibliotek och bokhandel ofta inte klart differentierad

2.2 Metodiska utgångspunkter

Syftet med valet av metod, i detta fall en metod med kultur- och litteratursociologisk inriktning, är att finna ett relevant verktyg för att så heltäckande som möjligt kunna beskriva Kurdiska bibliotekets verksamhet och arbete. En kultursociologisk aspekt eller betraktelsesätt finner jag med andra ord passande att använda i denna uppsats då en tongivande del av arbetet är att ge en beskrivning och dokumentation av bibliotekets verksamhet i en samhällsrelig kontext. Arbetet bygger också till viss del på de kvalitativa djupintervjuer som gjorts med personer som är knutna till bibliotekets verksamhet. För att kunna ge tydligare bild av den kurdiska biblioteksverksamheten i Stockholm finner jag det även intressant att färga den kultursociologiska inriktningen med ett litteratursociologiskt synsätt. Den plattform som valet av metod medför möjliggör att relevant beskriva bibliotekets bredd som även innefattar områden som arkiv, förlag och press, vilket bland annat omfattar den kurdiska biblioteksverksamheten i diasporan här exemplifierad av Kurdiska biblioteket. Det litteratursociologiska betraktelsesättet fyller här också sitt syfte eftersom det är värdefullt att granska vilken betydelse viss bok- och tidskriftsutgivning har för Kurdiska bibliotekets verksamhet.

Svedjedal betonar att ett av de grundläggande syftena med litteratursociologisk forskning, det vill säga analys av produktion, distribution och konsumtion av litteratur eller själva den litterära produktions- och distributionsprocessen, är att undersöka relationen mellan skönlitteratur och samhälle. Vidare menar Svedjedal att forskningsinriktningen inte enbart är nutidsorienterad utan att den också har ett historiskt perspektiv, och att den kombinerar analys av litterära verk med undersökningar av yttre villkor för litteraturens möjligheter i varierande perspektiv. (Uppsala universitet: Litteraturvetenskapliga institutionens hemsida: Avdelningen för litteratursociologi) I Storbritannien har detta utvecklats till ett eget forskningsämne "Cultural studies" vid Centre for Contemporary Cultural Studies i Birmingham under Raymond Williams och Richard Hoggarts ledning.

En gemensam utgångspunkt för ett flertal kultursociologer tror jag kan urskiljas, nämligen att den kultursociologiska metoden, om den skall vara fruktsam, bör anpassas till det problemområde som skall undersökas. Ett konstaterande vilket kan tyckas självklart men

knappast enkelt. Genomgående för Cultural studies, eller kulturstudier är att de kan studeras inom andra discipliner än de rent kultursociologiska eftersom förhållningssättet ofta fokuserar på ett flertal olika slags relationer mellan kultur och samhälle. Här finns också tydliga likheter med den litteratursociologiska metoden. Svedjedal beskriver hur metoden systematiskt studerar litteraturen som ett socialt fenomen eller en institution i samhället.

Forskningsinriktningen är i regel inte enbart nutidsorienterad, utan har ett historiskt perspektiv, och den kombinerar gärna analys av litterära verk med undersökningar av litteraturens yttre villkor, allt med utgångspunkten att söka förbindelser mellan textutella fenomen och kontextuella.

(Uppsala universitet: Litteraturvetenskapliga institutionens hemsida: Avdelningen för litteratursociologi)

Tre aspekter som omfattar begreppen *nationalism*, *etnicitet* och *kultur* kommer att vävas in i undersökning, sammanhang och analys. Aspekternas primära funktion är att visa på hur dessa såväl när det gäller den deskriptiva som analytiska delen kan fungera som styrinstrument inom såväl den kultursociologiska som litteratursociologiska metoden.

Som jag tidigare nämnt är en viktig del i min forskning de fyra kvalitativa djupintervjuer som genomfördes på Kurdiska biblioteket tiden mellan 2003-04-17 och 2005-09-03. De intervjuade personerna är Nedim Dagdeviren som är initiativtagare, grundare och chef för Kurdiska biblioteket. Att jag valt att intervju honom beror på att han som chef och initiativtagare har betydelsefull och intressant information att bidra med. Vidare är Anja Paulin som arbetar på Statens Kulturråd i Stockholm med bland annat stöd och bidrag till invandrarlitteratur intressant att ha med som informant eftersom hon känner till förhållanden kring Kurdiska biblioteket och vad som föranledde startandet av biblioteket. Genom att intervju Andrea Vollmer och Mehmed Tayfun vilka har arbetat som bibliotekarier på biblioteket finns det möjlighet att ytterligare undersöka och beskriva det paktiska och dagliga arbetet med exempelvis katalogisering och service. När det gäller frågorna till Nedim Dagdeviren är de till största delen relaterade till bibliotekets historia och tillkomst, hur han kom på idén att starta verksamheten. Det ställs också frågor kring hans egen bakgrund, när han kom till Sverige, varför o.s.v. Intervjun med Nedim Dagdeviren ger också hans bild av den så kallade "kurdiska frågan" som är ett viktigt inslag i den kurdiska exilproblematiken vilken också hänger samman med Kurdiska bibliotekets verksamhet. När det gäller intervjuerna med Andrea Vollmer och Mehmed Tayfun är fokus på frågorna mer inriktade på det operativa och praktiska biblioteksarbetet.

Förutom detta har jag under arbetets gång, mellan 2003 fram till 2007, gjort ett flertal studiebesök och haft kontinuerlig kontakt med samtliga ur bibliotekspersonalen.

Med andra ord har konkreta studier av biblioteksverksamheten på nära håll för att på ett ingående och direkt sätt få tillfälle att observera hur biblioteksverksamheten bedrivs och fungerar varit av stort värde. Vidare har jag använt olika dokument knutna till biblioteket, så som verksamhetsberättelser, informationstext från hemsidan, låneregler, informationsbroschyrer, stadgar och protokoll vilka på olika sätt belyser bibliotekets funktioner. En mer detaljerad beskrivning av materialurval återkommer jag till i kapitlet Källmaterial och litteratur. När det gäller beskrivningen av katalogen och det arbete som är knutet till denna har jag gjort en observationsstudie där jag i detalj studerat hur själva katalogiseringsarbetet går till.

När jag började studera Kurdiska bibliotekets verksamhet genom att bland annat ta del av verksamhetsberättelser och göra studiebesök och intervjuer märkte jag tidigt att detta bibliotek alltså befinner sig i utveckling. Exempelvis arbetar man i skrivande stund med att söka och prova sig fram till katalogfunktioner som är anpassade och relevanta för just detta biblioteks behov. Till dessa frågor återkommer jag i kapitlen som beskriver organisation, förvärv och katalog.

Arbetet i denna uppsats kommer till stor del inriktas på att kvalitativt bedöma det material och den information som finns dokumenterad kring bibliotekets verksamhet och möjlig att ta del av, såväl om det är skrivet, eller förmedlats muntligt, visuellt och digitalt.

En tongivande del av den information som jag tagit del av är knutet till det turkiska och irakiska Kurdistan. En förklaring till detta är att flertalet av de kurder jag kommit i kontakt med och som aktivt arbetar med Kurdiska biblioteket i Stockholm har sina geografiska rötter i dessa områden. Vidare bor den största delen av den kurdiska befolkningen i östra Turkiet och i Irak och det är framför allt i Turkiet som det kurdiska språket haft svårast att accepteras eftersom det där varit mer eller mindre förbjudet.

2.3 Begrepp och definitioner

Kultur och kultursociologi

För att ytterligare klargöra valet av teori och metod kommer jag i denna avdelning att förtydliga och förklara begrepp och definitioner som används som analys- och arbetsredskap inom den kultur- och litteratursociologiska forskningsinriktningen som jag valt för mitt uppsatsarbete. Här kommer även de tre tidigare nämnda aspekterna som omfattar begreppen *nationalism*, *etnicitet* och *kultur* att förklaras med utgångspunkt från hur de används och kan tolkas inom ramen för denna uppsats.

Den grundläggande frågan när man talar om biblioteksverksamhet, som jag uppfattar det, är den ständiga diskussionen om vad som kan räknas till begreppet kultur och vad som omfattar ordets betydelse från en kultursociologisk utgångspunkt. En fråga som växer fram ur detta resonemang är vilka funktioner och betydelser som ryms inom själva fältet kultur och kultursociologi och på vilket sätt det relaterar till de begrepp som här används för att beskriva Kurdiska biblioteket? Har ordet kultur med tiden och i olika sammanhang förändrats? Thomas Johansson och Frank Miegel menar att det inom sociologin inte finns något ”vedertaget kulturbegrepp, utan kultursociologin kännetecknas snarare av en ständig diskussion om vad kultur är”. (Miegel & Johansson 2002, s. 12) Vidare ringar Miegel och Johansson några sidor längre fram i samma text in problematiken kring kulturbegreppet med följande resonemang:

Det bör påpekas att det inte rör sig om en disciplin som vuxit fram inom sociologiämnet, utan snarare handlar det om ett ökat såväl inter- som intra-disciplinärt intresse för relationen mellan kultur och samhälle. Detta framgår kanske tydligast av det faktum att flera av de mest inflytelserika teorierna och teoretikerna har sin hemvist i helt andra discipliner än sociologin, framför allt i antropologin, idéhistorien, litteraturvetenskapen, filosofin, psykologin och lingvistik. Kultursociologin är därför snarare att betrakta som ett vetenskapligt

fält än som ett akademiskt ämne. (Miegel & Johansson 2002, s.16-17)

Sociologen Karl Mannheim myntade själva termen kultursociologi redan i början av förra seklet. Mannheim intresserade sig framför allt för hur olika sociala grupperingar utvecklar olika sociala världsbilder. I sina teorier använder han begreppet *Weltanschauung* (världsbild/ livsåskådning). Termen används bland annat för att beskriva en specifik kunskap om den sociala verklighet som är knuten till gruppen och som växer fram i dess sociala sammanhang. Resultatet av detta förlopp avspeglas i den sociala gruppens världsbild, vilken i sin tur hänger samman med de upplevelser och erfarenheter gruppen har gemensamt. Kulturen formas enligt Mannheim genom en ständig kamp mellan olika sociala grupper. Enligt Mannheim är den moderna kulturen färgad av differentiering och mångfald. Den sociala verkligheten tolkas på olika sätt beroende på skilda gruppers varierande livsvillkor, intressen och förutsättningar. Vidare menar Mannheim att för att förstå framväxten av idéer ”måste vi studera hur de uppstår i olika sociala sammanhang och i relation till olika typer av sociala grupper och sociala positioner”. (Miegel & Johansson 2002, 2.106)

När det gäller den kurdiska kulturen och Kurdiska biblioteket som en del i denna kommer kulturbegreppet framför allt att belysas och diskuteras inom den etniska och nationella aspekten. Kurdisk kultur betraktas dessutom ofta som kontroversiell i den meningen att den hävdar betydelsen av att bevara sitt språk och sin särart i respektive hemländer, det vill säga i exempelvis Turkiet, Irak, Iran och Syrien.

Att försöka förklara vad ”kultur” står för är knappast någon enkel uppgift. När det gäller själva ordet ”kultur” och ”kulturbegreppet” är det heller inte bara *en* förklaringsmodell som gäller utan ett flertal. I Nationalencyklopedin får man följande information:

Kultur (fr *culture*, av lat. *Cultu'ra* 'bearbetning', 'odling', 'bildning', av *co'lo* 'odla' m.m., se *vidare* –*kult.*) (NE 1993, Bd 11, s. 511)

Kultur i bemärkelsen själslig odling talade redan Cicero om. Under renässansen lades i samhällets övre skikt stor vikt vid ”att odla intellektet”. Färdigheter som att kunna hantera ett musikinstrument, teckna eller deklamera poesi värdesattes som en viktig bildningspotential. Detta sätt att resonera gör sig påmint än i dag och i det moderna språket leder därför ofta ordet kultur in på ”finkulturens” område. Gärna relaterar man till företeelser som bildkonst, skönlitteratur, teater, dans etc.

För tidiga sociologer som Max Weber och Georg Simmel var samhällets och kulturens utveckling intimt förknippade med varandra, en positivistisk grundton genomsyrar också den tidiga sociologiska forskningen. Det vill säga att utvecklingen av samhället och dess individer ständigt går i en positiv riktning och gradvis förbättring. Ett annat utmärkande drag för den tidiga kulturbegreppsdiskussionen vid förra sekelskiftet, var att den i första hand inriktade sig på västerlandets kultur och historia. Efter hand ökade dock intresset för att undersöka och beskriva olika typer av kulturer och samhällen även utanför Europa. I samband med denna utveckling av ämnet skapades behovet av att finna relevanta verktyg för en vetenskapligt bredare och mer strukturerad samhällsanalys. (Miegel & Johansson 2002, s. 16-17)

När ordet kultur används inom sociala och samhällsvetenskapliga discipliner breddas betydelsen. Nu omfattar den också beteende, vårt vardagliga liv, hur vi klär oss och vad vi äter m.m. Giddens beskriver begreppet kultur på följande sätt.

Värden, normer, beteendemönster och materiella resurser som är karakteristiska för en viss grupp. I likhet med begreppet samhälle används kulturbegreppet mycket ofta inom sociologin och antropologin. (Giddens 2003, s.559)

Inom sociologin, och kultursociologin, som är aktuell i detta arbete, finns med andra ord inget entydigt eller vedertaget kulturbegrepp. Ordet kultur får helt enkelt olika betydelse beroende på i vilket sammanhang det används. Sociologen Anthony Giddens definierar alltså ordet kultur som människors levnads- och tänkesätt i ett visst samhälle eller i en viss samhällsgrupp. Giddens menar också att det går att skilja mellan begreppen kultur och samhälle, men att de på ett flertal punkter är mycket besläktade med varandra. Inom det sociologiska fältet representeras ordet kultur ofta av de aspekter av samhället som kan tolkas som inlärd och *inte* nedärvda. De utgör den delade gemensamma kontext i vilken människorna i ett samhälle lever. (Giddens 2003, s.37)

Sven Nilsson ger i sin bok "*Kulturens vägar*" olika förklaringar och tolkningsmöjligheter av begreppet kultur. Bland annat omnämns kulturmötet, kulturövertagandet och ackulturationen som en viktig kultursociologisk process. (Nilsson 1999, s.15) I historien finns flera exempel på detta fenomen och för att exemplifiera beskriver Sven Nilsson hur bönderna övertog och omvandlade herrskapens sätt att klä sig, dansa, deras musik m.m. för att skapa en egen och ny kultur. En annan term för ackulturationsbegreppet är "gesunkenes Kulturgut" (sjunket kulturgods). Termen skapades av den schweiziske etnologen Eduard Hoffmann-Krayer för kulturyttringar som spritts från ett högre till ett lägre samhällsskikt. (NE1993 Bd, 7; s. 442) Vidare menar Sven Nilsson att kulturpolitiken tog nya former och vägar under 1980- och 1990-talet eftersom 1970-talets kulturpolitik till stor del var formad i ett samhälle med stark ekonomisk expansion. Under 1980- och 90-talet började den offentliga verksamheten förlora sin politiska legitimitet. Kulturbegreppet fick nu en annan innebörd där en uppdelning mellan populär- och finkultur, kommersiellt och icke kommersiellt blev mindre relevant. (Nilsson 2003, s. 246) I detta sammanhang är det intressant att försöka ringa in den mångkulturella aspekten av kulturbegreppet eftersom det under denna tid, med start före millennieskiftet, pågick en integrations- och assimileringprocess som tydligt var påverkad av den globalisering som generellt växer fram över stora delar av världen. Internet gör idag det enorma informationsflödet lättillgängligt och hur detta på sikt färgar kulturen och kulturbegreppet vet vi ännu inte.

I samband med de stora kulturella förändringar som ständigt pågår över världen, inte minst med tanke på Internets utbredning, känns det naturligt att fråga sig hur den kulturella identiteten skall kunna anpassas och ramas in i givna kultursociologiska definitioner utmejslade av sociologer som Weber och Giddens. Vad det gäller det kurdiska folket och deras kultur har kanske just den identitetsskapande faktorn, etniciteten, varit det som omgivningen tolkat som specifikt. Exempelvis uppfattar den turkiska staten den kurdiska identiteten som hotfull och kontroversiell. Etnologen Maja Povrzanovic Frykman menar att det finns en risk med att placera in enskilda invandrare eller grupper av dem som lever i diaspora eller exil i fixerade och enhetliga kategorier och hon menar vidare att "Som forskare måste man ge sig ut på fältet, det är bara där man kan förstå hur etnisk tillhörighet är avhängig av dagliga, sociala och politiska sammanhang." (Povrzanovic Frykman, 2001)

I samband med Kemal Atatürks maktövertagande 1923 förändrades förhållandena drastiskt för samtliga minoriteter i Turkiet och den turkiska identiteten blev den enda tillåtna.

Den 1 mars 1924 förbjöds kurdiska skolor, föreningar och religiösa broderskap. Detta var början till en ursinnig assimileringspolitik. (Kuutmann 1983, s. 23-24)

Den diskriminering som ökade och växte i samband med nämnda maktövertagande bör i första hand förklaras utifrån kurdernas sociala tillhörighet som även har djup förankring på ett kulturellt och etniskt plan. Det som framför allt förbjöds i den kurdiska kulturen är som tidigare nämnts språket men också den kurdiska musiken och litteraturen vilket lett till stora problem eftersom den kurdiska "identiteten" var och fortfarande är väl förankrad i just musik, poesi och prosa. Här kan man peka på Sven Nilssons tanke att kulturen och konsten även kan ses som en central arena för maktspelet i samhället, både för de dominerande och för de som är underkastade makten. (Nilsson 1999, s. 11)

En annan definition av kulturbegreppen kan man finna hos antropologen Clifford Greetz. Han definierar kulturbegreppet som ett historiskt format meningssystem genom vilket vi finner ordning, form, innebörd och riktning i våra liv. Kulturen placerar in oss i ett sammanhang och kan förklara tillvaron och ge den mening och innehåll utöver det rena överlevandet. Vidare menar Greetz att kulturer är historiskt formade och därmed föränderliga. (Det mångkulturella Sverige 1991, s. 239)

De faktorer som här nämnts finner jag vara en viktig anledning till att det kultursociologiska synsättet passar väl som redskap för att beskriva och ge en bild av Kurdiska bibliotekets verksamhet. För att bringa en smula reda ibland alla olika och ofta mångfacetterade infallsvinklar anser jag att en tydlig presentation av kulturbegreppet är viktigt för att bättre förstå och klargöra de frågor och problem som aktualiseras i uppsatsen. När det gäller att försöka ringa in de speciella förhållanden som karakteriserar Kurdiska biblioteket kan det vara lämpligt att åter se till uppsatsens problemformulering och syfte, det vill säga vad som karakteriserar biblioteket och dess verksamhet och vilka problem det med nämnda frågeställning ställs inför.

Som ett resultat av den globaliseringsprocess som pågår i världen har under de senaste decennierna utkristalliserats nya kulturbegrepp som exempelvis mångkultur, multikultur och världskultur. Ett arbete som numera anses som en klassiker på området är Edward Saids "Orientalism". Verket ger en bred inblick i Orientens kultur och historia i relation till den västerländska.

Därtill har Orienten bidragit till definitionen av Europa (eller Västerlandet) genom att vara dess motbild, motidé, motsatta personlighet och en motsatt erfarenhet. Ändå är detta orienten inte enbart en föreställning. Orienten är en integrerad del av Europas materiella civilisation och kultur. (Said 1997, s. 64)

Orientalismen som ett begrepp bör naturligtvis också nämnas med tanke på att den kurdiska kulturen ingår i och är en viktig del i den orientaliska. Den mångkulturella aspekten av den orientaliska kulturen aktualiseras då kurdernas exilproblematik diskuteras, i denna uppsats konkret i form av ett bibliotek i diasporan.

En sammanfattande definition av kulturbegreppet är knappast möjligt att göra i detta sammanhang, därför har min huvudsakliga utgångspunkt varit att se på kulturbegreppet från olika infallsvinklar i förhållande till Kurdiska bibliotekets verksamhet och organisation.

Kulturbegreppet har heller inte utvecklats i någon entydig linje utan begreppet erbjuder en rik mångfald av tolkningsmöjligheter. Vidare finns det alltid en risk att våra personliga värderingar färgar vår syn på kulturbegreppet. Resonemanget i detta kapitel visar också hur olika vetenskapliga discipliner ser på detta mångfacetterade begrepp.

Etnicitet

Etnicitet är liksom kultur och nationalism ett svårfångat begrepp, enligt Giddens innefattar etnicitet den kulturella praxis och de värderingar som skiljer en grupp människor från en annan, eller från en omgivande majoritet av befolkningen. (Giddens 2003, s. 229) De skillnader som finns mellan olika kulturer kan gälla en rad olika företeelser som språk, religion, historia, klädsel, gemensamt ursprung m.m. I denna uppsats är det nödvändigt att diskutera och beskriva den kulturella identiteten i förhållande till den sociala. Identitetsbegreppet beskriver enligt Giddens vilken uppfattning människor har om sig själva samt vilka attributioner - tillskrivningar - som görs utifrån de sociala grupperingar man som individ tillhör som exempelvis bagare, asiat, katolik, kurd och så vidare. (Giddens 2003, s.60).

En mer utvidgande definition av ordet etnicitet finner man även i verket ”Det mångkulturella Sverige”:

Etniciteten är i första hand ett socialt fenomen. Individen har sällan möjlighet att välja etnisk tillhörighet. (Det mångkulturella Sverige 1991, s.75)

Självva termen *etnicitet* började användas i samband med att det kultursociologiska forskningsklimatet efter andra världskriget genomgick stora förändringar. Tidigare etnologiska och socialantropologiska termer och begrepp som folkslag, stam, nation o s v förändrades då avkolonialiseringen fick en allt mer framskjuten plats i utrikespolitiken. I Nationalencyklopedien beskrivs begreppet etnicitet på följande sätt:

Etnicitet. Kvalitet som karakteriserar en etnisk grupp. Under 1960-talet blev etnisk grupp inom antropologin och andra samhälls- och kulturvetenskaper en allmänt använd benämning på de sociokulturella enheter som brukade kallas folkslag, nationer eller stammar, och i början av 1970-talet började termen *etnicitet* tillämpas. (NE 1993, Bd 5, s. 638)

Ordet *ethnos* härstammar från grekiskan och betyder ”folk” eller ”nation”. Det mer moderna begreppet *etnicitet* rymmer en dynamik vilket i större omfattning än tidigare möjliggör studiet av förhållanden mellan etniska grupper som sociala processer. Giddens menar att en kultur måste studeras i termer av sina egna innebörder och värderingar, vilket också kan ses som en nyckeltes inom den form av sociologi som Giddens representerar. (Giddens 2003, s. 41)

Etnologen Alf Arvidsson betonar att etnicitet ur etnologisk och kulturanalytisk synvinkel inte är något fenomen som finns inneboende i olika grupper, utan något som i vissa situationer skapas i möten mellan olika grupper och som lyfts fram som skillnader. Dessa skillnader och olikheter kan dels vara något som gruppen antingen själv manar fram eller något som tillskrivs den av andra. Etniska skillnader behöver heller inte ha sin grund i kulturella skillnader. (Arvidsson 2001, s. 42) Den etniska identiteten har för många människor en central betydelse. När det gäller kurder, av vilka ett stort antal lever i diasporan, är det lätt

att förstå hur denna process genom ett hårt yttre tryck förstärkts. I sociologisk mening är medlemmar av en minoritet ofta socialt missgynnade. (Giddens 2003, s. 231)

Sedan 1960-talet har "etniska grupper" och "etnicitet" blivit standardbegrepp inom den engelskspråkiga socialantropologiska forskningen, skriver Thomas Hylland Eriksen i sin bok "*Etnicitet och nationalism*". När det gäller begreppet etnicitet fokuseras det ofta kring frågor som gäller relationen mellan olika grupper som både av sig själva och av andra betraktas som kulturellt särpräglade. (Eriksen 1993, s. 12) I vårt land har invandringen under senare delen av 1900-talet bidragit till att etnicitet som samhällsfenomen fått ökad aktualitet. En ständigt pågående diskussion är den kring begreppet *invandrare* som en sammanfattande karakteristisk term för alla "icke-svenskar". (Arvidsson 2001, s.44)

Sammanfattningsvis kan olika perspektiv och uppfattningar kring begreppet etnicitet med utgångspunkt från uppsatsens syfte knytas till nämnda frågeställningar, exempelvis gäller detta frågor kring globalisering. I denna uppsats är det särskilt intressant att granska den etniskt grundade konflikten, vilken är högst påtaglig och aktuell när det gäller kurdernas situation. En konflikt som exempelvis aktualiseras av att kurdisk litteratur förbjuds eller tvingas existera under stark kontroll. För kurdernas del, liksom för exempelvis judarna, finns även en etablerad sammanhållning av den etniska gruppen i exil som går över alla statsgränser och genom invandrade grupper i olika länder. (Arvidsson 2001, s.48).

Nationalism

Ett till etnicitet närliggande begrepp som ofta sammanblandas med detta är nationalism. Samhällsvetare som Thomas Hylland Eriksen och Ernest Gellner menar att termen "nationalism" betecknar ett speciellt band mellan etnicitet och stat. (Eriksen 1993, s.126) Vidare menar Hylland Eriksen att distinktionen mellan nationalism och identitet är lätt att dra så länge den formellt kan definieras. I vissa situationer och sammanhang kan nationalismen även uttrycka en mångetnisk ideologi som betonar medborgerliga rättigheter snarare än gemensamma kulturella rötter. (Eriksen 1993, s.148)

När det gäller kurderna är språkets betydelse för den nationella samhörigheten obestridlig. Att få tala, skriva och publicera texter på det kurdiska språkets olika dialekter har sedan Ottomanska väldets fall i slutet av 1800-talet varit en central fråga i den kurdiska frihetskampen. Begreppet nationalism för kurderna har kanske därför sin allra starkaste förankring i språket.

Benedict Anderson menar att nationalismens framväxt under 1800-talet är tätt knuten till framväxten av ett skriftspråk som ett led i en nationell medvetenhet. (Anderson 1991, s. 73) Ett bra exempel på detta är det finska språket vars nationalepos Kalevala nedtecknades som en följd av att finskan under 1800-talets första hälft transformerades till skriftspråk. Det kurdiska nationaleposet Mem u Zin har gått igenom en liknande process som Kalevala. Eposet skrevs av den kurdiska poeten Emedi Khani, som levde mellan 1651-1707. Mem u Zin har alltid varit en viktig hållpunkt för den kurdiska kulturen och språket och i början av 1900-talet trycktes och publicerades verket i Istanbul. (Shakely 1983, s. 2)

Under 1900-talets första decennier, efter det Ottomanska rikets upplösning 1918, hyste kurderna, liksom armenierna och andra minoriteter, stora förhoppningar om den framväx-

ande ungturkiska rörelsen. Tyvärr skulle det visa sig att den turkiska nationalism som förespråkades av ungturkarna inte gav utrymme åt minoriteternas intressen. Turkiets förste president Mustafa Kemal (1881-1938) som 1934 tog sig tillnamnet Atatürk (fader till alla turkar) hade som mål att omvandla Turkiet till en homogen nationalstat av modernt europeiskt snitt. Rent formellt skulle män och kvinnor ha lika rättigheter. Vidare avskaffades 1928 islam som statsreligion och samma år ersattes det arabiska alfabetet med latinska bokstäver. Denna reformering av turkiska språket och övergången till latinska alfabetet kan man finna tydliga konkreta spår av i Kurdiska bibliotekets bestånd. Före Atatürk användes det arabiska alfabetet och efter hans makttillträde det latinska. Ett problem i samband med detta är att gammal kurdisk och turkisk litteratur som inte transkriberats till latinska bokstäver idag inte kan läsas av flertalet kurder och turkar.

Atatürks idéer har sammanfattats i det inte helt entydiga begreppet *kemalism*. För kurderna och andra minoriteter i Turkiet skulle dessa reformer och lagar få förödande konsekvenser varav en är att en strukturerad kurdisk biblioteksverksamhet först sett dagens ljus i exil. Atatürks mål var, bland annat, att "en nationell och enad turkisk identitet skulle ingjutas bland landets medborgare". (Kuutmann 1983, s. 23)

Kemalismen ligger till grund för den turkiska republiken och utgör dess politiska ramar och fundament. Kemal Atatürk ville, efter första världskriget och det Ottomanska rikets fall, framför allt ingjuta en uttalad nationalistisk känsla hos den turkiska befolkningen efter moderna europeiska mått. Starkt färgade västerländska ideal och ett sekulariserat tänkande genomsyrar kemalismen. Stor betydelse fick dessa tankegångar i formandet av den nya moderna turkiska identiteten där enhet bland Turkiets olika folkgrupper skulle bli det nya riktmärket. Alla som bodde i landet skulle vara *turkar*. Etniska minoriteter i den turkiska republiken fick därmed underordna sig den turkiska identiteten.

Kemalismen infördes som officiell statsideologi 1931 och blev en del av konstitutionen 1937. Konstitutionen deklarerar att den vägleds av kemalismens uppfattning om nationalism och betecknar Atatürks som en evig ledare och en oöverträffbar hjälte. (Salih 2000, s. 11)

För att upprätta det turkiska folkets status i Europa ville Atatürk att turkarna skulle betrakta sig som herrefolk vilket skedde på bekostnad av Turkiets minoriteter. Endast Atatürks Republikanska parti var tillåtet. Kurderna är långt ifrån någon homogen social grupp. Här finns olika skiktningar från etablerad och inflytelserik överklass och välutbildad intellektuell elit till fattiga bergsbönder och nomader. Alar Kuutmann menar att den kurdiska frihetsrörelsen inte bara har haft ett yttre förtryck att kämpa mot. Den traditionella nationalismen hos exempelvis vissa kurdiska bönder har varit svår att sammanjämka med en betydligt radikalare ideologi bland intellektuella kurder bosatta i storstäderna. (Kuutmann 1983, s.57)

Hylland Eriksen betonar att en *etnisk identitet* får starkare betydelse i det ögonblick den känns hotad, för att den då även *kan fungera som ett symboliskt verktyg i den politiska kampen*. (Eriksen 1993, s.99) Vad det gäller kurderna verkar den etniska identiteten och den egna kulturen med allt som där kan inräknas som det kanske allra viktigaste instrumentet för att markera den kurdiska särarten och autonomin gentemot andra stater och folk. Språkets betydelse betonas ofta. Samtidigt bör här tilläggas att många kurder, både i exil och bland dem som finns i Kurdistan, har högst varierande kunskaper om det egna språket såväl i tal som i skrift, detta gäller oavsett dialekt. Vissa kurdiska författare väljer

att publicera sig exempelvis på turkiska eller arabiska. En anledning till detta är naturligtvis att det ännu är riskfyllt att använda det kurdiska språket. I bokförlaget Ordfronts presentation av författaren Mehmed Uzun belyser följande rader detta faktum.

Mehmed Uzun talade kurdiska som barn, men i skolan tvingades det turkiska språket på honom. I tonåren började han mödosamt att återerövra sin barndoms språk, dess sagor och berättelser, ord för ord. Och som vuxen påbörjade han ett tålmodigt arbete med att återupprätta det kurdiska litterära språket, kartlägga och leta upp kurdiska berättare och sångare. Efter år i turkiska militärfängelser för att han verkat för kurdisk kultur, flydde han 1977 till Sverige.(Förlaget Ordfronts hemsida)

I bokförlaget Ordfronts presentation av författaren Uzun kan man tydligt ana *en stark känslomässig önskan* att få tala och skriva på kurdiska. Denna önskan eller drift är och har länge varit starkt sammanlänkad med den nationella identiteten så väl hos honom som hos ett flertal andra kurdiska författare.

Satu Gröndal menar att det finns likheter mellan olika minoritetsgruppers kulturella strategier. Exempelvis nämns likheten mellan finländarnas och kurdernas strävan att skapa ett skriftspråk och en litteratur, framför allt som ett led i utformningen av den etniska identiteten men också i politiska syften. (Gröndal 2001, s. 109)

Khaled Sahlih menar att oavsett den eventuella oenigheten kring en passande rubricering vad det gäller att ringa in problematiken kring en kurdisk nation är kurderna en distinkt etniskt grupp med egen historieskrivning, politisk kamp och till viss del geografiskt sammanhängande område. (Sahlih 2000, s. 11)

Sammanfattningsvis kan här sägas att begreppen nationalism och etnicitet på olika vis hänger ihop, exempelvis genom att ett etniskt tänkande ofta leder till nationalistiska strävanden och mål. I sammanhanget bör det dock påpekas att nationalism inte behöver ha någon direkt förankring i en etnisk grupp. Nationalism är också ett begrepp som ofta kan förankras till en social kontext, och när det gäller kurder är detta på olika sätt aktuellt. Kurder i exempelvis Turkiet finns inom olika sociala grupper och de kan ha olika modersmål med det finns ändå en gemensam strävan efter ett nationellt erkännande av den kurdiska kulturen.

Begreppen diaspora och exil

Diskussionen kring ovan nämnda problematik är i högsta grad aktuell när det gäller kurder eftersom de saknar nationalstat i traditionell bemärkelse men trots detta är en klart differentierad och avgränsad grupp oavsett om de lever i exil eller om de finns i de länder där de sedan tusentals har sin hemvist. Miegel och Johansson förklarar problematiken med följande ord:

Diasporan pekar mot en komplex relation mellan ”vart man kommer ifrån” och ”vart man faktiskt bor och lever sina liv”. Identiteten förstås här som en hybrid där det är möjligt att kombinera element från det imaginära hemlandet och den differentierade kultur man lever i, sammantaget en identitet som skapas och omskapas i

ständig interaktion med olika platser och olika människor.
(Miegel och Johansson 2002, s. 362)

I tidskriften *Invandrare & minoriteter* problematiserar etnologen Maja Povrzanovic Frykman kring begreppen exil och diaspora. Hon menar bland annat att etnologisk, antropologisk och sociologisk förståelse av identitet och grupptillhörighet har stor betydelse för att förstå själva innebörden av begreppen diaspora och exil. Vidare skriver hon om ”transnationella sociala fält” som ett sätt att närma sig migrationsproblematiken. Transnationalism kan enligt Maja Povrzanovic Frykman beskrivas som en process som fördjupar förståelsen av hur identiteter formas i en växelverkan, ofta mer komplicerad än den som äger rum inom olika staters gränser. Etnisk tillhörighet är också avhängig av dagliga, sociala och politiska sammanhang. Denna syn på ämnet delas även av Khaled Salih som menar att den så kallade kurdiska frågan kan ta sig ett flertal olika utgångspunkter exempelvis när det gäller språk, religion, sociala aspekter eller i politiska frågor. (Salih 2000, s. 11)

En diaspora är en etnisk eller kulturell grupp människor i exil. Själva ordet diaspora är ursprungligen grekiskt och betecknade de forna greker som bosatte sig runt Medelhavet i kolonierna utanför Hellas. Idag används begreppet för att beteckna folkgrupper som hamnat i exil på grund av etniska, religiösa eller politiska konflikter. Ett utmärkande drag för diasporan är den föreställda existensen av ett ”hemland” från vilken folkgruppen fördrivits. (Westin 1999, s. 39).

Begreppet exil betyder landsförvisning eller landsflykt och förknippas ofta med kulturell eller politisk verksamhet i asyllandet. (NE 1991 band 6, s. 60) Orden diaspora och exil följs ofta åt. Idag lever milliontals människor i exil och för dessa är konfrontationen med en ny kultur och ett nytt språk i ett nytt hemland en påtaglig och daglig verklighet. Exilen kan ha flera sidor ty samtidigt som förlusten över att behöva lämna sitt hemland ständigt gör sig påmind kan exilen också innebära nya berikande kulturella möten och möjligheter att återerövra något nytt. Begreppet exillitteratur behandlar exilens roll för litteraturen och för det kurdiska folket är detta en företeelse som ständigt gör sig påmind.

Madeleine Grive skriver i ledaren till tidskriften 00-tal nr 9/10 om exillitteraturens villkor och varande i ett globalt och kulturellt sammanhang. Bland annat påpekar hon att många av de litterära verk som räknas till 1900-talets viktigaste är skrivna i exil, till exempel James Joyces ”*Ulysses*” och Thomas Manns ”*Josef och hans bröder*.” Vidare menar hon att exilförfattaren ofta kan liknas vid en outsider som passar bra in i den allmänna romantiska konstnärsmymten där känslan av att känna sig annorlunda är en viktig del av kreativiteten. Exilbegreppet är med andra ord inte bara en social eller politisk term utan hör även hemma i den konstnärligt skapande processen vilket förstås har stor betydelse för litteraturen och dess spridning. Litteraturen och konsten är med andra ord verkningsfulla uttrycksmedel för att förmedla något väsentligt om exilens erfarenheter, vilket den kurdiske författaren Mehmed Uzun uttrycker i sin roman ”*I skuggan av en kärlek*”.

En annan syn på problematiken kring begreppet exil visar Maja Povrzanovic Frykman som menar att ”Alla som befinner sig i någon form av exil tvingas att rekonstruera sina liv.” (Maja Povrzanovic Frykman, 2001) Vidare menar Povrzanovic Frykman att det som kännetecknar själva begreppen exil och diaspora är det liv den etniska gruppen lever utanför det land där de eller deras förfäder föddes och som de fortfarande har starka band till. Kulturella och politiska faktorer bör här vägas in. Viktigt är också upprätthållandet av myten

om det ursprungliga hemlandet och tanken på återvändandet. (Maja Povrzanovic Frykman 2001)

För kurdernas liksom judarnas del stämmer denna beskrivning till stor del in. En mångårig tillvaro i diaspora och exil har varit och är fortfarande en förutsättning för den omfattande litterära verksamhet som är kännetecknande för kurder, och då kanske i synnerhet de som lever i exil. Giddens menar att människor i förskingringen som definitionsmässigt är spridda i geografisk bemärkelse, hålls samman av faktorer som en gemensam historia och minnen av det gemensamma hemlandet vilket mynnar ut i en *kollektiv identitet* som omhuldas och bevaras. (Giddens 2003, s. 244)

För att sammanfatta denna avdelning kan Kurdiska bibliotekets arbete och funktion tydligt ses som ett uttryck och resultat av hur förhållanden i diaspora och exil skapat ett behov av ett bibliotek som på ett systematiskt sätt strävar efter att bevara och dokumentera den kurdiska kulturen, språket och litteraturen. Kulturella liksom etniska och politiska intressen har stor betydelse för bibliotekets verksamhet och mål. (Kurdiska bibliotekets hemsida) Vad det gäller Kurdiska biblioteket finns också en annan viktig faktor och det är att genom bibliotekets verksamhet tillgängliggöra det systematiskt dokumenterade materialet för en intresserad kurdisk publik men också för en *icke-kurdisk* i ett större globalare perspektiv.

2.4 Källmaterial och litteratur

Formalia och handlingar kring Kurdiska bibliotekets verksamhet som protokoll, verksamhetsberättelser och utredningar, broschyrer m.m. ser jag som viktigt material för uppsatsen, liksom relevant litteratur inom det historiska, etnologiska och kultursociologiska forskningsfältet. Den litteratur som jag använder mig av är tyvärr till relativt ringa del direkt biblioteksanknuten. Förutom Mehmet Tayfun's examensarbete "*Kurdiskt författarskap*" från 1998 och Hashem Ahmadzadehs avhandling "Nation and novel : a study of Persian and Kurdish narrative discourse " från 2003, är litteratur i ämnet med rent kurdisk anknytning relativt tunnsådd. Det jag får lita mig till är mer multikulturellt inriktad litteratursociologisk litteratur och biblioteksforskning i allmänhet. Vidare kommer jag att använda såväl fack- som skönlitteratur samt artiklar från tidskrifter och dagspress som jag finner intressanta för min forskning. Webbaserat material i form av hemsidor, artiklar m.m. kommer också att användas. Verk som kan nämnas här är Zielinskas *Multicultural Librarianship : an international handbook* från 1993 och Bibliotekstjänsts handbok från 1998, *Biblioteket mitt i världen*.

Några ytterligare verk av betydelse för uppsatsen som bör nämnas är Anthony Giddens *Sociologi* från 2003, Miegel & Johanssons *Kultursociologi* från 2002 samt Svedjedals och Furulands *Litteratursociologi* (1997) och Karl Manneims *Structures of thinking* (1982). Några andra centrala verk är McDowals *A history of the kurds* (2002), *Kulturens nya vägar* från 2003 av Sven Nilsson, *Den föreställda gemenskapen: reflexioner kring nationalismens ursprung* från 1993 av Benedict Anderson och Thomas Hylland Eriksens *Etnicitet och nationalism* från 1998. När det gäller de kapitel som handlar om katalogisering har jag använt mig av Joacim Hansson avhandling *Klassifikation, bibliotek och samhälle : en kritisk hermeneutisk studie av "Klassifikationssystemet för svenska bibliotek"* (1999) och Miriam Nauris *Svenska ämnesord* från 2006. Jag kommer även att mycket kort jämföra kurdernas litterära verksamhet idag med den tidiga judiska invandringens i ett litteraturso-

ciologiskt perspektiv. Valda källor till detta inlägg är David Glücks *Sveriges judar : deras historia, tro och traditioner* (1997) och *Litteraturens örtagårdsmästare Karl Otto Bonnier och hans tid* från 2003 av Per Gedin.

Som det nämnts i föregående kapitel kommer en tongivande del av materialet till uppsatsen att bygga på kvalitativa djupintervjuer med personer som på ett eller annat sätt är knutna till eller involverade i Kurdiska bibliotekets verksamhet. Jag vill lägga stor vikt vid de kvalitativt förankrade intervjuerna och de studiebesök som gjorts på biblioteket då jag observerat arbetet och samtalat med dess personal. Att så stor vikt läggs vid dessa källor beror framför allt på att det ännu inte skrivits så mycket om biblioteket i Stockholm. Intervjuerna och studiebesöken på Kurdiska biblioteket blir därför ett primärmaterial av stor betydelse.

3 KURDERNAS HISTORIA OCH KULTURELLA SITUATION

Syftet med detta kapitel är att ge en historisk bakgrund och sammanfattning som kan relatera till och delvis förklara vissa frågor kring arbetet och verksamheten på Kurdiska biblioteket. I detta kapitel kommer jag även att presentera den litteratur som jag använt som bakgrund.

Som kartan nedan visar gränsar Kurdistan till ett flertal länder. I norr ligger Ryssland, Azerbajdzjan, Armenien och Georgien, i väster Turkiet och Syrien och i söder Iran och Irak. Den geografiska placeringen har i ett historiskt perspektiv fått växlande betydelse. Kurdistan är strategiskt placerat mellan olika stormaktsblock vilket bland annat haft betydelse såväl under första världskriget som under Gulfkriget.

(Bilden på kartan är hämtad från Passagens hemsida)

Jag kommer att använda de två olika benämningarna Ottomanskt och Osmansk synonymt beroende på vilket källa jag använt, om den är svensk eller utländsk. Vidare anser jag att det är viktigt att historiskt belysa kurdernas exil- och diasporaproblematik för att på så sätt öka förståelsen för de förhållanden och det förtryck som denna folkgrupp lever under idag.

I det historiska sammanhanget bör det påpekas att nationalistiska tankegångar började ta form redan i slutet av 1800-talet särskilt i samband med att det Ottomanska imperiet splittrades. Det finns med andra ord en lång tradition av självständighetssträvan hos det kurdiska folket.

3.1 Forskningsöversikt

Trots att såväl poesi, skönlitteratur och press har en stark förankrad position och tradition i den kurdiska kulturen är det svårt att finna en kronologi och historik kring just biblioteksverksamhet. Det privata biblioteket är ingalunda något främmande för bildade, intellektuella och kapitalstarka kurder oavsett om de befinner sig i Kurdistan eller i exil. I dessa kretsar har det självklart sedan lång tid tillbaka funnits privata boksamlingar. Litteraturens och de olika kurdiska språkens eller dialekternas betydelse för självständighetstanken och autonomi har en lång tradition och är djupt förankrad i den kurdiska kulturen, gott och väl sedan den Ottomanska tiden. I samband med Atatürks maktillträde stramades dock användandet av det kurdiska språket och litteraturen åt ytterligare för att under mitten av tjugotalet helt förbjudas. I den kurdiske författaren Mehmed Uzuns roman ” *I skuggan av en förlorad kärlek* ” beskrivs med inlevelse hur huvudpersonen Memdudh Selim som lever i exil, bland annat i Syrien, under 1900-talets början, äntligen får återse sina älskade böcker som han skickat efter från Istanbul. Han liknar till och med böckerna vid fångslade vänner som befrias när de kommer upp på hyllan.

Böcker . Förträffliga vänner, tysta förtrogna, invigda.
Ja, Memduh Selims böcker har äntligen kommit. Från Istanbul har de nått Antakya efter en lång äventyrlig resa. Han och hans gamla vänner är åter förenade. Rummet avsett för böcker är inte längre tomt utan fyllt, även av tidskrifter och tidningar. När han fick veta att böckerna kom som fångar i säckar gick han genast till snickaren för att låta honom tillverka hyllor åt sina trogna vänner. Nu befriar Memduh Selim böckerna en och en ur mörkret och ställer dem i bokhyllan.” /.../”Idag är sällhetens dag för Memdudh Selim, han känner sig överlycklig. Memduh Selim älskar sina böcker, sitt pennskaft och det vita papperet. Alla tre vetandets och självkännedomens redskap. Hade han inte ur böckerna erfarit vem han är, vilka hans förfäder, mederna, kardukierna, kurderna var? Genom dem lärde han sig att mänsklighet, trofasthet, fosterlandskärlek och kärlek överstiger allt. Att en intellektuell i det tjugonde århundradet måste ställa sitt hjärta och sitt förstånd i sitt hemlands, sitt folks och mänsklighetens tjänst.” /.../”Men en skugga vilar över hans lycka och hans glädje. Liksom Memduh Selim själv är hans böcker maktlösa, också de blev tvungna att lämna sitt hemland. Och då de nu befinner sig här kapas en av rötterna som förbinder honom med hemlandet. Längtan blir allt större, rötterna allt färre. Är detta allas landsflyktigas öde? (Uzun 2003, s. 109-111)

Naturligt i detta sammanhang är att se historiskt på frågan och söka sig tillbaka och försöka skapa en bild av vilka möjligheter litteraturen, pressen och det tryckta ordet hade vid förra sekelskiftet. Det kan noteras att samtidigt som den moderna romanen i Europa växer fram och finner nya former och uttryck hårdnar möjligheterna för publicering av det tryckta ordet för vissa minoriteter som exempelvis kurder i det forna Osmanska imperiet. Hashem Ahmadzadeh beskriver i sin avhandling *Nation and Novel : a study of Persian and Kurdish narrative discourse*(2003) hur den persiska och kurdiska romanen under förra seklet trots nämnda förhållanden ändå till stor del finner sin form och utveckling. Ahmadzadehs perspektiv är i första hand litteratursociologiskt. När det gäller spridning och publicering av de kurdiska författarna är fokus främst riktat mot förlag, press och bokhandel. I kapitlet "The Nation and the Novel" diskuterar han kring romanen som litterär form, genre och som medskapare till den nationella identiteten, men om biblioteket nämns så gott som ingenting. Ahmadzadehs avhandling berör heller inte närmare biblioteksverksamhet som en aktiv del när det gäller utveckling av litterära genrer, press och förlagsverksamhet inom den persiska och kurdiska litteraturen, men han konstaterar:

The importance of literature, especially the novel, in shaping and constructing character of the nation, is widely acknowledged.
(Ahmadzadeh 2003, s.15)

När det gäller att förklara förhållandet mellan en parallell utveckling av den moderna romanen och den nationella identiteten stöder sig Ahmadzadeh framför allt på Benedict Andersons teorier som i verket *Den föreställda gemenskapen* diskuterar kring frågor som berör romanens utveckling i ett nationellt perspektiv.

En värdefull källa för detta arbete har emellertid Mehmed Tayfuns magisteruppsats och bok "Kurdiskt författarskap och kurdisk bokutgivning" från 1998 varit. Här får läsaren en ingående och heltäckande beskrivning av kurdsikt författarskap och bokutgivning i ett deskriptivt perspektiv. I Tayfuns arbete finner man både kvantitativa och kvalitativa studier som grundligt berör nämnda frågor.

När det gäller stöd till forskning kring minoriteter och bibliotek har fokus hitintills huvudsakligen varit inriktad mot det mångkulturella biblioteksarbetet på främst folkbibliotek. I exempelvis: *Multicultural Librarianship : an international handbook* (1992) beskrivs hur biblioteksarbete bland olika minoriteter bedrivs och kan bedrivas. Här radas ett antal biblioteksanknutna verksamhetsområden upp från service mot olika etniska grupper till hur katalogisering, förvärv och klassificering av bestånd på olika språk kan göras. En svensk motsvarighet till nämnda verk är exempelvis Bibliotekstjänsts handbok *Biblioteket mitt i världen* (1998). Boken är ämnad att fungera som en handledning och visar genom ett urval av exempel vad som är möjligt att göra på svenska folk- och länsbibliotek. Vidare klargörs hur den ökade invandringen aktualiserar de flerspråkiga biblioteksfrågorna. Skriften vill även visa på bibliotekens betydelse i integrationsarbetet. (Bibliotekstjänst 1998, s.11)

Inom den mångkulturella biblioteksforskningen kan det vara intressant att ställa frågan om det förekommer ett alltför stereotypt förhållningssätt inom den forskning som bedrivs i exempelvis Sverige eller i de anglosaxiska länderna, och om dessa förhållanden i så fall färgar det biblioteksarbete som praktiseras i de olika länderna? Ett spørsmål som ofta diskuteras inom den mångkulturella biblioteksforskningen och som man även exempelvis kan finna i *Biblioteket mitt i världen*, är möjligheten att undersöka generella förhållanden och behov av bibliotek bland olika minoritetsgrupper. Exempel på detta får man i kapitlet på

sidan 44 i *Biblioteket mitt i världen*. Där beskrivs en undersökning av Stockholms stadsbiblioteks filial i Rinkeby vilken visar hur verksamheten ser ut där samt hur biblioteket i detta fall kan fungera som ett *kulturellt vardagsrum* för besökare med mångskiftande etnisk och kulturell bakgrund. I bokens sista avdelning resoneras kring bibliotekets roll vad det gäller globalisering och den kulturella mångfalden liksom samspelet mellan det globala och lokala biblioteksarbetet. (Biblioteket mitt i världen 1998, s. 176) Här vill jag åter påpeka att Kurdiska bibliotekets syfte och verksamhet varken kan eller specifikt bör sorteras in under folkbibliotekens mål och serviceområden, istället är verksamheten mer inriktad på att dokumentera och tillhandahålla information, litteratur och kultur av olika slag till kurder men även till andra som är intresserade av att ta del av kurdisk kultur.

Frågeställningar som ofta förekommer inom den mångkulturella biblioteksforskningen är hur bibliotekarier utbildade i Sverige på bästa sätt med en ofta stram budget och knappa resurser ändå skall kunna tillgodose de olika etniska gruppernas kultur- och informationsbehov. I Gunbritt Olssons uppsats *"Fokusgrupper som undersöknings- och utvärderingsmetod på ett folkbibliotek"* (Högskolan i Borås 2002) utreds hur fokusgruppmetoden kan användas på folkbibliotek för att avläsa de olika invandrade minoriteternas behov. Det är i detta fall viktigt för det mångkulturella biblioteket, konstaterar Olsson, att användarnas inflytande har stor betydelse. (Olsson 2002; s.33)²

Arbete med fokuserade gruppintervjuer kan enklast beskrivas som en undersökningsmetod grundad på empiriska studier. Traditionellt har fokustruppmetoden använts inom marknadsundersökningar. Men metoden har på senare tid börjat tjäna alltmer inom andra områden och discipliner. Vidare indikerar ordet fokus enligt Wibeck att det ska röra sig om ett på förhand bestämt ämne. (Wibeck 2000, s. 9) Inom sociologi, medie- och kommunikationsvetenskap är också metoden flitigt använd. (Wibeck 2000, s.19) Av den anledningen kan det vara en lämplig metod när det gäller att undersöka olika gruppers intressen och behov, exempelvis inom biblioteksverksamhet. En anledning till att denna metod med fokusgrupper inte valts för denna undersökning är bl.a. att en av Kurdiska bibliotekets primära uppgifter är att dokumentera det som finns publicerat och utgivet av och om kurder och inte i första hand diskutera varför och på vilket sätt bibliotekets bestånd används. Detta ger också en indikation av bibliotekets ambition att till stor del verka som en form av specialbibliotek.

I *Multicultural Librarianship* nämner Francis T Kirkwood att det i den svenska bibliotekarietutbildningen i Borås lämnas plats för undervisning i mångkulturellt biblioteksarbete vilket väl avslöjar att det mångkulturella biblioteksarbetet åtminstone tidigare kan ha varit relativt väl etablerat i den svenska bibliotekarietutbildningen. (*Multicultural Librarianship* 1992, s. 335) Inom den nuvarande biblioteks- och informationsutbildningen är detta säkerligen en fråga som det kan resoneras kring och där det knappast finns något entydigt svar.

Jämförelsevis visar dagens bibliotekarietutbildningar i Sverige om man ser till kursplaner och rekommenderad kurslitteratur ett relativt begränsat intresse för de olika invandrargrupper som finns i Sverige. Frågor kring den mångkulturella biblioteksverksamheten fö-

² En fokusgrupp innebär i korthet att man samlar en grupp människor som under en begränsad tid får diskutera ett givet ämne med varandra. Gruppen leds av en moderator eller samtalsledare. Syftet med fokusgrupper är framför allt att gruppdeltagarna skall ha möjlighet att diskutera fritt med varandra. (Wibeck 2000, s. 9)

rekommer men kanske inte i den omfattning som är relevant i förhållande till hur stor del av befolkningen som tillhör första eller andra generationen invandrare. Just den problematiken kommer jag inte närmare gå in på eftersom den ligger utanför denna uppsats problemområde. Dock finner jag det intressant att kortfattat notera detta förhållande och hoppas det kan väcka frågor med tanke på att Sverige aldrig tidigare varit involverad i en så genomgripande multikulturell förändringsprocess som under de senaste trettio åren. Inom andra verksamhetsområden som exempelvis inom vårdsektorn finns en etablerad och väldokumenterad forskning och undervisning kring den mångkulturella problematiken. Som tidigare nämnts utgör inte invandrare som lever i Sverige någon enhetlig grupp varken i social, etnisk eller ekonomisk bemärkelse. Med tanke på att samhället tenderar att bli allt mer mångkulturellt ökar behovet av att förstå personer från andra kulturer. Detta kan tyckas självklart men här är det också viktigt att vara medveten om olika yrkesgruppers behov av att fördjupa kunskapen vad det gäller att förstå personer från andra länder och kulturer. (Magnusson. red, 2002, s.183)

Satu Gröndahl antyder dock en något mer optimistisk ton vad det gäller forskning kring svensk minoritets- och invandrarlitteratur. Hon menar att i takt med att andra och tredje generationens invandrare i allt högre grad tar del i den akademiska debatten ökas kunskaperna om denna typ av litteratur. (Gröndahl 2001, s. 103)

Om man däremot försöker ringa in en mer biblioteksriktad litteratursociologisk forskning på området är det svårare att dela Gröndahls optimism. Med andra ord, trots att Sveriges befolkning till 20-30 %, om man räknar en till två generationer tillbaka, har en ickesvensk bakgrund, verkar forskning och kvalificerad kunskap kring nämnda områden, inom de biblioteks- och informationsutbildningar som finns i landet, förhållandevis blygsamma. Frågor kring multietnisk biblioteksforskning lämnas inte heller så stort utrymme i undervisningen eller är obligatorisk som exempelvis i vissa vårdutbildningar.

Som redan nämnts kan det här vara av intresse att jämföra hur ämnet behandlas när det gäller andra utbildningar som exempelvis sjuksköterskeutbildningen där begreppet mångkulturell omvårdnad, culture care, ingår som ett viktigt och obligatoriskt moment . Utveckling av kulturell helhetssyn inom vård- och omsorgsarbetet ingår ofta som en meriterande profession.

Vanligtvis ses kultur som ett tydligt mönster som präglar en grupp människor. Denna kultur anses forma gruppens sätt att tänka, förnimma, tro, handla och kommunicera. Gruppens medlemmar föds eller socialiseras in i gruppens levnads- och tankemönster. När det gäller medicinsk vård finns det en teori baserad på sunda förnuftet att kulturell olikhet formar olika sätt att uppleva vård och omsorg. Enligt teorin påverkas människans tolkningar och upplevelser av vården av ett sammansatt komplex av faktorer. Dessa är människans världsbild (vilken är samma sak som hennes ”annorlunda kultur”), hennes plats i samhällsstrukturen, sjukvårdens kulturella kontext /.../Det sunda förnuftets teori utgår från att det finns en klyfta mellan den utlandsfödda åldringens världsbild och den kultur hon möter inom vården” (Magnusson red. 2002 s. 77-78)

Trots detta skrivs varje år ett antal uppsatser som tar upp biblioteksverksamhet i såväl globalt som internationellt perspektiv men, som det kan synas jämförelsevis alltför sällan i ett multietniskt svenskt perspektiv. Här menar jag inte enbart uppsatser och avhandlingar

som direkt är inriktade på att beskriva relationen mellan biblioteksverksamhet och specifika invandrargrupper som finns representerade i vårt land utan även studier som omfattar olika typer av multietnisk biblioteks- och informationsforskning.

När det är gällande att studera biblioteksverksamhet i exilperspektiv är det värdefullt att definiera vad som ryms inom begreppet invandrarlitteratur. Det finns olika åsikter om hur man ska förhålla sig till författare som skriver eller publicerar sig direkt på svenska, eller till författare som tillhör andragenerationens invandrare. Ett exempel som kan nämnas här är den kurdiska författaren och journalisten Mustafa Can som skriver på svenska och kom till Sverige sex år gammal med sina föräldrar. I antologin "Litteraturen gränsland" från 2002 menar Satu Gröndahl att en gemensam utgångspunkt för valda artiklar är att de beskriver invandrar- och minoritetslitteratur som en del av den litterära kanon som kan skapas i mötet mellan olika kulturer och litteraturer.

Immigrantinstitutet i Borås är en institution som dokumenterar och beskriver förhållanden kring invandrare och dess litteratur. Immigrantinstitutet som grundades 1973, är en ideell organisation med huvudsyfte att fungera som informations- och dokumentationscentrum i invandrar- och flyktingfrågor. På hemsidan ges information och hänvisningar till länkar och litteratur som just behandlar ämnet minoritets- och invandrarlitteratur. Här finns också register på över 600 minoritets och invandrarförfattare. (Immigrantinstitutets hemsida)

3.2 Litteratur om kurderna

I detta kapitel kommer jag att göra en översiktlig genomgång av den litteratur i form av monografier och artiklar som jag refererar till i uppsatsen och använder som bakgrund. Utbudet av information allmänt om kurder som lever i Kurdistan eller spridda över världen har varit rikt och varierat men tyvärr har information som specifikt behandlar den litterära produktionens olika områden och i synnerhet biblioteksverksamhet varit förhållandevis sparsam.

McDowalls verk, "A modern history of the kurds" från 1997 har för detta arbete varit av stor betydelse. Verket ger läsaren en grundläggande exposé över kurdernas historia från forntid till nutid. McDowall beskriver även informativt de kurdiska dialekternas särart och geografiska spridning. Ett annat intressant verk med historisk anknytning är Rohat Alakoms "Svensk kurdiska kontakter under tusen år" från 2000. Här får läsaren kännedom om de kontakter som nordiska vikingar knöt med kurder de mötte då de färdades utmed de stora floderna i österled till Konstantinopel och Särkland, det vill säga nuvarande Irak. Samme författare står också bakom titeln "Kurderna Fyrtio år i Sverige (1965-2005)" utkommen 2007. I detta verk får läsaren en intressant inblick i den svenska invandringens historia och flyktingpolitik från sextiotalet och framåt. Här omnämns också Kurdiska biblioteket i Stockholm som en institution av betydelse. Vidare kan till uppsatsens historiska material räknas Alar Kuutmanns bok "Om kurder" från 1986. Khaled Sahlihs "Kurdfrågan : en bakgrund" (2000) och Rune Lomborns "Kurderna – folket utan land" från 1970 samt Omar Sheikhmous "Kurdernas kamp för självstyre" från 1991 som liksom föregående titel ingår i serien "Världspolitikens dagsfrågor" som ges ut av Utrikespolitiska institutet. "Den kurdiska frågan i Sveriges riksdag (1979-2001)" (2002) är en sammanställning som Kurdiska bibliotekets chef Nedim Dagdeviren gjort över den debatt som drivits i Sveriges riksdag och regering om kurder och problematiken kring den så kallade "Kurdiska frågan" under modern tid.

Ett intressant historiskt verk som bör nämnas är *"Turkey before and after Atatürk"* från 1999 som tar upp frågor kring Turkiets historia ur ett lite ovanligare perspektiv. Bland annat diskuteras det Ottomanska imperiets sönderfall strax före- under och efter första världskriget och relationen till Ukraina under den korta tiden mellan 1918- 21 då landet var en fri republik. Detta verk tar även upp frågan om Turkiets eventuella medlemskap i EU. I *"The Kurdish Question and turkey"* av Kemal Kirisci och Gareth M. Winrow från 1997 beskrivs den "kurdiska frågan" i ett historiskt perspektiv från den Ottomanska tiden fram till Atatürks maktövertagande. Författarna ger även en bakgrundsbild av hur och varför de politiska parterna PKK (kurdiska arbetarpartiet) och KDP (Kurdiska demokratiska partiet) bildats.

När det gäller bakgrundsmaterial och information om kurder på den litterära arenan vill jag framför allt nämna Mehmed Tayfun's magisteruppsats från 1998; *"Kurdiskt författarskap och kurdisk bokutgivning: bakgrund, villkor, betydelse"* Här erbjuder författaren en detaljerad beskrivning av den livaktiga förlags- tidskrifts- och författarverksamhet som är signifikativ för exilkurder i Sverige. En ytterligare forskare som tar upp samma tema, men i ett mer internationellt och allmänt sammanhang, är Hashem Ahmadzadeh i avhandlingen *"Nation and novel : a study of Persian and Kurdish narrative discourse"*(2003). Satu Gröndahl redovisar i *"Postskriptum: språkliga studier till minnet av Else Wijk-Andersson"* från 2001 och i *"Litteraturens gränsland"* från 2002, minoritetslitteraturens utbredning och utveckling, i både ett historiskt perspektiv och i ett nutida. Gröndahl jämför kurdernas litterära verksamhet med andra minoriteter som finns i Norden. Betydelsen av det kurdiska nationaleposet *"Mam û Zin"* beskriver Ferhard Shakely i sin analys och beskrivning av verket från 1983. I *"Turkey and the West : Changing and Political and Cultural Identities"* från 1993 under redaktion av Metin Heper med flera diskuteras turkiskt författarskap och dess förhållande till Europa och den västerländska kulturen. Tyvärr omnämns dock förhållandevis sparsamt det specifika i kurdiskt författarskap. Dock finns Yasar Kemals litterära gärning beskriven som socialrealistiskt med förankring i en muntligt berättande tradition.

Vad det gäller artiklar och litteratur allmänt om kurder såväl i Sverige och Kurdistan som i ett mer globalt perspektiv bör en artikel av journalisten och debattören Kurdo Baksi i Dagens Nyheter från 2002 nämnas. I artikeln beskriver Baksi hur politiskt laddat det i Turkiet fortfarande är att använda det kurdiska språket och att det är lång väg kvar till att obehindrat uttrycka sig i tal, skrift och media på kurdiska. Andra intressanta och viktiga källor till uppsatsen som bör nämnas är Omer Taspınars *"Kurdish nationalism and political Islam in Turkey : Kemalist identity in transition"* (2005). Ett tema som diskuteras i boken är hur kurdisk nationalism och politisk islam representerar en existerande kamp mot Turkiets officiella ideologi som är färgad av kemalismen. Här bör noteras att författaren menar att kemalismen är svår att exakt identifiera som en renodlad ideologi eller en politisk uttalad strategi. I sammanhanget kan även observeras att Omer Taspınar använder en sociologisk metod i sitt arbete.

Några intressanta avhandlingar som kan räknas in i bakgrundsmaterialet är Alinia Minoos *"Spaces of diasporas : Kurdish identities, experiences of otherness and politics of belonging"* från 2004 och Ann-Catrin Emanuelssons *"Diaspora global politics : Kurdish transnational networks and accommodation of nationalism"* från 2005. Båda avhandlingarna är skrivna vid Göteborgs universitet och behandlar ämnen som exempelvis politiska nätverk i diasporan, transnationalism, globalisering samt flyktingkvinnornas situation i Sverige. Avhandlingarna speglar främst tiden från 1990 och framåt och i Ann-Catrin Emanuelssons avhandling intervjuas bland annat Nedim Dagdeviren som är chef för Kurdiska biblioteket

i Stockholm. Även Mehemd Tayfuns arbete om Kurdiskt författarskap och kurdisk bokutgivning och Ahmadzadeh i avhandling från 1993 omnämns.

Vad det gäller den digitala utvecklingens betydelse för den kurdiska frihetskampen är David Romanos artikel "*Modern Communications technology in Ethnic nationalist Hands: The Case of the Kurds*" publicerad 2002 i tidskriften *Canadian Journal of Political Science* ur flera aspekter viktig. Romano har bland annat genom att granska kurdernas nyttjande av elektroniska resurser exemplifierat hur en politisk frihetskamp globalt på olika sätt kan föras. 2006 kom samme författare ut med verket "*The Kurdish nationalist movement : opportunity, mobilization, an identity*". En del av de tankegångar som redovisas i artikeln från 2002 utvecklas i detta verk.

Ytterligare några andra artiklar av värde som finns med i bakgrundsmaterialet är Svante E Cornells "*The Kurdish Question in Turkish politics*" publicerad i tidskriften *Orbis* 2001, Henri J, Barakeys "*The Struggles of a strong state*"; *Journal of International Affairs* 2000 och Christofer Houstons artikel "*Profane Institutions : Kurdish Diaspora in the Turkish city*" publicerad i tidskriften *Australian Journal of Anthropology*, från 2001.

I antologin "*The Kurdish Nationalist Movement in the 1990s: Its impact on Turkey and the Middle East*" från 1996 sammanställd av Robert Olson beskrivs utvecklingen av olika kurdiska frihetsrörelser under 80- och 90 talet, samt hur den så kallade "kurdiska frågan" formas och växer fram under 90-talet. Boken innehåller en förklarande och detaljerad beskrivning av de kurdiska politiska rörelserna PKK och KDP.

Några verk som ej bör glömmas bort i denna genomgång är Babi L. Pirehs avhandling "*Nationalism and social classes : the case of Kurdish nationalism in Turkey*" från 1999 och Edward Saids numera legendariska verk "*Orientalism*" som utkommit i ett flertal utgåvor. Den jag använt är från 1997.

Slutligen vill jag omnämna en hemsida som varit givande som bakgrundsinformation för denna uppsats och det är Hemsidan för multietnisk forskning som är knuten till Uppsala universitet. "<http://www.multietn.uu.se>"

3.3 Några kurdiska bibliografier och kurdiska institut i världen

I detta kapitel vill jag ge läsaren en kortfattad översikt av ett antal bibliografier om kurder och kurdisk litteratur som jag finner har intresse för uppsatsen. Här kommer också att omnämnas några av de institut och bibliotek men kurdisk anknytning som finns i världen.

Nedim Dagdeviren sammanställde bibliografin "*Literature about the kurds*" 1993. Verket är trespråkigt med parallelltext på tyska, svenska och engelska. En föregångare till Dagdevirens bibliografi är Hussain Sinjaris "*Kurds and Kurdistan : a bibliography : in English [sic], French [sic], German and Arabic*" som gavs ut i London 1987. Samma år gavs i Tyskland, närmare bestämt i Bonn, Walter Poppenburg ut bibliografin "*Bücher über die Kurden und Kurdistan : eine Auswahlbibliographie*". En något mindre omfattande bibliografi sammanställde 1993 Erik R Skaaning med titeln "*Holdings on the Kurds & Kurdistan*"

Mehmed Tayfun och Eyyüp Alacabeck som för närvarande arbetar på Kurdiska biblioteket framhåller att bibliografierna "Iks's *Kurdish Bibliography Nr 1: Volume A and B*" sammanställda av Silvio van Roy och Kees Tamber, Amsterdam 1968, samt "*Kurdish culture and Society: an annotated Bibliography*" sammanställd av I Lokman Meho och Kelly L. MacLaughlin, London 1968 är viktiga verk. En kurdiskspråkig bibliografi på sorani och arabiska av stor betydelse som bibliotekarierna på Kurdiska biblioteket nämner är Neiman och Mistefas "*Bibliyografyay Dûsed Salî Kitêbî Kurdî 1787-1986*". Verket publicerades i Bagdad 1988. Den kurdiske författaren, historikern och förläggaren Rohat Alakom har även med en svenskspråkig bibliografi om kurder i "*Kurderna: fyrtio år i Sverige (1965-2005)*" (Alakom 2007, s. 129.) I detta verk finns även ett kalendarium om Sverigekurder för att ge en samlad bild över viktiga data i Sverigekurdernas invandrarhistoria och peka på historiska händelser i den sena svensk-kurdiska historien. (Alakom 2007, s. 127)

Några viktiga kurdiska institut i världen som bör nämnas är Kurdish Instiyuut van Brussel (<http://www.kurdishinstitute.be/>) och Washington Kurdish Institut (<http://www.kurd.org/>) som startades 1996 och vars motto lyder "For Kurdish People Worldwide". Nämda institutet är politiskt obundna och arbetar för mänskliga rättigheter. På institutets hemsida finns det en rad aktuella artiklar tillgängliga eller som referenser vilka beskriver och informerar om förhållanden i Kurdistan och bland kurder globalt spridda.

Det som räknar sig till det största och kanske mest omtalade och kända av alla kurdiska institut är förmodligen "Institute Kurde de Paris" (<http://www.institutkurde.org/>) På hemsidan kan man läsa att institutet härbärgerar det största kurdiska biblioteket i västvärlden, 6423 monografier om kurder författade på 23 olika språk. I detta sammanhang bör det kanske noteras att Kurdiska biblioteket i Stockholm 2007-02-16 enligt Mehemed Tayfun och Eyyüp Alacabeck har ett bestånd på cirka 8142 titlar författade på 24 språk. Vad som inte tydligt framkommer om biblioteket i Paris är hur detta är organiserat och hur pass tillgängligt det är för personer som inte har någon direkt etnisk anknytning eller anknytning genom forskning eller liknande omständigheter. Vidare tillhör biblioteket själva institutionen Institute Kurde de Paris, biblioteket kan alltså inte räknas som en fristående autonom verksamhet, vilket biblioteket i Stockholm är. Till skillnad från Kurdiska biblioteket i Stockholm finns inte heller samma möjlighet att låna hem böcker. Men tydligt är dock att institutet i Paris driver en livlig verksamhet som på olika sätt verkar för kurdernas och Kurdistans sak. Exempelvis publicerar man såväl tidskrifter och böcker som musik kassetter och videokassetter.

3.4 Språk

Kurderna utgör Mellanösterns fjärde största folkgrupp efter araber, turkar och perser. Det kurdiska språket tillhör den nordvästliga grenen av de iranska språken och består idag av två huvuddialekter, kurmandji och sorani. De kurdiska dialekterna eller språken tillhör den indoeuropeiska språkgruppen. Sorani och kurmandji finns även som skriftspråk med olika alfabeten. "Eftersom kurderna har saknat en statsapparat som skulle ha kunnat skapa ett standardiserat kurdiskt språk, fortsätter kurderna att använda sig av flera dialekter". (Salih, 2000, s. 9) Sorani, den sydliga dialekten skrivs med ett modifierat arabiskt alfabete och den nordliga kurdiskan, kurmandji skrivs övervägande med latinska bokstäver men även kyrilliskt och arabiskt alfabete förekommer. Förutom dessa skriftspråksformer finns ett antal andra talade kurdiska dialekter som på flera sätt skiljer sig markant från varandra, här kan

bland annat gorani och zaza nämnas. Sorani talas främst i irakiska och iranska Kurdistan. Kurmandji mestadels i Turkiet. (NE 1993, band 11, s. 580)

De olika kurdiska dialekterna skiljer sig relativt mycket från varandra. Det är inte helt självklart att en kurd som talar sorani till fullo förstår en kurmandjitalande. Eftersom kurder i Sverige kommer från olika delar av Kurdistan talar de olika dialekter, likaså finns dessa olika dialekter, språk representerade i Kurdiska bibliotekets bestånd. De kurdiska dialekterna skiljer sig från varandra så pass mycket att de enligt språkvetenskapliga kriterier kan anses som skilda språk. Det är viktigt att understryka att definitionen av kurdiska som *ett* språk i första hand bygger på språkpolitiska kriterier. Denna teori om det kurdiska språket delas även av historikern, McDowall. I verket *A Modern history of the Kurds* får det kurdiska språket följande definition:

Two major languages or dialects exist today, Kurmanji spoken by most northern Kurds, and surani spoken by most southern Kurds. Grammatically, they differ from each other as much as English and German, although vocabulary differences are probably of the same order as those between Dutch and German. In both cases these two languages represent standardised version of a multiplicity of local dialects, which still varied almost valley by valley a century ago. (McDowall 1997, s. 9-10)

Dialekten gorani talas i vissa enklaver i södra Kurdistan och zaza talas mestadels i nordväst.(McDowall 1997, s. 9)

Loghman Pireh Babi beskriver i sin avhandling *Nationalism and Social Classes : the case of Kurdish Nationalism in Turkey* från 1999 med följande ord de förhållanden som gäller för det kurdiska språket:

If the Kurdish language is not actually a single language, but a conceptual category which composed of five different Indo-European languages (Krmnaji, Zaza, Sorani, Gurani and Leki), it is more appropriate to talk about the Kurdish branches of the Indo-European family of languages. To this end one can assume that these languages were referred to as the Kurdish language because they were the spoken languages of the peoples who were referred to as Kurd. (Pireh Babi 1999, s. 53)

I Turkiet har sedan 1924 samtliga kurdiska dialekter eller språk varit förbjudna att använda i officiella sammanhang. I Turkiet försökte man tvångsassimilera kurderna från mitten av 1920-talet till mitten av 1980-talet. Men sedan millenniumskiftet 2000 förs en betydligt liberalare politik vad det gäller språket än tidigare. En blygsam diskussion om att tillåta skolundervisning på kurdiska samt radio- och teveysändningar har förekommit. Men orden har inte följts av handling, trots att EU kräver att alla förbud mot kurdiska språket upphävs. Turkiets möjlighet att på sikt kunna gå med i EU är en av drivkrafterna bakom denna utveckling. Hösten 2004 aktualiserades en ansökan om medlemskap då kurdiska frågan godkändes av Europaparlamentet i Bryssel. Ett krav är att de så kallade Köpenhamnskriterierna måste vara uppfyllda innan förhandlingar kan börja. I Köpenhamnskriterierna ingår avtal om stabila institutioner som garanterar demokrati, rättssäkerhet, mänskli-

ga rättigheter samt respekt för och skydd av minoriteter. (Sveriges riksdags hemsida EU-upplysningen)

Journalisten och debattören Kurdo Baksi visar dock en viss skepsis mot den turkiska statens riktlinjer vad det gäller landets olika minoriteter. Trots att förbudet mot att tala och publicera sig på kurdiska formellt upphört, enligt ett parlamentsbeslut, är inte detta tillräcklig garanti, det är därför långt kvar innan kurdiska språket är helt fritt och accepterat menar Baksi. Den 3 augusti 2002 skriver han följande i Dagens Nyheter:

En mindre seger för kurderna? Ja, för det första behandlas inte kurderna som en minoritet eller ett folk i det nya reformpaketet – snarare får man en bild av att kurderna är en färsk invandrargrupp landet. För det andra tillåts modersmålsundervisning endast på kurser och i studiecirkel, men betraktas inte som undervisningsspråk i skolan. Det betyder att utbildningsdepartementet i Ankara inte kommer att lägga ut ett öre på att genomföra undervisningen på kurdiska, eller producera undervisningsmaterial på kurdiska.
(DN 2002-08-03)

Valet av språk i den litterära produktionen, menar Satu Gröndahl, kan ha olika symboliska betydelser för invandrar- och minoritetsförfattarna. (Gröndahl 2002; s.60)

När Kemal Atatürk tog makten ville han bygga upp en modern turkisk nationalstat, bland annat flyttades huvudstaden från Konstantinopel/Istanbul till Ankara. Genom olika reformer ville han förändra och modernisera Turkiet. Ett led i denna process var att sekularisera landet och framför allt bryta banden till islam. Vidare reformerades och moderniserades det turkiska språket och ett skriftspråk baserat på talad turkiska skrivet med latinska bokstäver etablerades. (NE, 1995 band 18, s. 508)

För kurder i Turkiet, i detta fall till största delen kurmandjitalande, liksom övriga innevånare i Turkiet har den språkliga förändring som skedde på 1920-talet med stor säkerhet fått omvälvande och komplicerade konsekvenser. Eftersom man i skolorna lär ut det latinska alfabetet blir det allt färre som kan läsa den äldre litteraturen som är skriven med arabiska bokstäver. I biblioteket på Skeppsholmen finns som jag nämnt böcker skrivna på flera olika alfabeten.

Satu Gröndahl menar att det är ett mist sagt omfattande tidskrävande företag för den icke initierade läsaren att generellt bekanta sig med kurdisk litteratur. Vad det gäller de olika språken/dialekterna beskriver hon situationen på följande sätt:

Kurderna i Sverige talar olika dialekter och språk. Även om kurderna själva använder uttrycket det kurdiska språket och kallar dess olika varianter för dialekter, avviker de olika kurdiska dialekterna ifrån varandra så mycket att de enligt språkvetenskapliga kriterier också mycket väl kan anses som olika språk. (Gröndahl 2002, s. 335)

Nämnda förhållanden är intressanta att fundera kring såväl när det gäller rent bibliotekstekniskt arbete i form av klassificering och katalogisering eller med tanke på hur användarnas sökmöjligheter i bibliotekskataloger och databaser påverkas, i detta fall särskilt utifrån aspekterna nationalism, etnicitet och kultur. Här står också biblioteket inför en komplicerad uppgift, nämligen nödvändigheten i att finna gemensamma kriterier för den kurdiska språkliga identitet som i sig rymmer stora skillnader. Att lösa denna uppgift blir ett

viktigt spørsmål då detta är en grundläggande del av katalogiserings- och klassificeringsarbete på biblioteket. Att kunna strukturera ett bestånd utifrån ordbetydelse, definitioner och begrepp ligger till grund för en systematiskt och organiserat bibliotek. En utveckling av dessa tankegångar kommer vidare att presenteras i avdelningen Bestånd förvärv och urval. Nedim Dagdeviren menar att det aldrig funnits någon institution i Kurdistan eller någon annanstans som har haft ansvar för att systematiskt samla in, bevaka och dokumentera olika kulturyttringar. För att lyckas med detta ”krävs professionalism, ett koncept och en struktur som beskriver hur man ska arbeta.” (Dagdeviren, 2003-04-17)

3.5 Historia till 1990

Kurdistan är ett sammanhängande landområde i Mellersta Östern med en yta på cirka 500.000 kvadratkilometer, ungefär lika stort som Spanien. Det landområde som räknas till Kurdistan ligger inom Irak, Iran, Turkiet och Syrien. Floderna Eufrat och Tigris rinner igenom området. En minoritet av kurder finns också i stater som Kazakstan, Georgien, Azerbajdzjan och Armenien, i Libanon och Israel. Cirka 75 till 80 procent av befolkningen i Kurdistan är kurder. De övriga 20 till 25 procenten är folkgrupper som armenier, assyrier och turkmener, vilka sedan lång tid tillbaka funnits parallellt eller periodvis tillsammans med kurderna.

Det kurdiska folkets historia i Mellanöstern har rötter långt tillbaka i tiden. I Mesopotamien och områden längre österut bosatte de sig flera tusen år före vår tideräkning och i dessa trakter bor de till viss del än i dag. Kurderna har under större delen av sin historia varit inordnade under imperier som kommit och gått. Perser, greker, romare och ottomaner har avlöst varandra.

Kontakterna mellan Sverige och Kurdistan har gamla anor. Enligt Rohan Alakom finns i svenska arkiv, bibliotek och museer material som vittnar om att de olika folken kände till varandra redan under vikingatiden. Bland annat nämns kurder i en berättelse om ett vikingatåg mot staden Berda år 943 som låg i nuvarande Azerbajdzjan i de sydvästra delarna av Baku. (Alakom 2000, s. 25) Arkeologer har också hittat mynt från Orienten som direkt anknyter till kurdiska områden. (Alakom 2000, s. 18)

Likaså är sannolikheten att kurder och vikingar korsat varandras vägar stor då man vet att vikingafärderna i österled gick till Bysantinska riket med den kosmopolitiska staden Konstantinopel i centrum. Det fanns också vikingar som for till områden kring Kaspiska havet. (NE 1996 band 19, s. 446) I det som under vikingatiden kallades Särkland, det vill säga nuvarande Irak, fanns i städer som Berda och Nisbin där en betydande andel av befolkningen bestod av kurder. (Alakom 2000, s. 18)

Under den ottomanska tiden var den övergripande makten, försvar och skatteindrivning, koncentrerad till Konstantinopel. På lokal nivå behandlades frågor av mer administrativ art, med andra ord styrdes det Ottomanska riket (ca 1517- 1917) av en relativt decentraliserad politik vilket gav innevånarna en viss närhet till beslutsfattarna. (Salih 2000, s. 7) Ottomanska riket styrdes av en sultan som också var kalif (profeten Muhammeds efterföljare och Guds ställföreträdare)

Från senare delen av 1800-talet påverkades kurdernas historia av de nationalistiska tankeströmmar som växte fram vid sidan av att det bildades nya nationalstater i Europa, som

exempelvis Grekland och Serbien eller Bulgarien och Rumänien. Benedict Anderson förklarar i sitt verk *Den föreställda gemenskapen* att de stora nationerna i 1800-talets Europa ofta var väldiga mångspråkiga statsbildningar vars gränser aldrig sammanföll med språkgemenskaperna. (Anderson 1991, s. 184) Här kan man se stora likheter med de förhållanden som rådde i det Ottomanska riket.

När Imperiet började försvagas och splittras under 1800-talets senare del, gavs ytterligare näring åt nya nationalistiska idéströmningar vilka fick stor betydelse för kurderna. Vid det första kurdiska upproret 1880-1882 befriades ett stort landområde mellan sjöarna Van och Urmireh. Upproret krossades emellertid snart av persiska och ottomanska trupper.

Första världskriget innebar stora omvälvningar för Mellanöstern och ett definitivt slut för den ottomanska epoken. I samband med denna förändring då nationalstater i allt större omfattning började formas vid 1900-talets början ändrades kurdernas situation radikalt. Vid första världskrigets slut styckades det stora riket upp av krigets segrare Frankrike, Storbritannien och Ryssland, och därmed bildades stater som Turkiet, Iran, Irak, Jordanien, Syrien och Libanon. I augusti 1920 undertecknades ett fredsfördrag i Sevres i Frankrike vilket erkände kurdernas rätt att bilda en egen stat, dock vann aldrig fördraget laga kraft. När de nya staterna Syrien, Turkiet och Irak tillkom efter första världskriget splittrades Kurdistan och kampen för ett oberoende självständigt landområde försvårades. Många av de konflikter som ännu råder i Mellersta Östern och på Balkan har sin grund i de överenskommelser mellan segrarmakterna som träffades, och de nya stater som i samband med detta grundades. (Sheikhmous 1991, s. 5)

Den nya statsindelningen förändrade fundamentalt livsvillkoren för så gott som alla kurder oavsett var de bodde och till viss del också vilken samhällsklass de tillhörde. Från och med första världskrigets slut blev kurderna definitivt ett folk utan en egen nation och därmed en av världens största etniska folkgrupper utan ett eget territorium, ledsagade av diasporans komplicerade problematik. Det som nu fick en sammanhållande betydelse var den rika kurdiska kulturen och språket. Sedan slutet av 1800-talet har den kurdiska frihetsrörelsen och nationalismen varit tätt sammanknuten med möjligheten att kunna publicera böcker och tidskrifter på kurdiska. (Tayfun 1998, s. 36)

I detta sammanhang är det intressant att anknyta till Ahmadzadehs avhandling, *Nation and Novel : a study of Persian and Kurdish narrative discourse* från 2003, och en tolkning och reflektion som här kan verka relevant är om en mer strukturerad biblioteksverksamhet hade kunnat växa fram under 1900-talets första decennier om förhållandena under det så kallade kemalistiska styret varit liberalare mot kurder och andra minoriteter vad det gäller yttrandefrihet.

När Kemal Atatürk på 1920-talet tog makten i Turkiet förändrades villkoren drastiskt till det sämre för kurderna. I Ahmadzadehs avhandling omtalas denna utveckling med följande ord:

In the early 20th century Kurdish intellectuals from the Ottoman Empire were active in publishing periodicals in Kurdish. Soon after the establishment of Kemalism 1924 all publications in Kurdish were abolished. (Ahmadzadehs 2003, s.146)

Citatet avslöjar och belyser också att publiceringsverksamhet i olika former var livig, omfattande och väletablerad före Atatürks maktövertagande. Under det ottomanska väldet, hade kurderna visserligen inte varit självständiga men ändå levtt ett relativt fredligt och autonomt liv i stora delar av det bergiga Kurdistan. Islams traditionella statsuppfattning ställde heller inte krav på någon direkt etnisk eller språklig gemenskap hos medborgarna. De rättrogna förväntades oavsett hudfärg, stamtillhörighet eller modersmål bilda en gemenskap "al-umma" som kalifen/sultanen, det vill säga profetens världslige efterträdare, skulle leda politiskt och religiöst samt vara domare för. (Berggren 1993, s. 7)

I och med Atatürks makttillträde förbjöds all separatistisk verksamhet. Att tala kurdiska, undervisa på kurdiska i skolorna eller ge ut kurdisk litteratur blev från och med 1924 straffbart vilket innebar att intellektuella kurder antingen fick bedriva underjordisk verksamhet eller fly till ett annat land. Närmare innebar förbudet i praktiken att allt som hade med kurdisk verksamhet och identitet att göra straffades om det förekom utanför hemmets väggar. Från de turkiska maktutövarnas sida har den allmänna ståndpunkten sedan dess i princip varit att tåga ihjäl och ignorera allt kurdiskt och verka för devisen att det överhuvudtaget inte existerar någon kurdisk minoritet. Dock har en viss uppluckring av kurdernas situation skett sedan 1990 och framåt, kurder kallas exempelvis inte längre officiellt för "bergsturkar". (Tayfun 1998, s. 12)

3.6 Kurderns situation idag

Den aktuella debatten kring Turkiets ansökan om medlemskap i den Europeiska unionen (EU) ställer högre krav på respekt för mänskliga rättigheter i Turkiet. För kurdernas del har detta inneburit en möjlighet till förbättringar i vissa hänseenden. I Turkiet, Iran, Irak, Syrien och Libanon har de kurdiska minoriteterna genom åren utsatts för förföljelse av olika slag och ett stort antal kurder tvingats fly. Under 60- och 70-talet började trots dessa förhållanden en kurdisk nationalrörelse åter ta form men efter militärkuppen i Turkiet 1980 hårdnade lagstiftningen åter då en ny konstitution infördes.

I Irak har kurderna under 1990-talet till stor del fungerat som spelbrickor i de politiska konflikterna mellan Irak och USA. När det gäller Iran är i princip kurdernas etniska existens legaliserad idag men landet lyder ändå generellt under den strängt shiamuslimskt religiöst färgade regeringen i Teheran. Ett mer eller mindre uttalat krav är att alla muslimer, de flesta kurder är muslimer, skall leva enligt den shiamuslimska lag som gäller i Iran. Detta inkräktar kraftigt på kurdernas traditionella sätt att leva. För kurder och andra minoriteter skapar de hårda bestämmelserna svårigheter att i praktiken kunna bevara sin kultur och utveckla egna traditioner. Exempelvis måste de kurdiska kvinnorna som traditionellt bär färggranna kläder dölja dessa med den svarta chador som är den slöja alla kvinnor, oavsett klasstillhörighet eller ursprung, enligt lag måste bära i Iran. En viss liberalisering har skett de allra senaste åren men utvecklingen verkar dock något osäker med tanke på Irans president Mahmoud Ahmadinejads mer konservativt islamistiskt inriktade politik.

I Syrien och Libanon är förhållandena liknande de som råder i Turkiet, Iran och Irak. De cirka 300 000 kurder som bodde i det forna Sovjetunionen hade däremot betydligt bättre förutsättningar att fritt både tala och publicera sig på sitt eget språk. Under Sovjettiden fick kurderna där ekonomiskt stöd till ett kulturcentrum och de hade där också möjlighet att trycka och publicera tidskrifter och böcker på kurdiska. I början av 1900-talet flydde en

del kurder från norra Kurdistan tillsammans med armenier till de kaukasiska länder som idag omfattar republikerna Georgien, Azerbajdzjan, Armenien och Kazakstan. Exempelvis flydde den kurdiska litteraturprofessorn Quanté Kurdo till S:t Petersburg och strax före andra världskriget sammanställde han en kurdisk grammatik, en litteraturhistoria och ett rysk-kurdiskt lexikon.

I skrivande stund gäller dock fortfarande en rad förbud, restriktioner och lagar kring kurdernas yttrandefrihet och kultur. Men under det allra senaste året har trots allt en liberalisering av den totalitära inställningen skett, i synnerhet i Turkiet i samband med politiska maktskiften. Ofta handlar dagens konflikter främst om politiska ställningstaganden gällande publicerat material oavsett vilket språk det är skrivet på menar författaren M Tayfun i rapporten *Kurdiskt författarskap och Kurdisk utgivning*. Vidare tillägger Tayfun också att Turkiets strävan mot att komma med i EU medverkar till att regimen inte längre lika öppet och offentligt kan förtrycka kurderna som tidigare. För att exemplifiera detta skriver Tayfun följande:

Turkiet vill vara med i EU och kan därför inte öppet säga att kurdiskan är förbjuden. Men man hittar andra metoder nu. Trots att man offentligt inte säger att det är förbjudet att skriva och publicera på kurdiska så visar några av inrikesministeriets hemliga rapporter att staten i praktiken vidtar åtgärder för att hindra kurdiska böcker och periodika från att komma ut och distribueras.
(Tayfun 1998, s. 15)

Trots denna förändring i positiv riktning återstår alltså i praktiken en komplicerad problematik i frågorna kring kurdernas yttrandefrihet och möjlighet att utöva sin kultur. Tayfun konstaterar vidare att bokutgivningen av kurdiska böcker under 80- talet varit mycket sparsam men att en viss ökning sker under det sena 90-talet.

Rohat Alakom menar att kurderna och deras situation inom olika områden under de senaste åren allt mer uppmärksammats av såväl svenska som kurdiska forskare inom ramen för invandrarforskningen, internationell migration och etniska relationer. (Alakom 2007, s. 19) Som ett led i denna utveckling kan troligen denna uppsats ses.

3.7 Kurderna i Norden och deras roll på den litterära arenan

Sedan 1970-talet har Sverige tagit emot kurder, i form av såväl arbetskraftsinvandrare som flyktingar. Idag räknar man med att det finns mer än 20.000 kurder i hela landet och ytterligare cirka 20 .000 sammanräknat i Danmark och Norge. Det största antalet kurdiska flyktingar och arbetskraftsinvandrare i Europa lever i Tyskland men stora grupper finns också i Frankrike och Nederländerna. (Kurdiska kulturstiftelsens hemsida i Stockholm)

De flesta kurder som lever i Sverige kommer från Turkiet men en del har också sina rötter i Iran, Irak och Syrien. Kurderna som kom till Sverige i mitten av 1960-talet var till största delen arbetskraftsinvandrare. I början av 1970-talet hade det politiska klimatet i Turkiet ytterligare hårdnat och som en följd av detta kom de första flyktingarna. Under 1980- och 90-talet har strömmen av flyktingar från Irak ökat på grund av de oroligheter som råder där.

I Stockholm finns idag ett hundratal kurdiska författare, skribenter samt ett femtiotal förlag, tidningar och tidskrifter. Tayfun påpekar i sitt arbete om kurdiskt författarskap och kurdisk bokutgivning att det största antalet kurdiska tidskrifter i världen ges ut i Sverige. Detta gör Stockholm till en viktig litterär knutpunkt för såväl exilkurder som de kvarvarande i Kurdistan. (Tayfun. 1998, s. 43)

Som en konsekvens av denna utveckling kan naturligtvis bildandet av Kurdiska biblioteket ses. I Aftonbladet 2005-10-10 beskriver den kurdiske journalisten Emine Onati Sverige som ett kurdiskt kulturcentrum och hon nämner som ett talande exempel den för kurder över hela världen kända sångerskan Merzia Fariqi som efter flykten från Irak bodde i Rinkeby. I exilen hade hon svårt att försörja sig som artist och arbetade därför som vårdbiträde i dryga tjugo år fram till sin död 2005. Emine Onati nämner också några andra kurdiska kulturpersonligheter och avslutar sin artikel med att påpeka Sveriges betydelse som exilland för kurder.

Eftersom det kurdiska språket var förbjudet har mycket av det kurdiska kulturarvet kunnat bevaras tack vare Sverige. Genom kulturstöd från den svenska staten har de flesta böcker givits ut här. För millioner kurder är Sverige det land som förknippas med kurdisk litteratur, musik och kurdiska barnböcker. Aftonbladet 2005-10-10)

Att det förhåller sig på detta sätt konstaterar även Satu Gröndahl. Vidare skriver hon att bland de svenska invandrarlitteraturerna idag tillhör den kurdiska litteraturen en av de största bidragstagarna av Statens kulturråds verksamhetsbidrag till litteratur på minoritets- och invandrarpråk.

Med den svenska statens stöd håller den kurdiska diasporan på att skapa en ny kurdisk litteratur, möjligen kan man säga en kurdisk nationallitteratur. (Gröndahl 2001, s. 104)

Vad det gäller Kurdiska bibliotekets verksamhet och mål är såväl de etniska som kulturella aspekterna ofta så tätt sammanvävda att det många gånger är svårt att särskilja de olika områdena från varandra. Nedim Dagdeviren menar dock att den ständiga uppmärksamheten kring den så kallade "kurdiska frågan" i vissa situationer kan komplicera och hämma det praktiska konkreta biblioteksarbetet i diasporan. Här kan man alltså tydligt se hur Kurdiska bibliotekets funktion, syfte och verksamhet på olika sätt färgas av exilproblematiken.

En av nackdelarna i sammanhanget har varit att när några kurder sluter sig samman och bestämmer sig för att arbeta och göra någonting blir det ofta ett enormt tungt och stort "koncept". De måste arbeta med "den kurdiska frågan" som å ena sidan är obegriplig, och ingen kan liksom klara av den. Den kurdiska frågan handlar om allt. I första hand om politik, men sedan också om kultur som omfattar allt. (Dagdeviren 2003-04-17)

En fråga som väcks i sammanhanget med tanke på citatet ovan är om inte Kurdiska biblioteket för att kunna fungera som ett modernt bibliotek i ett demokratiskt samhälle bör sträva efter att tydliggöra och skilja mellan det privata förhållandet till böcker och tidskrifter i en politisk kontext och ett mer officiellt bibliografiskt. "*Den kurdiska frågan*" som genomsyrar all den kurdiska exilkulturen bör för att biblioteket skall kunna fungera som en neutral

informationsresurs, i möjligaste mån frigöras och göras opolitisk så att den konkreta biblioteksverksamheten blir så pass objektiv och neutral som möjligt. Enligt den information som ges exempelvis på Kurdiska bibliotekets hemsida arbetar man tydligt i den riktningen. (Kurdiska bibliotekets hemsida) Men det finns ändå en svårlöst och komplicerad problematik involverad i detta arbete, eftersom det traditionella förhållandet till den kurdiska diasporan ständigt färgas av etniska, politiska och nationalistiska frågeställningar och så följaktligen den litteratur som skapas ur denna miljö.

3.8 Förlagsverksamhet och press

Som invandrargrupp har kurderna på flera sätt en speciell ställning i vårt land såväl vad det gäller kulturella som politiska insatser. I Sverige finns exempelvis en rad kurdiska författare, skribenter, tidskrifter och förlag som i olika avseenden är en viktig del i den mångkulturella förlagsverksamheten. Om man närmare granskar kurdernas situation i Sverige, vad det gäller litterär produktion och förlagsverksamhet, kan man vidare konstatera att den etniska identiteten i exil inte bara strävar mot att bevara, utan även kan byggas upp och förstärkas med hjälp av språket och litteraturen. Detta förhållande pekar också på att den tidigare nämnda "kurdiska frågan" tydligt genomsyrar en stor del av den kurdiska kulturen oavsett var den befinner sig och att den är tätt knuten till det kurdiska språket. Satu Gröndal menar också att nästan all exillitteratur påverkas av de politiska förhållandena i hemlandet. (Gröndal 2001, s. 103)

Det är också intressant att ur den aspekten studera Kurdiska bibliotekets verksamhet och funktion. M Tayfun skriver i inledningen av sin rapport *Kurdiskt författarskap och kurdisk bokutgivning* från 1998 att en väsentlig del av de kurdiska författarna som idag ger ut böcker på kurdiska är bosatta i Sverige. Med följande rader beskriver Satu Gröndahl i kapitlet den kurdiska litteraturens situation i Sverige i antologin *Litteraturens gränsland – Invandrar- och minoritetslitteratur i nordiskt perspektiv*.

Det görs ibland gällande att Sverige är det land i världen där det idag publiceras mest kurdisk litteratur. Beträffande de nordliga kurdiska dialekterna, som talas i Turkiet, intar den Sverige-kurdiska utgivningsverksamheten också tveklöst en viktig roll. I de södra delarna av Kurdistan, i Irak, finns det däremot en kontinuerlig och rik utgivning av böcker på kurdiska. Produktionen i Sverige på den sydkurdiska dialekten utgör i sammanhanget bara en bråkdel. Den Sverige-kurdiska litteraturproduktionen i sin helhet är emellertid en verksamhet av stor betydelse och dessutom ett område som drar till sig intresse genom att så tydlig återspegla exillitteraturens villkor. (Gröndahl 2002, s. 333)

Lite längre fram i samma kapitel betonar Satu Gröndahl kurdernas straka och säregna ställning som språklig och etnisk grupp jämfört med många andra etniska minoritetsgrupper i Sverige. (Gröndahl 2002, s.334) Antalet böcker och tidskrifter publicerade på de nordkurdiska dialekterna uppgår till cirka 600-700. Satu Gröndahls inlägg i detta sammanhang pekar även på hur förlagsverksamhet och bibliotek i diasporan dels är tätt sammanknutna men också hur de kan fungera som en identitetsskapande litterär plattform och intellektuellt forum. (Gröndahl 2002, s. 334) I nämnda verksamheter betonas alltså möjligheten till ett etniskt och kulturellt centrum för en utsatt och förtryckt grupp människor från ett oroligt och politiskt instabilt område i världen.

Litteratursociologen Wendy Griswold konstaterar i kapitlet *Aktuella tendenser inom litteratursociologin*, i Furulands och Svedjedals bok *Litteratursociologi* följande: ”Pågående etniska och nationalistiska konflikter framtvingar en ny syn på relationen mellan litteratur och identitet. (Furuland & Svedjedal 1997, s. 62)

Här kan det vara intressant att jämföra den tidiga svenska förlagsverksamheten från 1800-talets början med dagens kurdiska. I början av 1800-talet gör den från Tyskland invandrade judiska familjen Bonnier entré på den svenska bokhandels- förlagsmarknaden. Med snabb och stor framgång startar de upp en verksamhet i ett Sverige som vid denna tid var relativt efterblivet vad det gällde publicering av det tryckta ordet i mer omfattande skala för en läsande bred allmänhet. (Gedin 2003, s. 24) På samma sätt som många av dagens kurdiska invandrare hade den tidiga judiska populationen ett permanent tillstånd av exil invävt i sin kulturella identitet. I det skrivna och tryckta ordet fanns, liksom för dagens kurder, en möjlighet att bekräfta sin särart och identitet.

Satu Gröndal talar i inledningen till antologin *I Litteraturens gränsland* om hur intresset för invandrar- och minoritetslitteratur ökat under det senaste decenniet och hon förklarar detta bland annat med att de nämnda grupperna allt mer integreras i samhället. (Gröndal 2002, s. 11)

Det kan med tanke på diskussionen ovan vara intressant att kort återvända kring problematiken kring den så kallade ”kurdiska frågan” som i korthet innebär att den kurdiska existensen ständigt, såväl politiskt som i handling, färgas av självständighetstankar kring ett mer eller mindre fritt Kurdistan. (Dagdeviren 2003-04-17) Med andra ord följs i den kurdiska kulturen de politiska och sociologiska frågorna nästan alltid åt det kan därför vara av intresse att undersöka kurdiskt författarskap, press, biblioteksverksamhet och kultur i det litteratursociologiska perspektiv. I förordet till *”Den kurdiska frågan i Sveriges riksdag”* från 2002, förklarar Nedim Dagdeviren, som sammanställt de två volymerna, betydelsen av hur det dokumentationsarbete som bedrivs på Kurdiska Biblioteket på olika sätt kan konkretisera och sammanfatta den exilproblematik som rymms inom den ”kurdiska frågan”.

Behovet av att samla, behandla, bevara och tillgängliggöra arkivmaterial med kurdisk anknytning är oändligt stort. Ingen kurdisk institution förmår utföra övergripande biblioteks- och arkivarbete. Med statslösheten medföljer brist på detta område./.../ Kurderna kan dra nytta av denna bok för att bättre förstå opinionen i Sverige och världen.
(Dagdeviren 2002, s.3 och 19)

I detta sammanhang vill jag påpeka att jag i uppsatsen utesluter rent partipolitiska frågeställningar och interna provinsiala kurdiska inställningar gällande den så kallade ”kurdiska frågan”.

1924 förbjöds fackföreningar och strejker liksom skolor där man undervisade på kurdiska, även tidningar och föreningar drabbades av samma öde. I den nya turkiska staten accepterades bara den turkiska kulturen och språket. Som ett resultat av Atatürks politik förbjöds i början av 1920-talet även kurdiska organisationer och många intellektuella kurder tvingades därmed i exil. I samband med detta förstärktes och profilerades ”Den kurdiska frågan” i sin betydelse som en sammanfattande rubrik för den kurdiska självständighetstanken.

Satu Gröndahl knyter den kurdiska litteraturens situation till bibliotekets verksamhet genom att nämna och understryka vikten av att Kurdiska biblioteket startade i Stockholm 1997. Kurderns situation i jämförelse med många andra etniska grupper är speciell på så sätt att *exilen* varit en möjlighet för litteraturen att utvecklas eftersom språket varit förbjudet att skriva och trycka i hemlandet, i detta fall gäller detta främst i Turkiet.

Biblioteket har en bred internationell kontaktyta och har blivit känt bland den svenska publiken för konstutställningar, föreläsningsverksamhet och andra aktiviteter. Sverige och i synnerhet Stockholm har rönt uppmärksamhet som kulturellt centrum för den kurdiska diasporan. (Gröndahl 2002, s.334)

Satu Gröndahl skriver i antologin *Postskriptum* från 2001 i kapitlet Minoritets- och invandrarlitteraturer, att begreppen invandrarlitteratur och minoritetslitteratur inte är heterogent och därför kan definieras på flera sätt. Men begreppen är dock användbara i vissa sammanhang, exempelvis utifrån litteratursociologiska aspekter, när det gäller att allmänt beskriva det litterära fältet. Det är inte heller enkelt att dra en tydlig gräns mellan vem som kan räknas som invandrarförfattare eller ej. (Gröndahl 2001, s.106)

Vidare menar Gröndahl att:

För att förstå tillkomstprocessen av de svenska minoritets- och invandrarlitteraturerna är det viktigt att ta hänsyn till respektive grupps kulturhistoria och språkets betydelse, inte bara på ett individuellt plan utan också på ett kollektivt plan. Med andra ord finns det flera variabler som har betydelse för utvecklingen av invandrar- och minoritetslitteraturer liksom för de olika etniska kulturerna i Sverige. (Gröndahl, 2001 s.110)

När det gäller att försöka ge en bild av och beskriva Kurdiska bibliotekets tillkomst och verksamhet har just nämnda beskrivning av invandrar- och minoritetslitteratur stor betydelse då förlag, författare, tryckning och utgivning av litteratur hänger så tätt samman som jag tidigare nämnt. I detta sammanhang antyds vidare hur etnicitet och språklig identitet vävs in i förhållanden och frågor kring den kurdiska litteraturen

M Tayfun beskriver bland annat i sitt arbete *Kurdiskt författarskap och kurdisk bokutgivning* om den centrala betydelsen av skapandet av kurdisk litteratur i ett vidare perspektiv både i Sverige utanför landets gränser. Vidare ger Tayfun en bild av omfattningen av kurdiskt författarskap och vilket betydelse detta har i Sverige för det kurdiska språket. Förbudet i hemlandet, då främst Turkiet, är viktigt att ha kännedom om för att kunna förstå situationen för kurdiska författare och kurdisk bokutgivning. (Tayfun 1998 s. 10)

I Sverige grundades som ett resultat av aktivt litterärt skapande Kurdiska författarförbundet 1989 som senare bytte det namn till Kurdiska författarföreningen i Sverige. (Alakom 2007, s. 102) Ett flertal av de författare som är medlemmar i detta förbund är också medlemmar i Sveriges författarförbund.(Tayfun 1998, s. 22)

4 KURDISKA BIBLIOTEKET FRÅN PROJEKT TILL ETABLERAD INSTITUTION

I detta avsnitt kommer jag att beskriva hur ett bibliotek i exil, i detta fall exemplifierat av Kurdiska biblioteket i Stockholm, har startat, organiserat och bedriver sin verksamhet och vad som är några av dess mål. För att förtydliga kommer jag därför inledningsvis att åter presentera och lyfta fram syfte och frågeställningar.

De frågor som står i fokus för undersökningen är:

A.

Hur kan Kurdiska biblioteket i Stockholm beskrivas och karakteriseras som ett exempel på ett bibliotek i exil och vilka är några av de behov som biblioteket specifikt tillgodoser?

B. *Vilka är några av de specifika problem ett bibliotek i exil, i detta fall Kurdiska biblioteket Stockholm, kan ställas inför exempelvis ett globaliseringsperspektiv?*

Syfte och frågeställningar kommer främst att undersökas inom ramen av tre aspekter som omfattar begreppen *nationalism*, *etnicitet* och *kultur*. Mina teoretiska och metodiska utgångspunkter är hämtade från det kultursociologiska respektive litteratursociologiska forskningsfältet. Viktigt i denna undersökning har även varit att försöka beskriva bibliotekets verksamhet och organisation utifrån medarbetarnas och andra i biblioteksverksamheten involverade personers upplevelser och perspektiv. Ett anledning till det metodval som gjorts är att det ger möjlighet och utrymme för ett deskriptivt förhållningssätt till det som avses att analyseras. I detta fall hur ett specifikt bibliotek kan organiseras och fungera exemplifierat genom Kurdiska biblioteket.

I första hand rör uppsatsens frågeställningar bibliotekets historia och tillkomst, samt ger en beskrivning och sammanfattande bild av bibliotekets inriktning, arbete och verksamhet. I nämnda frågeställningar är det även värdefullt att observera den integration och assimileringprocess som de kurdiska invandrarna i Sverige idag befinner sig i. Fyller biblioteket här någon funktion och på vilket sätt kan dess roll i diasporan beskrivas?

4.1 Olika typer av bibliotek

För att klargöra och förtydliga vilken form av bibliotek Kurdiska biblioteket i Stockholm representerar kan det vara värdefullt att göra en kortfattad indelning och analys av några av de bibliotekstyper som kan betraktas som aktuella i denna uppsats. Redan i inledningen till detta kapitel kan det dock vara av värde att framhålla hur svårt det är att finna en bibliotekskategori som är helt passande för Kurdiska bibliotekets verksamhet, organisation och funktion. En orsak till att det förhåller sig så kan delvis bero på att den biblioteksverksamhet som förekommer i exempelvis Mellanöstern och Turkiet till viss del fungerar på annat sätt och har andra traditioner än i Europa och USA. En annan orsak är att Kurdiska bibliotekets funktion och inriktning skapats främst utifrån ett behov av biblioteksverksamhet som strakt färgats av diasporan.

Generellt brukar man dela in den svenska biblioteksverksamheten i två huvudgrupper: Den ena kategorin är *forskningsbibliotek* som täcker in universitets- och högskolebibliotek,

myndighetsbibliotek, fackbibliotek specialbibliotek och företagsbibliotek. Den andra kategorin bibliotek är *folk- och skolbibliotek*, hit räknas kommun- och stadsbibliotek, församlingsbibliotek, fängelsebibliotek, gymnasiebibliotek, skolbibliotek och folkhögskolebibliotek. I det senare fallet av bibliotek påverkar målgruppen till viss del innehållet i biblioteks samlingar och hur de är organiserade.

Nationalbibliotek

I de flesta länder finns ett nationalbibliotek vars huvudsakliga uppgift är att samla allt som trycks och publiceras i det egna landet samt att med utgångspunkt från denna verksamhet också ge ut en nationalbibliografi, vilket inte Kurdiska biblioteket gör. Kungliga biblioteket i Stockholm fyller i Sverige denna funktion. Vidare skall ett nationalbibliotek också samla in, förvara, beskriva och tillhandahålla publikationer som trycks i landet eller publikationer som trycks utomlands men som handlar om förhållanden osv. om det aktuella landet. UNESCOs nationalbiblioteksmanifest definierar nationalbibliotek enligt följande kriterier:

National libraries are usually defined in terms of their functions or responsibilities. The UNESCO definition of national library, which in spite of its age still widely cited, placed the primary emphasis on functions related to heritage, with a secondary emphasis on functions related to infrastructure: Libraries which, irrespective of their title, are responsible for acquiring and conserving copies of all significant publications published in the country and functioning as a 'deposit' library, whether by law or under other arrangements. They will also normally perform some of the following functions: produce a national bibliography; hold and keep up to date a large and representative collection of foreign literature, including books about the country; act as national bibliographical information centre; compile union catalogues; publish the retrospective national bibliography. Libraries which may be called 'national' but whose functions do not correspond to the above definitions should not be placed in the 'national libraries' category. (Guidelines for Legislation for National Library Services: s. 6)

På Kungliga Bibliotekets hemsida finns en länksamling till nationalbibliotek runt om i världen. (Kungliga bibliotekets hemsida)

Forskningsbibliotek

Ett forskningsbibliotek bevakar, samlar, dokumenterar och förvärvar i huvudsak material inom speciella ämnesområden knutna till en institution eller organisations verksamhet. I vissa fall kan det vara så att ett forskningsbibliotek ofta inriktar sin verksamhet på att serva de studenter och forskare som är knutna till institutionen. Men det kan också vara så att ett forskningsbibliotek är ett helt fristående och autonomt bibliotek som exempelvis Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek i Stockholm som samlar arkivmaterial från den politiska och

fackliga arbetarrörelsen eller Barnängens världsbibliotek med bl.a. inriktning på tredje världen, kulturmöten, mänskliga rättigheter och globala miljöfrågor, även detta bibliotek finns i Stockholm. De senast nämnda kriterierna stämmer även till viss del väl in på Kurdiska bibliotekets verksamhet. Flertalet forskningsbibliotek är öppna för en bredare allmänhet och ingår ofta i den nationella fjärrlåneverksamheten. Vissa av de svenska forskningsbiblioteken är också ansvarsbibliotek inom sitt ämnesområde. I Sverige utses ansvarsbiblioteken av Kungliga biblioteket. Systemet med ansvarsbibliotek täcker allt som allt in tretton olika områden: Systematiskt började detta system byggas upp under 1980-talet och dess främsta syfte är att förbättra och effektivisera informationsförsörjningen inom det område man verkar.

Folkbibliotek

Folkbiblioteket är till för alla målgrupper, oberoende av ålder, kön, ras, religion, nationalitet, språk eller samhällsklass. Alla åldersgrupper skall också ha tillgång till folkbiblioteket. Enligt Kulturrådet är folkbibliotekets primära uppgift att fungera som kunskapscentrum och göra information av olika slag tillgängligt för sina användare i mesta möjliga mån. Personer med särskilda behov, olika handikapp, språkliga minoriteter eller interner inom kriminalvården skall kunna ha tillgång till folkbibliotekets tjänster. (Kulturrådets hemsida)

I UNESCOs folkbiblioteksmanifest som antogs i en första version 1949, i en andra 1972 och i en tredje 1994, understryks folkbibliotekets funktion som en demokratisk institution. I manifestet från 1994 betonas frihet, välfärd, samhällelig och personlig utveckling som grundläggande mänskliga värden. Ett sätt att förverkliga dessa mål är att informera medborgarna och ge dem möjlighet att utöva sina mänskliga rättigheter. Vidare utgör folkbiblioteket som lokalt kunskapscentrum en grundförutsättning för ett livslångt lärande. Folkbibliotekets samlingar och utbud av tjänster skall heller inte vara till föremål för någon form av ideologisk, politisk eller religiös censur och inte heller för kommersiella påtryckningar. Dess tjänster skall också vara avgiftsfria. I Sverige stiftade regeringen en bibliotekslag 1996 (SFS 1996:1596)

Till sin form och verksamhet är det svårt att någon av ovan beskrivna biblioteksformer fullt ut skulle kunna ses som passande för Kurdiska biblioteket. I det närmaste skulle det kunna beskrivas som en hybrid mellan forskningsbibliotek och folkbiblioteket med viss nationalbibliografisk inriktning när det gäller att samla, dokumentera och bevara det kurdiska kulturarvet i form av litteratur, tidskrifter, musikinspelningar, bilder vykort, kartor etc. vilket även ger en viss "arkivfunktion" något som även Kungliga biblioteket i Sverige har. Biblioteket vänder sig även till en bred allmänhet och det finns möjlighet att låna hem material, i detta fall liknar Kurdiska biblioteket mer ett folkbibliotek. Vidare lägger biblioteksverksamheten stor vikt vid att det webbaserade materialet i form av artiklar och information skall vara lättåtkomligt och synliggöras för en bred publik även utanför Sveriges gränser.

4.2 Kurdiska bibliotekets uppgift

Kurderna har haft en lång period av permanent exil invävd i sin kulturella identitet. För att försöka skapa en bild av och exemplifiera en biblioteksverksamhet i diasporan tror jag att det är viktigt att beskriva hur dessa förhållanden utvecklats, i detta fall i relation till Kurdiska bibliotekets verksamhet.

Nedim Dagdeviren och hans medarbetare har sedan 1993 systematiskt arbetat med att dokumentera och samla in kurdisk kultur i form av litteratur, tryckt material, musik och bilder för en organiserad biblioteksverksamhet. Detta arbete rymmer problem som att komma åt förvärv och göra heltäckande inventeringar av kurdisk litteratur och press. Biblioteket formar till stor del sitt arbete efter de behov som därmed skapas. I detta sammanhang är det därför intressant att försöka belysa vad som skiljer Kurdiska biblioteket från andra bibliotek och vad som är gemensamt med de olika biblioteksformer som nämnts i föregående kapitel, vilken specifik profil som skapas på grund av rådande omständigheter och därmed särpräglar verksamheten.

I augusti 1995 fick det som från början varit ett biblioteksprojekt en mer organiserad och fast struktur i samband med ett ekonomiskt stöd från stiftelsen "Framtidens kultur". Planerna var då att i Sverige grunda ett kurdiskt bibliotek och att skapa en databas för kurdisk litteratur och information under två år. Bidraget som projektet fick omfattade 1,4 miljoner och var det största ekonomiska bidrag inom detta område kurder någonsin erhållit. Redan i detta skede fanns en tanke att biblioteket inte enbart skulle vara en form av "traditionellt" forskningsbibliotek utan även sträva mot att i mesta möjliga mån försöka dokumentera det kurdiska kulturarvet. (Dagdeviren 2003-04-17)

Trots att en etablerad förlags- och tidningsverksamhet bland kurder länge funnits och varit utbredd har organiserade bibliotek varit betydligt ovanligare. Till femårsjubileet i oktober 2002 lades bibliotekets katalog ut på nätet vilket gör den synlig för alla i världen som har tillgång till Internet. För att göra katalogen fullständig återstår dock en del arbete som exempelvis att vidareutveckla och göra det möjligt med litteratursökning i flera fält än vad som är möjligt idag. Detsamma gäller även för en stor del av den webbaserade informationen. Här befinner sig biblioteket mitt i en omfattande process som kommer att diskuteras närmare i kapitlet som behandlar webb och fulltext.

För ett språk och en kultur som varit förbjuden och till stora delar ännu är det erbjuder Kurdiska bibliotekets bokenkatalog en omvälvande möjlighet att strukturerat synliggöra den kurdiska litteraturen. Ett annat i biblioteket fortlöpande arbete är att sammanställa och bygga upp en artikeldatabas i fulltext. Enligt bibliotekets informationsbroschyr finns i dagsläget några tusen artiklar på ett flertal språk i form av elektroniska texter. Artiklarna är sökbara med fritextsökning och dess innehåll anknyter till eller handlar om kurder och deras kultur. Inom biblioteksverksamheten ryms även ett långt framskridet arbete med att digitalisera stora delar av bibliotekets övriga bestånd.

Sammanfattningsvis är Kurdiska bibliotekets intention i detta sammanhang att sammanställa och bygga ett välorganiserat modernt bibliotek där den kurdiska litteraturen inte bara är väldokumenterad och sökbar utan även möjlig att komma åt oavsett var man geografiskt befinner sig. Det är också fritt för vem som helst att besöka biblioteket och låna ur dess bestånd. Det bör vidare åter påpekas att Kurdiska biblioteket inte till fullo bör sorteras in under en allmän mångkulturell biblioteksverksamhet av svensk modell eftersom bibliote-

kets grundläggande syfte är att dokumentera och bevara den kurdiska nationalitetens kulturella särart såväl i Kurdistan som i exil. Detta är med andra ord den ideologiska grundvarpå en stor del av bibliotekets verksamhet vilar. (Kurdiska bibliotekets hemsida)

Kurdiska biblioteket försöker och har som förebild och mål, att till viss del fungera som, eller eftersträva att verka som en form av ett nationellt bibliotek i diasporan med kanske främst Kungliga biblioteket som förebild. I Bibliotekets informationsfolder "Kurdiska Biblioteket – ett rum för det fria ordet" står att biblioteket strävar efter att vara en religiös och politisk obunden institution "med uppgift att värna om yttrandefriheten". Med andra ord har man som en av sina främsta uppgifter att samla, dokumentera, bevara, tillhandahålla och sprida kurdisk kultur utan att göra en kvalitativ eller politisk bedömning. En annan viktig del i Kurdiska bibliotekets verksamhet är att verka kulturförmedlande i sin gärning och vara öppen för en bred allmänhet. Som det redan nämnts i föregående avsnitt kan Kurdiska biblioteket i detta sammanhang beskrivas som en sammanblandning av tidigare nämnda biblioteksformer. En ytterligare komponent som tydligt skiljer biblioteket från det kurdiska institutionsbibliotek som finns i exempelvis Paris är att det finns möjlighet för alla typer av användare och låntagare att mot legitimation *få låna hem material utan avgift*. Här kan man se hur den svenska folkbibliotekstanken haft ett markant inflytande på hur bibliotekets verksamhet och organisation utformats. Kurdiska biblioteket är också i sig, som bibliotek, en autonom, obunden och fristående verksamhet som inte är knuten till någon specifik organisation, institution eller liknande.

En av anledningarna till att biblioteksverksamheten etablerades just i Stockholm var Kurdish Publishing Center, vilket är namnet på det förlag och distributionsverksamhet Nedim Dagdeviren startade och bland annat gav ut sin egen diktsamling på i Sverige. Inom Kurdish Publishing centers ramar samlades och organiserades litteratur från olika kurdiska förlag verka i såväl Sverige som andra delar av världen. (Dagdeviren 2003-04-17) Vad som är intressant att här uppmärksamma är hur den gryende biblioteksverksamheten förankrades och hade sitt upphov i förlagsverksamhet. Här kan det vara intressant att jämföra dagens förhållanden med den svenska förlagsverksamheten under 1800-talet första hälften där många funktioner samsades: författaren var ofta sin egen förläggare och boktryckare. Tydligt kan detta också visa på att bibliotek i ett historiskt sammanhang, vad det gäller den kurdiska kulturen och kulturen i tredje världen, på många sätt skiljer sig från exempelvis dagens svenska förhållanden. Inom ramen för den kurdiska litteraturen gränsar gärna begrepp som förlag, distribution och bibliotek med varandra. Att det i Sverige inte alltid varit klara gränser mellan bokhandel, förlag och bibliotek visar bröderna Adolf och Gerhard Bonniers tidiga verksamhet på. I början av sin karriär idkade de en form av kombinerad förlags, bokhandels- och biblioteksverksamhet. (Gedin 2003, s.25)

Nedim Dagdeviren menar vidare att en ytterligare viktig komponent i uppbyggandet av biblioteket, och i det fortlöpande biblioteksarbetet, har varit att etablera kontakter med personer och institutioner världen över som sysslar med kurdisk kultur och litteratur, så kallade "kurdologer". Dagdeviren nämner dessa som viktiga grundpelare i bibliotekets organisation.

Det första jag gjorde när jag fått stöd för projektet var att kontakta så kallade kurdologer från olika universitet i världen, som på olika sätt arbetar med kurdisk kultur. Jag ville ha dem som referensgrupp, rådgöra, diskutera, berätta och visa för dem, för att på så sätt ta del av deras reaktioner och åsikter. (Dagdeviren 2003-04-17)

Stödjande inför planerna att starta ett kurdiskt bibliotek i Stockholm var Kulturdepartementet, Statens kulturråd, Stockholms läns landsting och Stiftelsen Framtidens Kultur. 1999 ombildades den kurdiska biblioteksverksamheten som startat som ett projekt till en stiftelse och därmed blev dess verksamhet en permanent kulturinstitution i Sverige. Innan biblioteksarbetet hade utvecklats och kommit så långt var dess existens minst sagt otrugg. En mer detaljerad beskrivning av Kurdiska Bibliotekets organisation kommer att presenteras i kapitel 4.3.2 men dock kan redan här nämnas att någon mer ingående eller konkret idé om hur bibliotekets verksamhet skulle organiseras, finansieras och fungera i det initiala skedet inte var bestämt. Nedim Dagdeviren menar att själva det praktiska arbetet i biblioteket fick visa vilken organisation som passade bäst. (Dagdeviren 2003-04-17)

Anja Paulin som arbetar vid Statens Kulturråd i Stockholm kom i kontakt med Nedim Dagdeviren redan i början av 90-talet. I en intervju med Anja Paulin får vi följande information om hur biblioteket delvis enligt hennes uppfattning startade och hur det då var tänkt att finansieras.

Jag jobbade då med det statliga litteraturstödet och en av de stödformer vilket ryms inom området som kallas för ”Stöd till invandrarlitteratur”. Det var genom det arbetet som jag kommit i kontakt med Nedim, som redan då var utgivare av böcker/.../Det var väl så här att idén om det Kurdiska biblioteket växte fram successivt hos Nedim och eftersom jag vid flera tillfällen hade haft kontakt med honom så har jag väl i någon mening bevittnat tillkomsthistorien/.../ Biblioteket är samfinansierat av kommunen och staten. /.../ Lokalerna på Skeppsholmen har Stockholms Kommun hjälpt till att skaffa. Möjligen kan det vara så att stödet till biblioteket består av hyressubventioner eller något sådant men det är kommunen som hjälpt till med att skaffa fram lokalen. Det var också så att kulturdirektör Eva Sköld från kommunen invigde biblioteket när det startade. (Paulin, 2004-04-02)

Enligt Anja Paulins intervju framgår det att idén om en organiserad kurdisk biblioteksverksamhet fick tydligare konturer ju längre arbetet fortskred, vilket också till stor del är den bild Nedim Dagdeviren ger av hur biblioteksverksamheten tog form. Nedim kommenterar detta med följande ord:

Jag tror jag hade i tankarna, kanske inte exakt det bibliotek som vi har idag, det var liksom ”toppen ” av en dröm. Men om biblioteket inte hade funnits skulle böckerna ändå funnits någon annanstans med nästan samma struktur. (Dagdeviren, 2003-04-17)

4.3 Exempel på mål och verksamhet för ett bibliotek i diasporan

Det kurdiska folket saknar den svenska motsvarigheten till riksarkiv och nationalbibliotek. Bibliotekets grundläggande uppgift blir därför att samla in allt material såväl skriftligt som muntligt om främst den kurdiska litteraturen och kulturen. Att belysa detta förhållande samt Kurdiska bibliotekets verksamhet är bland annat också syftet med denna uppsats liksom att visa på olika problem som ett bibliotek i exil kan ställas inför.

Biblioteket har på detta sätt blivit en otroligt viktig institution för oss när vi saknar en nationalstat och en organisation /.../ Genom att arbeta med en specifik fråga och försöka bygga en institution kring detta växer en genomtänkt biblioteksverksamhet fram. Biblioteken och dess arbete som organisationsform är här betydelsefullt. Viktigt är att ha en god relation med kurder men också med befintliga resurser inom biblioteksområdet. (Dagdeviren 2003-04-17)

I Kurdiska bibliotekets verksamhetsbeskrivning kan man vidare läsa att:

Förebilden för biblioteket skall vara ett nationellt bibliotek. Biblioteket skall sträva efter samarbete mellan olika kulturella organisationer, såväl i Kurdistan som andra länder, som har boksamlingar och/ eller biblioteksverksamhet. (Verksamhetsbeskrivning för Kurdiska biblioteket 2004)

Inom ramen för bibliotekets arbete att samla och dokumentera ligger också uppgiften att ta hand om musikinspelningar, samt att systematiskt registrera och katalogisera det insamlade materialet. I bibliotekets samlingar skall även böcker, tidskrifter och artiklar med kurdisk anknytning ingå, samt fotografier, vykort, affischer och kartor. I dokumentationen ingår även multimedia med kurdisk anknytning. Vidare har biblioteket som mål att katalogisera allt insamlat material efter vedertagna biblioteksvetenskapliga regler. Forskare och studenter skall ha möjlighet att låna insamlat material. I mån av resurser lånas delar av samlingarna också ut till en intresserad allmänhet. (Kurdiska bibliotekets hemsida)

En uppgift för Kurdiska biblioteket som i vissa fall kan vara såväl omfattande som komplicerad och svår är insamlandet av förvärv. Själva uppgiften att dokumentera har vuxit fram på grund av att organiserad biblioteksverksamhet i modern form aldrig funnits tidigare i den kurdiska kulturen. (Dagdeviren 2003-04-17) Tayfun nämner denna problematik i sitt arbete och påpekar att han aldrig före det Kurdiska bibliotekets tillkomst i Stockholm stött på några artiklar om organiserade bibliotek i Kurdistan. Ett undantag nämner han dock och det gäller Mazharzade Mazhars artikel publicerad i Istanbul 1909 i tidningen Kürt Teavün ve Terakki. Här måste man dock göra undantag för större boksamlingar och bibliotek i privata hem.

En anledning till avsaknaden av organiserade bibliotek, menar Tayfun, är att kurderna i norra Kurdistan aldrig har haft möjlighet att öppna bibliotek med kurdiska böcker. (Tayfun, 1998, s. 55) Vidare kan ju detta också ses som en naturlig konsekvens av att all litterär kurdisk verksamhet i princip varit och till stora delar fortfarande är bannlyst i framför allt Turkiet. Och naturligtvis, om det varken finns möjlighet att vare sig skriva eller publicera böcker så är heller inte organiserad biblioteksverksamhet möjlig. Det bör här påpekas att Kurdiska bibliotekets strävan att fungera som ett dokumenterande bibliotek ringas in av det faktum är biblioteket i detta arbete skapar en förutsättning för att censurerad och förbjuden litteratur finner en ny möjlighet, att i exilen hitta ut till en intresserad publik. Detta förhållande kan också ses som ett exempel på en del av de specifika problem ett bibliotek i exil kan ställas inför, i detta fall att bevaka och bevara den till vissa delar förbjudna litteraturen och kulturen. Detta förhållande följs dock alltid av hur stor del av publicerat material som av olika skäl "faller bort", det vill säga som på grund av exempelvis censur aldrig når bibliotekets hyllor.

Biblioteken är heller inte någon helt öppen institution i Kurdistan menar Nedim Dagdeviren. I ljuset av dessa förhållanden är det intressant att notera hur svensk press och media uppmärksammade Kurdiska bibliotekets tillkomst och invigning 1997. Från kurdisk sida visades ett mer kluvet intresse. Att biblioteket i svensk press positivt omnämndes som det första kurdiska bibliotek som levde upp till UNESCOs folkbibliotekskriterier kritiserades och ifrågasattes till och med av vissa kurder. (Tayfun, 1998, s.55) Kurdiska bibliotekets chef Nedim Dagdeviren förklarar vissa av sina landsmäns skepsis för den kurdiska biblioteksverksamheten på följande sätt:

Jag tror att jag varit väl medveten om hur olika grupper kan fungera i exil, och jag har varit beredd på att folk inte direkt skulle komma till mig och säga – Nedim, så fantastiskt, vi ska stödja dig, säg vad kan vi göra? Utan tvärt om, jag var beredd på att möta motgångar i olika former. Det tog ytterligare två år innan jag blev accepterad i det arbete jag gjort.
(Dagdeviren 2003-04-17)

En förklaring till detta mottagande kan vara att kunskapen om hur ett organiserat och professionellt biblioteksarbete fungerar saknar reell förankring och tradition i den kurdiska kulturen. Som redan nämnts visade svenska institutioner, press och allmänhet redan i ett tidigt skede ett betydligt varmare engagemang och stöd för det Kurdiska biblioteket. Nedim Dagdeviren menar att detta bland annat kan bero på att svenskarna med en lång tradition av demokrati, yttrandefrihet, pressfrihet och bibliotekstradition troligtvis har lättare att förstå ett biblioteks verksamhet och betydelse, framför allt som ett organ för demokratiska rättigheter. Den politiska frihet som ryms inom ett demokratiskt tänkande är en viktig och drivande faktor för att ett konstruktivt arbete skall kunna fungera. Det moderna organiserade biblioteket bygger likaså på dessa grundvalar. (Kulturrådets hemsida)

Ett annat problem, menar Nedim Dagdeviren, är att det i delar av Kurdistan finns en utbredd analfabetism. Detta bidrar bland annat till att relationen till böcker och läsning blir annorlunda än i exempelvis Sverige. I Sverige infördes allmän skolplikt 1842 vilket starkt bidrog till att skapa en läsande allmänhet. ”Principen om statens yttersta ansvar för alla medborgares uppfostran och undervisning fastslogs i vårt land i och med tillkomsten av 1842 års folkskolestadga” (Richardson 1998, s. 42) Vid samma tidpunkt började också Sverige att industrialiseras och en förutsättning för detta är enligt Richardson, en någorlunda utbyggd och effektiv skola. (Richardson 1998, s. 42)

En viktig förklaring, enligt Nedim Dagdeviren, när det gäller en mer problematisk inställning till en etablerad biblioteksverksamhet, är att de allra flesta kurder i Kurdistan, oavsett om de bor i Turkiet, Irak, Iran eller Syrien, lever under ett starkt politiskt och ekonomiskt förtryck. Frågor kring biblioteksverksamhet har helt enkelt inte varit prioriterade. (Dagdeviren 2003-04-17) Som redan nämnts är en av Kurdiska bibliotekets grundidéer att bygga upp en institution som fungerar som nationell informationsresurs eller informationsbank för såväl kurder som för de som är intresserade av kurdisk kultur. Vad är det då som kan anses kännetecknande för ett välorganiserat bibliotek med intentioner att fungera som en form av etablerat forskningsbibliotek?

Om man utgår från Sveriges nationalbibliotek Kungliga bibliotekets riktlinjer och uppgifter handlar det om att *samla, bevara, beskriva och tillhandahålla* svenskt tryck och vissa elektroniska publikationer så fullständigt som möjligt. KB (Kungliga biblioteket) samlar

också på publikationer utgivna utomlands om svensk anknytning finns. (Svecana extranea) KB har äldre samlingar av såväl svenska böcker som utländska vilka man också bevarar.

4.3.1 Kungliga biblioteket som en tänkbar modell

Kungliga biblioteket (KB) i Stockholm är Sveriges nationalbibliotek vilket bland annat innebär att biblioteket samlar in allting som trycks och ges ut i Sverige. Kungliga biblioteket omfattas av lagen om pliktexemplar vilket innebär att en skrift eller ett dokument är leveranspliktigt om det är mångfaldigat och utgivet med avseende att göras tillgängligt för allmänheten eller en större sluten krets. Skriften kan vara framställd i Sverige eller utomlands men den ska vara avsedd för huvudsaklig spridning i Sverige. Skriften skall även röra svenska förhållanden för att räknas som leveranspliktig. För att en skrift ska anses vara utgiven och spridd ska den vara mångfaldigad, det vill säga tryckt, kopierad eller på annat sätt framställd i ett större antal exemplar. KB har också en hel del regler vad det gäller elektroniskt material som print-on-demand med mera.

Grundtanken med pliktleveranser är den enskilde medborgarens rätt till information och kunskap. Pliktleveranserna är en förutsättning att för eftervärlden kunna bevara och tillhandahålla yttringar av svenskt samhälle och dess kultur för forskning och studier. Det är en medborgerlig demokratisk rättighet att ha tillgång till KBs samlingar. Vem som helst som är myndig och har registrerat sig som låntagare har möjlighet att använda biblioteket, dock ej för hemlån.

Leverans av pliktexemplarlagen omfattar tryckerier, förlag och distributörer. Framställningstekniken saknar betydelse för leveransplikten. Alltså, även skrifter som mångfaldigas med hjälp av kopiatorer eller liknande teknisk utrustning är leveranspliktiga om de är avsedda för allmän spridning. Hit räknas tillfällighetstryck som vykort, affärs- och reklamtryck in samt affischer och löpsedlar. (Kungliga bibliotekets hemsida)

Kurdiska bibliotekets syfte är likaså att bevaka utgivningen av böcker om och av kurder över hela världen, att göra dem tillgängliga för sina besökare och intresserade läsare. Det insamlade materialet registreras och systematiseras enligt vedertagna regler. Som tidigare nämnts är det av framför allt logistiska skäl omöjligt för Kurdiska biblioteket i Stockholm att samla in och dokumentera på samma sätt som Sveriges nationalbibliotek. Men intentionen är dock att så långt som möjligt följa samma principer som KB. I detta fall, när det gäller Kurdiska bibliotekets förvärv blir exilproblematiken särskilt tydlig. En systematiskt och heltäckande insamling av publicerat material på olika kurdiska dialekter är alltså i princip omöjligt att genomföra på grund av rådande politiska förhållanden. (Kurdiska bibliotekets hemsida)

I detta sammanhang kan det vara av intresse att nämna UNESCOs Folkbiblioteksmanifest som antogs 1949. I detta omnämns bland annat bibliotekets funktion som en demokratisk institution för utbildning. I det reviderade folkbiblioteksmanifestet från 1994 betonas vidare hur viktigt grundläggande mänskliga värden som frihet, välfärd, samhällig och personlig utveckling är för en självständig och vital biblioteksverksamhet. En sådan kan enligt UNESCOs manifest bara förverkligas ”genom välinformerade medborgare med möjlighet att utöva sina demokratiska rättigheter och därigenom spela en aktiv roll i samhällslivet” (Kulturrådets hemsida) Att detta inte varit något enkelt mål att uppfylla för det kurdiska folket kan man förstå med tanke på de olika typer av restriktioner och förtryck som de levt

under sedan Atatürks makttillträde i början av 1920-talet. UNESCOs Folkbiblioteksmanifest visar även på att kultur och information är viktiga drivkrafter i strävan för fred och andlig utveckling. "Folkbibliotekens samlingar och utbud av tjänster skall inte vara föremål för någon form av idéologisk, politisk eller religiös censur och inte heller för kommersiella påtryckningar" (Kulturrådets hemsida)

UNESCOs Folkbiblioteksmanifest är utformat i samarbete med IFLA, International Federation of Library Association and Institutions.

Sammanfattningsvis har sedan 1920-talet rätten till information knappast varit något självklart inslag i den kurdiska kulturen. Även i den del av Kurdistan som ligger i Irak där det politiska och kulturella klimatet till viss del haft en autonom karaktär, förekommer fortfarande ofta censur och kontroll över litteratur och press oavsett etniska eller politiska grupperingar i samhället. För Kurdiska bibliotekets del har Kungliga bibliotekets modell vad det gäller inskaffande och hantering av material varit betydelsefull. Man vill även framhålla hur viktigt det är att allmänheten har rätt att ta del av informationen. Kurdiska bibliotekets insamlingsverksamhet omfattar därför allt tryckt material om och av kurder som varit möjligt att inskaffa. På bibliotekets hemsida kan man läsa att "Biblioteket bevakar utgivningen av böcker om och av kurder över hela världen i syfte att göra dem tillgängliga för sina besökare." (Kurdiska bibliotekets hemsida)

4.3.2 Organisation och finansiering

Som jag tidigare nämnt var Kurdiska biblioteket från begynnelsen ett projekt som startades av bibliotekets nuvarande chef Nedim Dagdeviren. Förutom bidraget på 1,4 miljoner från Stiftelsen Framtidens kultur erhöles också bidrag från Stockholms stad, Stockholms läns landsting och Stockholm Europas kulturhuvudstad '98 samt Svenska institutet och Sveriges Allmänna biblioteksörening.

Stiftelsen Framtidens kultur var och är en viktig sponsor för Kurdiska biblioteket. Stiftelsen arbetar främst med att stödja olika typer av kulturinstitutioner. Därför kan det vara av intresse att här ge en kort beskrivning av hur stiftelsen planerar fördelningen av resurser. I första hand bör nämnas att det grundläggande syftet med verksamheten är att genom olika bidrag främja ett vitalt kulturliv till långsiktiga och nyskapande kulturprojekt. Stiftelsen bildades av medel som tillhört löntagarfonderna vilka upplöstes av den borgerliga regeringen 1994. (Framtidens kulturs hemsida)

För att ett projekt skall få bidrag/stipendium gäller att vissa krav skall uppfyllas. Dessa krav omfattar exempelvis kvalitet, konstnärligt och kulturellt nyskapande, förnyelse av kulturinstitutioner samt att bredda och fördjupa det lokala kulturlivet o.s.v. Samtliga bidrag prövas efter ansökan som skall innehålla en redovisning av projektets finansiering. Till stiftelsens uppgift hör också att följa upp och utvärdera resultatet av bidragsgivningen. (Framtidens kulturs hemsida) Stiftelsen Framtidens Kultur har som uppgift att stödja olika kulturprojekt och se till att de inlemmas i sammanhang som främjar kulturmöten mellan olika människor, grupper och livsstilar i en sammanfattande kontext. Stiftelsen är exempelvis intresserad av projekt som dels fördjupar och breddar det lokala kulturlivet samtidigt som det finns ett tydligt medborgarperspektiv.

Den 10 oktober 1997 invigdes Kurdiska biblioteket och sedan dess har verksamheten pågått. Från och med 1998 får biblioteket ett permanent stöd från staten på cirka en miljon kronor och sedan 1999 drivs Kurdiska biblioteket som en stiftelse. Bibliotekets verksamhetsberättelse från 2005 ger följande information:

Stiftelsen förvaltas av en styrelse, vars ledamöter utses av Kungliga Biblioteket, Föreningen Kurdiska Bibliotekets Vänner, Svensk Biblioteksforening, Kurdiska Riksförbundet samt en kurdisk författare i Sveriges författarförbund. Ytterligare en medlem väljs av styrelsen ur den referensgrupp som finns knuten till biblioteket. (Verksamhetsberättelse för Kurdiska biblioteket 2005)

Bibliotekets permanenta stöd räcker dock inte till för att täcka verksamhetens omkostnader, men det fungerar ändå som en garanti för dess existens.

- För att kunna arbeta i biblioteket och utveckla det behöver vi större resurser. Ge mig trettio personer och jag skall sysselsätta dem, skulle jag kunna säga. Men jag vill heller inte att svenska staten skall stå för alla utgifter, man skulle kanske kunna hitta andra stödformer, exempelvis från EU eller från olika kurdiska organisationer. (Dagdeviren 2003-04-17)

Tydligt är att Kurdiska biblioteket om det var möjligt skulle kunna expandera ytterligare men att det med de resurser som nu är tillgängliga måste finna sig i vissa begränsningar.

4.3.3 Personal

I Kurdiska biblioteket arbetar 2006 två personer förutom bibliotekets chef Nedim Dagdeviren. Mehmet Tayfun har en deltidstjänst som bibliotekarie och är utbildad i Borås, och Eyyüp Alacabeck är biblioteksassistent. Under 2004 och 2005 arbetade Andrea Vollmer, som kommer från Köln i Tyskland och har tysk bibliotekarieutbildning heltid i biblioteket. Andrea talar inte kurdiska och har innan hon började arbeta på biblioteket inte haft någon speciell anknytning till kurder eller Kurdistan. Andreas uppgift var i första hand att organisera information, strukturera beståndet och bygga upp en funktionell katalog där det skall vara möjligt att preciserat söka information på ett enkelt sätt. Detta gjorde hon tillsammans med Nedim Dagdeviren och Mehmet Tayfun. (Vollmer 2005-09-03)

Förutom arbetsuppgifter knutna till förvärv och bibliotekets bestånd arbetar personalen med referensarbete samt utställningsverksamhet och service åt biblioteksbesökarna. (Verksamhetsberättelse för Kurdiska Biblioteket år 2005)

5 FÖRVÄRV OCH KATALOG

5.1 Bestånd, förvärv och urval

När Nedim Dagdeviren började med att systematiskt arbeta med beståndet av litteratur och tidskrifter som skulle lägga grunden för det Kurdiska biblioteket beskriver han processen på följande sätt:

med hjälp av dator så börjar jag med de böcker som jag redan har. Det är mycket konkret, jag har dem i handen. Och då för första gången, enligt min mening, skapas och finns en databas över kurdiska böcker. Jag började med detta 1993. Bibliografin växte, det har blivit tusen titlar, tvåtusen, och nu närmar det sig tretusen. När man har de titlarna i ett register och samtidigt i handen så börjar idéerna växa fram hur dessa böcker skulle kunna komma till nytta för i första hand kurder men även för andra. För här finns även andra kategorier av böcker skrivna på andra språk av och om kurder.” (Dagdeviren.2003-04-17)

När det främst gäller förvärv har biblioteket sedan 1993 expanderat i omfattning. För närvarande har man katalogiserat cirka 8000 monografier och 500 tidskrifter varav cirka 300 utgörs av äldre periodika som inte längre ges ut. I katalogsystemet finns även utrymme för AV-material i form av musikinspelningar med mera. (Informationsbroschyr från Kurdiska biblioteket)

Den som besöker biblioteket kan observera att det finns tre alfabet representerade i bok- och tidskriftsbeståndet. Här finns litteratur på olika kurdiska dialekter/språk skrivet med arabiska, kyrilliska eller latinska bokstäver. Det finns också olika typer av litteratur, såväl fack- som skönlitteratur. Man kan med en samlande mening säga att Kurdiska biblioteket närmast rymmer en kosmopolitisk språkmiljö. Här ställs biblioteket inför en speciell uppgift som klart formats och påverkats av diasporans speciella förutsättningar och begränsningar. Kurder är som tidigare nämnts varken vad det gäller språk eller dialekter någon helt igenom homogen grupp. Den geografiska uppdelningen av Kurdistan som landområde är delvis en förklaring till detta, en annan är den politiska situationen som under lång tid varit instabil och komplicerad. Nämnade faktorer påverkar tydligt Kurdiska bibliotekets verksamhet i Stockholm på så sätt att det till vissa delar skiljer sig från ett mer traditionellt bibliotek. Andrea Vollmer liksom övriga medarbetare på biblioteket menar att det är viktigt att försöka hålla biblioteket så politiskt neutralt som möjligt när det gäller förvärv men att det inte alltid är så enkelt. Politisk instabilitet och oroligheter kring plaster där en väsentlig del av bibliotekets förvärv hämtas ifrån bidrar till att tillgången och bevakningen kan vara osäker och ojämn. Kurdiska biblioteket hoppas dock att en lag om pliktleverans från främst den kurdiska delen av Irak skall fungera inom rimlig framtid. Periodvis är det alltså mycket svårt att få in böcker och tidningar från Irak, Iran och Turkiet. Här bör nämnas att Irak är en viktig instans när det gäller förvärvet eftersom den kurdiska delen av Irak publicerar en väsentlig del av skrifterna på kurdiska i världen. Genomgående för förvärvet är dock att de kommer till biblioteket på olika vägar beroende på varifrån det tryckta materialet har sitt ursprung, enligt Andrea Vollmer. Detta gör förvärvsarbetet svårt att överblicka och det är svårt att veta hur pass mycket publicerat och tryckt material som ”fångas in” till biblioteket, och hur mycket man missar. (Vollmer 2005-09-03)

När det gäller förvärv från Turkiet sker det mestadels genom kontakter med bokhandlare där. En betydande del av förvärvet är gåvor. Exempelvis från exilkurder från Irak som återvänder till sitt forna hemland och som då väljer att skänka eller sälja delar av sina privata boksamlingar till Kurdiska biblioteket. Här syns ännu ett av bibliotekets problem när det gäller att fungera som ett bibliotek i exil, nämligen att kontinuerligt kunna bevaka förvärvet från de olika delarna av Kurdistan. (Vollmer 2005-09-03)

5.2 Katalog

Detta kapitel har som syfte att beskriva Kurdiska bibliotekets katalog och katalogiseringsarbete. Det kan vara av särskilt intresse då katalogiseringsarbetet ger en illustrerande bild av svårigheterna och utmaningarna i att arbeta med beståndet på biblioteket. Kurdiska biblioteket är alltså expanderande i sin verksamhet och ett område där detta tydligt märks är inom katalogiseringsarbetet. Bitvis är arbetet både omfattande, komplicerat och särpräglat. Här kan man tydligt ana att olika rutiner och moment inom förvärv och katalogisering fortfarande befinner sig under en slags "testfas" och utveckling. Kurdiska biblioteket finns också registrerat i Libris med sigel Kub. (Sigel är den förkortning eller bokstavskombination som varje bibliotek som är registrerat i Libris får.)

Nedim Dagdeviren, Andrea Vollmer och Mehmed Tayfun som har arbetat med att konstruera, bygga upp och anpassa katalogen till bibliotekets aktuella bestånd anser att det primära är att registrera och katalogisera bibliotekets samlingar på en fungerande basnivå. Men viktigt är också att anpassa katalogen och dess funktioner för såväl kurdiska som internationella och svenska förhållanden och behov.

Utrymmesproblem i framtiden kan redan anas. För att lösa den frågan låter man ett exemplar, oavsett språk, de böcker som finns i två exemplar, vilket är en betydande del av beståndet, förvaras i ett magasin som är inrymt i Konsthögskolans lokaler. Alla böcker som katalogiseras får ett nummer i accessionsordning, och böckerna ställs sedan i nummerföljd. Detta sker oavsett på vilket språk eller dialekt verken är skrivna. På de publika hyllorna som finns ute i bibliotekslokalen står böckerna uppställda enligt följande system: Olika kategorier av litteratur på respektive språk, sorani, kurmandji och turkiska står efter klassning enligt SAB-systemet, även ämnesord läggs in i den registrerade posten. Övriga böcker inom olika ämnen och språk står på huvuduppslag i alfabetisk ordning.

Med hjälp av ett FileMaker-program har biblioteket konstruerat en databas/bibliotekssystem där bibliotekets material katalogiseras. För närvarande har man katalogiserat cirka 8000 böcker och 500 tidskrifter. I katalogsystemet finns även utrymme för att katalogisera musikinspelningar i form av skivor eller band. (Vollmer 2004-12-22)

Sedan hösten 2004 har biblioteket löpande börjat ta ut påminnelser och krav med uppgifter hämtade från bibliotekssystemet. Böter har man ännu inte. Generellt är utlåningstiden lång på bibliotekets böcker. Detta beror bland annat på att låntagarna är spridda över hela Sverige. Kurdiska biblioteket är öppet för allmänheten. Genom att underteckna en låneförbindelse där man åtar sig att följa bibliotekets låneregler, ingår låntagaren ett avtal med biblioteket. Den som skriver in sig som låntagare måste var myndig och folkbokförd i Sverige. Istället för lånekort måste låntagaren då den vill låna visa ID-kort eller pass. Utlåningstiden är som längst tre månader och materialet får ej föras ut från Sverige. (Kurdiska Bibliotekets låne- och ordningsregler)

Katalogiseringen av beståndet på biblioteket kan närmast beskrivas som ett lagarbete. En viktig och inledande del i katalogiseringsarbetet görs av Nedim Dagdeviren som löpande lägger upp nyförvärvslistor som delvis gäller som underlag vid katalogiseringen. ISBN lägger man in om det finns men när det exempelvis gäller böcker som är tryckta i Irak används ett annat system, Irak har ett nationellt system som i princip bygger på samma idéer som ISBN-systemet. (Vollmer 2005-12-22)

Det nuvarande bibliotekssystemet har enligt Andrea Vollmer och Mehmed Tayfun en del brister och räcker därför inte längre till för att uppfylla bibliotekets normer och mål för att strukturerat kunna söka information och av den anledningen letar man efter ett nytt passande system. Sedan en tid tillbaka arbetar man med att sammanställa en kravspecifikation. Det system man letar efter skall innehålla:

Utlåningsmodul, med möjlighet att ta ut krav
Tidskriftshantering
Katalogisering

Viktigt är att det finns bra import och exportfunktioner som kan korrespondera med Libris eller Marc 21, Library of Congress standardformat.

När det gäller val av datasystem är det för Kurdiska bibliotekets del nödvändigt att detta kan anpassas till att fungera tillsammans med ett utvidgat format eftersom det förutom standardinformationen även behövs information om vilken dialekt/språk och vilket alfabet en monografi, tidskrift eller publikation är publicerad på. Önskemål om att det ska finnas möjlighet att katalogisera musikalier finns också. Katalogen bör även kunna överföras till ett passande webbaserat format och gränssnitt på Internet. Det finns även önskemål om möjlighet att kunna klassificera utifrån två system samtidigt. Behovet av denna klassificering har vuxit fram på grund av att materialet kan vara så varierat beroende på dialekter, alfabet och så vidare. De nationella, etniska och kulturella aspekterna kring katalogiseringen är i detta sammanhang tydligt.

5.2.1 Katalogens särdrag och specifika behov

Vid närmare granskning av Kurdiska Bibliotekets katalog kan snabbt konstateras att den på flera sätt skiljer sig från svensk "bibliotekskatalogstandard" om man här underförstått menar en standard som bygger på SAB-systemet.³ En påtaglig fråga i sammanhanget är att den specialkonstruerade databas gjord i FileMaker som är formad efter det Kurdiska bibliotekets specifika behov enligt Andréa Vollmer inte längre täcker in de behov som i dagläget finns. Framför allt gäller det enligt Andrea, att finna ett system där möjligheten att mer strukturerat och specialiserat kunna söka information utökas. (Vollmer 2004-12-22)

Som systemet ser ut idag är det till viss del begränsat när det exempelvis gäller att söka systematiskt på ämnesord. Förutom sökning på ämnesord finns också intresse och behov av att kunna söka på olika kurdiska dialekter och de olika alfabet som används beroende på

³ Klassifikationssystem för svenska bibliotek, det så kallade SAB-systemet. Inom varje ämnesavdelning står böckerna i bokstavsordning efter författare eller motsvarande. (NE 1993, Bd 2, s.522)

var geografiskt publiceringen ägt rum. Det kurdiska språket och kulturen är mångfacetterad och spridd över hela världen vilket medför de problem som nämnts i samband med det konkreta dokumentations- och biblioteksarbetet, i synnerhet då vid katalogisering och klassificering. När det gäller dessa frågor kan det vara lämpligt att se tillbaka på uppsatsens syfte och frågeställningar och se på vad som skiljer biblioteket från ett bibliotek i mer traditionell bemärkelse och vilka speciella behov som skapas av exilsituationen? Här kan nämnas arbetet med katalogen samt strukturering av den information som biblioteket rymmer och har för avsikt att dokumentera och bevaka. Utan tvivel färgar dessa speciella förhållanden bibliotekets verksamhet på olika sätt. Exempelvis har antalet signum enligt SAB-systemet decimerats och anpassats till de ämnesområden som är mer frekventa inom bibliotekets bestånd.

I detta fall, vad det gäller katalog och klassificeringsarbetet, kan det konstateras att inom ramen för de tre aspekter som omfattar begreppen *nationalism*, *etnicitet* och *kultur*, vilka även ingår i uppsatsens syfte och frågeställningar, belyser problematiseringen kring just dokumentationsarbetet och struktureringen av beståndet ytterligare komplexiteten i Kurdiska bibliotekets mål, verksamhet och förvärvsarbete.

En tanke som följer i detta sammanhang är vilken typ av ämnesord som är lämpliga att använda och som kan förfina den specifika sökstrategin. Kan man hämta ämnesord ur det svenska ämnesordsregistret som stämmer överens med SAB-systemet och de regler om ämnesord som går att finna på BUS:s hemsida eller kan det i detta fall vara lämpligt att skapa en egen ämnesordlista? Svaren på dessa frågor finns dock inte utrymme för att diskutera i denna uppsats. Ämnesordsindexering med kontrollerade ämnesord innebär att man analyserar verkets innehåll och matchar ihop detta med termerna i en ämnesordlista. (Nauri 2006, s.26) Inom katalogiseringsarbetet när det gäller det kurdiska beståndet finns det enligt Nedim Dagdeviren ett definierat behov av att arbeta med ämnesord som skall kunna översättas till olika kurdiska språk/dialekter, det vill säga skapa en anpassad ämnesordlista. En fråga som följer blir då om man kan kombinera olika ämnesord på skilda kurdiska dialekter med svenska ämnesord? Är det möjligt att exempelvis hämta ämnesorden ur Svenska ämnesordsregistret men inte använda sig av de föreslagna riktlinjerna enligt BUS, Enheten för bibliografisk utveckling och samordning vid Kungliga biblioteket.

BUS - Enheten för bibliografisk utveckling och samordning, som även verkar för samarbete inte bara inom Sverige utan också internationellt och som är knuten till Kungliga biblioteket - har som sin viktigaste uppgift att främja enhetlighet och kvalitet inom det bibliografiska området främst i den nationella samkatalogen Libris. Detta innefattar huvudansvar för arbetet med ämnesord, klassifikation och auktoritetskontroll av namnformer för personer och institutioner. Målet är vidare att dessa bibliografiska verktyg ska finnas fritt tillgängliga på webben för bibliotek och andra söktjänster. (Kungliga bibliotekets hemsida)

En möjlighet som kan erbjudas är att varje bibliotek enligt de anvisningar som finns att läsa på BUS hemsida, själva bör fastställa sina egna principer för ämnesordsindexering enligt de allmänna anvisningar som gäller för svenska bibliotek. På Kungliga Bibliotekets hemsida finner man följande information om BUS I skriften ”Svenska ämnesord – en introduktion” utgiven av Kungliga biblioteket 2006 informeras om att databasen Svenska ämnesord och BUS hemsida ger anvisningar om alla allmänna ämnesord, dess underindelningar och hur man använder dessa. Viktigt är att man följer systemets riktlinjer och att ämnesordsindexeringen bör ske konsekvent. (Nauri 2006, s.26)

Med utgångspunkt från resonemanget ovan är det troligtvis möjligt att inom BUS ram, för Kurdiska biblioteket del, finna en passande form och metod för att registrera och ämnesordindexera enligt såväl Libris principer som internationella.

BUS rekommenderar som här nämnts, att varje bibliotek i princip bör välja ett passande ämnesordssystem för bibliotekets behov och bestånd.

För att visa på bibliotek som arbetar efter dessa principer kan specialiserade bibliotek inom exempelvis medicin och omvårdnad nämnas, vilka använder sig av specifikt anpassade ämnesord som MeSH –termer (Medical Subject Headings) för att på så sätt föra in korrekta medicinska termer som sökbara ämnesord. MeSH termer är i sin tur kombinerbara med svenska ämnesord vilket ökar sökningsmöjligheterna markant.

I Libris indexeras ämnesorden, kontrollerade eller icke kontrollerade i olika fält. I Libris finns nu också möjlighet att ämnesordindexera skönlitteratur, då används exempelvis ett fält för geografisk plats och ett för genre. En fråga blir då om det också skulle kunna finnas utrymme för en tvåspråkig katalogisering. Det vill säga att genom indexering skapa ett större utbud och bredd för sökbara poster i katalogen och därigenom skapa fält för olika språk/dialekter.

En närmast experimentell tanke, när det gäller fjärrlåneverksamhet, är att i förlängningen se om Kurdiska biblioteket mer aktivt än idag med sitt bestånd skall kunna ingå bland Libris-biblioteken som bygger sin verksamhetsidé på samverkan mellan de deltagande biblioteken. Kärnan av Libris-biblioteken utgörs av svenska offentligfinansierade bibliotek inom forskning och högre utbildning. Vidare arbetar Libris för att utveckla och tillhandahålla den nationella samkatalogen och informationsförsörjningen samt elektroniskt baserade bibliotekstjänster som ingår i den digitala och nationella infrastrukturen i Sverige. Libris verkar också för att internationellt erkända standarder följs och att det sker en utveckling av nationella lösningar inom biblioteksområdet. Libris katalogsystem erbjuder likaså en rad olika katalogprodukter vilket i förlängningen förenklar den moderna bibliotekslogistik som växer fram. Postuttag för användning i lokala bibliotekssystem är här en viktig komponent. En grundläggande förutsättning för att kunna använda sig av ovan nämnda tjänster är dock att katalogsystemet är knutet/anpassat till MARC 21 Standard formatet (Library of Congress) (Kungliga bibliotekets hemsida)

5.2.2. Riktlinjer och regler för klassificering av beståndet på Kurdiska biblioteket

Klassificeringen av litteraturen på Kurdiska biblioteket är SAB-orienterad *men starkt modifierad efter de behov som finns i biblioteket*. Joacim Hansson skriver i sin avhandling *Klassifikation och samhälle* från 1999 att klassifikationssystem utformas i relation till olika kontextuella faktorer inom olika bibliotekstyper och deras respektive behov. Information av skilda slag kan organiseras på olika sätt beroende på om det exempelvis är ett specialbibliotek eller om det rör sig om ett modernt folkbibliotek. (Hansson 1999, s. 11)

För Kurdiska bibliotekets del och genom den form av klassificerings och katalogiseringsarbete som pågår där kan man tydligt se vilken typ av information och litteratur som är mest frekvent.

På Kurdiska biblioteket används följande signum:

Signum

A Bok- och biblioteksväsen

B Allmänt och blandat
C Religion
D Filosofi och psykologi
Eml Skolböcker
F Språkvetenskap
F.031 Personnamn
F(x) Ordböcker
G Litteraturvetenskap
H.01 Romaner
H.016 Noveller
H.02 Dramatik
H.25 Film och TV-serier
H.03 Poesi
H.04 Essäer
H.07 Folkdiktning
Hcf Skönlitteratur barnböcker, svenska
Hqf Skönlitteratur barnböcker, kurdiska
I Konst, musik, teater och film
K Historia
L Biografier och memoarer
Noaz Geografi Kurdistan
O Samhälls- och rättsvetenskap
Oc.01 Mänskliga rättigheter
Ohja Kvinnofrågor
Oi Statistik
Pna Fotografi
U Naturvetenskap

Vid en genomgång av de signum som Kurdiska biblioteket använder kan konstateras att några fattas.

Sakande signum är:

J= Arkeologi
M= Etnologi och folklivsforskning
Q= Ekonomi och näringsväsen
R= Idrott
S= Krigsväsen
T= Matematik
V= Medicin
X= Musikalier
Y= Ljudupptagningar
Z= Filmer
Å= Kartor

Anledningen till att ovan nämnda signum inte används motiveras med att man låter dessa ämnen sortera in under andra avdelningar. Som X, Y, Z ligger under I, J och M under B, C, K och N, Q under O och N och R, S, T och V under U.

Beståndet delas upp och placeras på hyllor i själva bibliotekslokalen (öppna hyllor) enligt följande regler beroende språk/dialekter.

1. Soranî
2. Goranî
3. Kurmancî (kurmandji)
4. Kirmanckî (Zazakî)
5. Turkiska
6. Andra språk efter alfabet

Fält som indexeras är följande

Fältnamn

Titel

Undertitel

Serie

Författare (1, 2, 3,)

Översättare

Transkriptor (för transkription för alfabet)

Språk

Dialekt

Alfabet

Originalalfabet

Översättning via utgivningsspråk

Originalspråk

Förlag

Utgivningsort

Tryckeri (namn, land)

Utgivningsår

Sidantal

ISBN

ISSN

Upplaga

Antal ex.i upplaga

Omslag

Illustrationer

Illustratör

Kategori

Genre

Annan information

Tillgång i biblioteket

Antal ex i biblioteket

Anskaffning

Gåvogivare

Registreringsdatum
Registreringsnummer
Volym
Titelinformation
Registrerad av
Klassificeringssignum

Mehmed Tayfun lägger in ämnesord och klassning. Med ämnesord menas här den term som beskriver ett verks eller artikels ämne. Mehmed Tayfun har också hand om den litteratur som är skriven med arabiska bokstäver. För katalogisering av förvärv med kyrilliska bokstäver lånar biblioteket in personal. Andrea Vollmer gjorde den, som hon själv benämner det, ”mekaniska” katalogiseringen som att exempelvis skriva in accessionsnummer, sidantal tryckår med mera. Eyyüp Alacabeck har tagit över denna arbetsuppgift.

Bibliotekets specifika behov av att mer avancerat kunna söka information räcker inte till i dagläget. Framför allt gäller det enligt Andrea Vollmer, att finna ett system där möjligheten att mer strukturerat och specialiserat kunna söka information utökas. Den webbaserade katalogen som i dagslägen finns tillgänglig på bibliotekets hemsida är dock enkel att söka i. Här finns tre olika fält, titel, fritext och författare. Avancerad sökning finns ännu inte. En mer förfinad sökstrategi med hjälp av exempelvis tryckår är därför ännu relativt begränsad. I referensen, den bibliografiska posten kan man se om verket är tillgängligt eller ej.

Dock finns en del frågetecken när det gäller sökresultaten från katalogen. Om man söker i Libris valfria sökfält på Dagdeviren genererar det 7 träffar, i Kurdiska bibliotekets katalog bara en. Den aktuella posten är Dagdevirens, i Sverige, första publicerade verk från 1989. Väljer man att i fritextfältet söka på David McDowall som bland annat skrivit verket *A history of the kurds* får man 11 träffar i Kurdiska bibliotekets katalog och 27 i Libris. Anledningen till att det är fler träffar i Libris på denne författare än i Kurdiska bibliotekets katalog beror bl.a. på att McDowall skrivit om annat än kurder och att exempelvis ett så pass viktigt verk som *A history of the kurds* utkommit i flera upplagor varvid Kurdiska biblioteket inte har alla. Genom att exemplifiera med dessa sökningar kan man dra slutsatsen att katalogen behöver utvecklas och förfinas innan den till fullo kan tjäna som en heltäckande och funktionell resurs och katalog på biblioteket.

5.3 Internet och webb

Antalet virtuella besökare på Kurdiska bibliotekets hemsida uppgick 2005 under perioden 1 januari till 31 december till över 160.000. Dessutom fick biblioteket hundratals e-postförfrågningar från hela världen. (Verksamhetsberättelse för Kurdiska Biblioteket år 2005)

På grundval av denna statistik kan man ana att Internet har stor betydelse för bibliotekets verksamhet. Internet och de möjligheter som där erbjuds har på flera sätt inneburit en revolutionerande möjlighet av globala mått för kurder, dels finns nu möjlighet att sprida egna publikationer men också att kunna informera sig och andra om sin existens inför hela världen. Som redan nämnts har på grund av etniska och politiska förföljelser kurder under lång tid haft förhållandevis begränsade möjligheter att publicera sig. Dessa förhållanden har i sin tur starkt påverkat såväl levnadsförhållanden som det intellektuella klimatet och förhållandet till den egna kulturen. För flertalet av de kurder som valt att stanna i sin hemmiljö har enda möjligheten att överleva varit att dölja sin identitet eller att åtminstone vara diskret med den. Sedan utbredningen av Internet efter hand ökat har kurdernas förutsättningar att kunna verka i tal och skrift på sitt eget språk genomgått vissa klart positiva förändringar. I detta sammanhang är det dock viktigt att notera att ett stort antal kurder i Mellanöstern fortfarande lever under ytterst enkla materiella förhållanden och därför varken har tillgång till el eller Internetanslutning.

Internet har på kort tid skapat förutsättningar för att helt nya former av interaktion, meningsskapande och kulturella fenomen ska växa fram. (Svenningsson 2003, s.7)

Internet är idag ett sätt att kommunicera oavsett var i världen man befinner sig. Men trots den geografiska friheten finns dock som redan nämnts en del problem med den webbaserade informationen. Grundläggande är hur den tekniska plattformen är beskaffad, hur den används och i vilken utsträckning Internet för utsatta grupper är tillgänglig. Finns Internet exempelvis tillgängligt i isolerade bergsbyar i Kurdistan eller religiöst kontrollerade regioner i Mellanöstern? Internet ger stora möjligheter att sprida information, men i vissa länder är den kontrollerad av myndigheter vilket begränsar informationsspridningen. Men trots detta är Internet en mycket viktig förutsättning för globaliseringen.

Utbredningen av Internet har i mångt och mycket kommit att förknippas med den process av samhällsförändring som brukar benämnas "globalisering". Internet tycks konkretisera och "förkroppsliga" föreställningen om globalisering, i betydelsen en värld som är mer sammankopplad och uppkopplad, gränser mellan människor, nationer och kulturer suddas ut till förmån för en gemensam globaliseringskultur. (Svenningsson 2003, s. 16)

David Romano som är verksam vid universitet i Toronto och som även skrivit avhandlingen "*Kurdish nationalist movements*"(2006) betonar i sin artikel "Modern Communications Technology in Ethnic Nationalist Hands : The Case of the Kurds" från Mars 2002, vol 35 Issue 1, s. 127-149 i tidskriften *Canadian Journal of Political Science* hur den etniska identiteten genomgår förändringar dels genom globalisering men också genom den sprid-

ning av information möjliggörs via nätet. I detta fall handlar det främst om nationalistiska och politiska rörelser. ”This process of modernization created a kurdish population thirsty for information that adressed the changing issues affecting their lives.”(Romano, D 2002)

En väsentlig del prosa, lyrik, artiklar och andra texter finns samlade i fulltext i Kurdiska bibliotekets databas, tillgänglig från hemsidan. Bibliotekschefen Nedim Dagdeviren och hans medarbetare på biblioteket menar att det är av största vikt att göra en stor del av materialet tillgängligt via webben för att på så sätt visa materialet och göra det sökbart. En digitalisering av bibliotekets material ökar alltså väsentligt möjligheterna att sprida information om kurdisk kultur och litteratur. (Dagdeviren, 2003-04-17)

En artikeldatabas har vi också byggt upp. Där ska alla artiklar finnas, såväl på kurdiska, som andra språk som handlar om kurder. Målet är att de ska bli fulltext. (Dagdeviren 2003-04-17)

Som tidigare nämnts kan ett vidareutvecklat samarbete med Libiris utvidga möjligheterna att sammankoppla en lokalt tillgänglig URL, vilket medför att e-tidskrift, e-bok eller annan elektronisk resurs kan göras tillgänglig online, som alltså leder till en direkt fulltextversion.

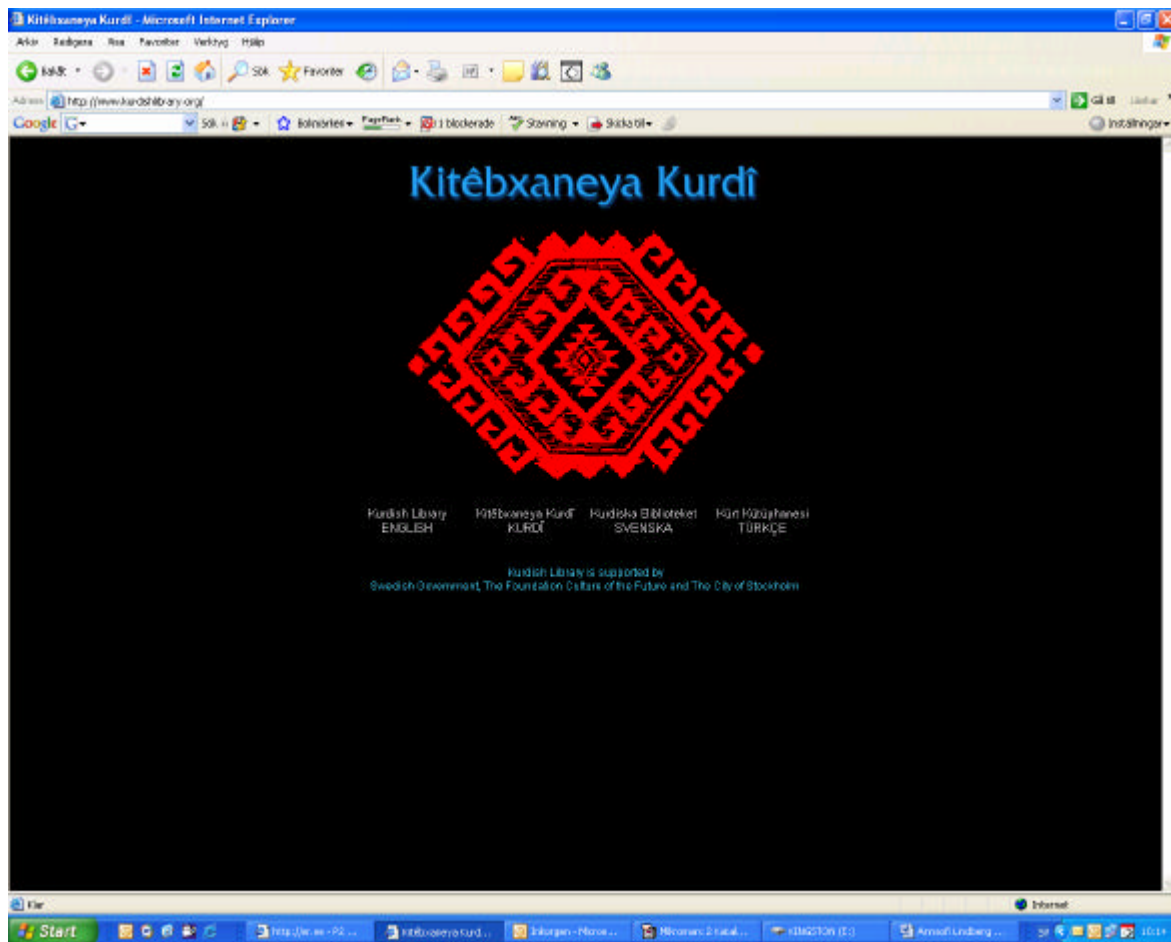
5.3.1 Bibliotekets hemsida

Jag har valt att konkret illustrera uppsatsen med bibliotekets hemsida för att enkelt kunna referera till den beskrivning och analys jag vill ge.

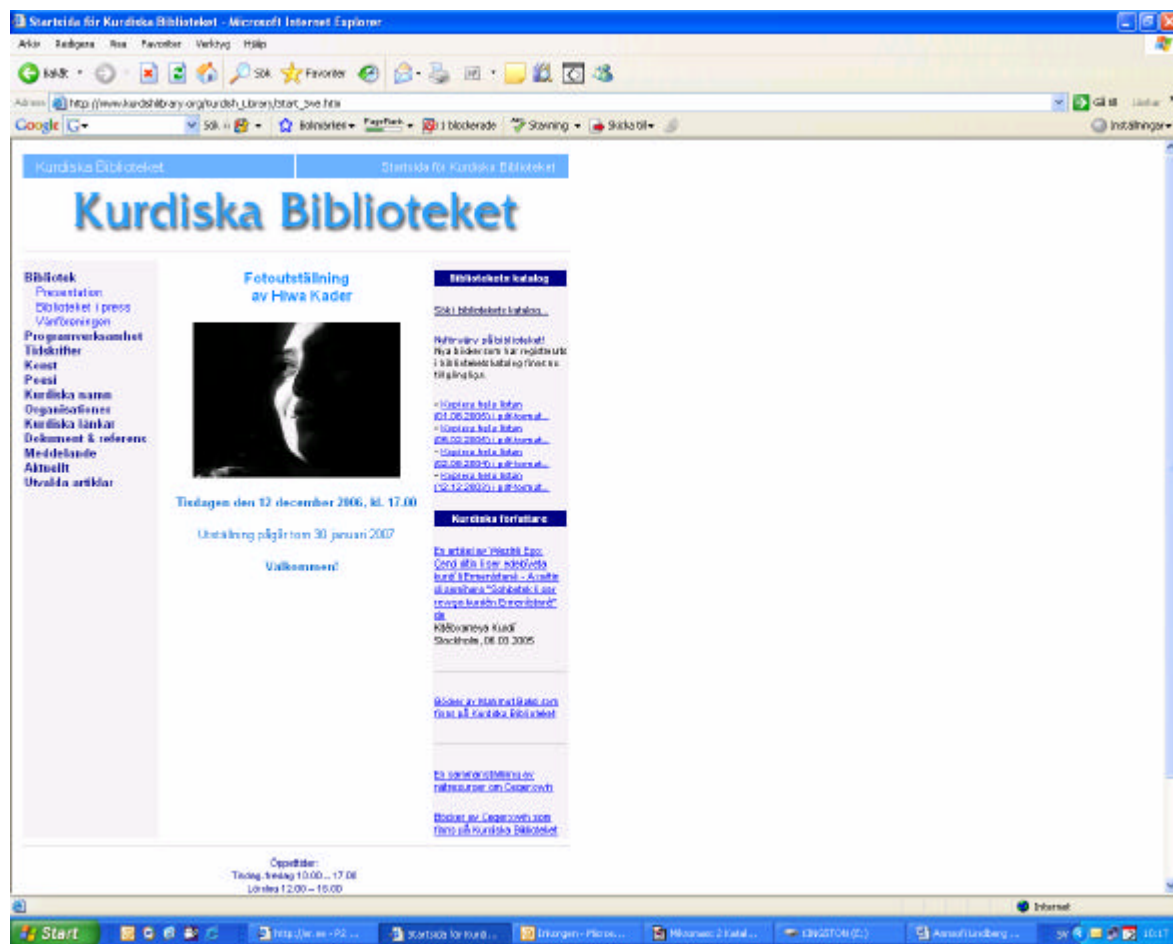
På ett sätt är webbsidor det som är svårast att ge en allmän bild av, eftersom det är en så vanlig kommunikationsform på Internet. I princip alla verksamheter, organisationer och företag har webbsidor (Svenningsson 2003, s. 41)

För ett modernt bibliotek av dags dato är hemsidans funktion och utformning av allra största vikt. Hemsidan är helt enkelt bibliotekets ”fönster” ut mot världen. Kurdiska bibliotekets ambition är också att nå ut till en bred publik med kurdiska, svenska och internationella förtecken. Hemsidans design och utformning är ett viktigt led och medel för att lyckas med detta.

Bibliotekets startsida är distinkt och tydlig med svart botten som domineras av ett rött folkloristiskt mönster i mitten. Den kortfattade texten har fått blå färg. Här finns möjlighet att välja på att få information på fyra språk, engelska, kurdiska, svenska och turkiska.

Går man vidare och väljer ett språk som man ”klickar” på, kommer man till en förstasida där aktuell information om exempelvis utställningar eller liknande presenteras. Till vänster på sidan ligger ett antal rubriker, portaler som leder vidare till olika länkar, samt en genomgång av bibliotekets aktiviteter sedan 1998 fram till nu. Längst upp till höger ligger en länk till bibliotekets katalog. Under denna finner man nyförvävslistor i Pdf-format från 2003 och framåt. På vänster sida finns också länkar till kurdiska författare samt en länk som leder till en presentation av biblioteket. Vidare finns även en länk som sammanställer olika kurdiska nätresurser. På hemsidans vänstra sida finns ett antal rubriker eller portaler. Jag gör här en kort presentation och analys av innehållet bakom dessa rubriker då jag tror att detta kan ge en god indikation på hur Kurdiska biblioteket vill nå ut med sin information vad det gäller att tillgodose olika intresseområden. Här kan det vara intressant att jämföra hemsidan med exempelvis svenska hemsidor på bibliotek, såväl inom kommun som forskningssektorn. Kurdiska bibliotekstes hemsida syftar till att fungera som en kulturell och informativ plattform.

Under rubriken tidskrifter (Kurdiska bibliotekets hemsida) inleds texten med följande rader: "Kurdiska tidskrifter är bärande krafter för spridandet av det kurdiska språket och litteraturen" Att just tidskrifterna ligger överst bland rubrikerna är förmodligen inte en slump. Tidskriftspublicering, fri press och tryckfrihet är av största vikt för kurdisk kultur. Vidare kan man här läsa att "tidningar och tidskrifter blomstrar ofta i exil under svåra såväl politiska som ekonomiska förhållanden.

Rubriken som följer efter tidskrifter är Kurdisk konst. Följande rader kan man här läsa: "Kurdiska Biblioteket har tagit på sig uppgiften att kartlägga den kurdiska konstverksamheten. För biblioteket är det angeläget att lägga grunden till ett kurdiskt konstarkiv som samtidigt skall fungera som ett kontaktnät mellan kurdiska konstnärer och som plattform för konstintresserade. Här listas sedan ett antal konstnärer med sina meriter.

Efter detta följer en länk som fått rubriken poesi. Då man går in bakom denna länk finner man att den fått rubriken "Kurdisk digital poesiantologi" I första hand presenteras här moderna verk och den uppdateras kontinuerligt. På sikt kommer den även att innefatta klassisk kurdisk poesi. Syftet med denna länk är bland annat att lyfta fram poeter som inte har skrivit eller publicerats på sitt modersmål, "men som, med en klar etnisk-kulturell identitet har publicerat sig på olika andra språk".

En länk där man kan finna ett register med kurdiska personnamn följer härefter. Denna länk har stor betydelse då det enligt turkisk lag varit förbjudet att bära kurdiska namn. Hemsidan kan därför erbjuda ett urval av kurdiska namn till föräldrar som vill ge sina barn ett kurdiskt namn. Länken till organisationer följer sedan. Denna länk innehåller ett stort

antal hänvisningar i form av nya länkar till ett flertal organisationer, föreningar och sammanslutningar av skilda slag.

Under länken aktiviteter på vänster sida presenteras som en form av fortlöpande verksamhetsberättelse aktiviteter från 1998 till 2005.

Den hemsida som här analyserats var aktuell 2006-12-27 vilket innebär att den för dagen aktuella hemsidan kan se annorlunda ut. *En hemsida från ett aktivt verksamt bibliotek uppdateras ständigt.

**Jag har valt att inte visa den för tillfället aktuella hemsida eftersom Nedim Dagdeviren hastigt avled den 2 mars 2007. Hemsida som var tillgänglig 2007-04-10 visar en minnesruna över Nedim Dagdeviren.*

Sammanfattningsvis framgår det tydligt att hemsidans primära funktion är att sprida information om kurdisk kultur, samt ge besökaren möjlighet att söka i bibliotekets katalog. Signifikativt är också att här finns en mer varierad information än man allmänt finner på en svensk bibliotekshemsida. Bilder, namn och traditioner som på olika sätt manifesterar den kurdiska kulturen presenteras genom olika länkar. Att bibliotekets hemsida vill fungera som en förmedlare av kurdisk kultur, litteratur och tidskrifter och den inte enbart vara en söktjänst realiserar på olika sätt genom hemsidans utseende och struktur. Intentionen är att hemsidan skall fungera som en bred informationskanal som digitalt kan representera och avspegla nationella, etniska och kulturella intressen. Att sidan vänder sig till en varierad internationell publik framgår tydligt då man på starsidan har möjlighet att välja mellan engelska, kurdiska, svenska och turkiska.

5.4 Informations- och programverksamhet

Kurdiska biblioteket bedriver en aktiv och utåtriktad programverksamhet. Enligt verksamhetsberättelsen från 2004 besöks biblioteket dagligen av i genomsnitt 10 besökare. Biblioteket erbjuder även kontinuerligt studiebesök för skolbarn, hemspråklärare och andra intresserade grupper. (Verksamhetsberättelse för Kurdiska Biblioteket år 2005) Bibliotekets öppettider är generösa med tanke på att personalstyrkan omfattar tre till fyra personer. Andra aktiviteter som anordnas är utställningar om kurdisk konst, hantverk, fotoutställningar med mera. Här ingår även kulturella evenemang som föreläsningar, konserter och författarbesök. (Kurdiska bibliotekets hemsida) I biblioteket finns också en forskarhörna med arbetsbord och dator med utskrifts- och inskanningsmöjligheter. Det finns också en barnhörna där det går att lyssna på sagor och rita. I bibliotekets foajé skyltas kontinuerligt med nyutkomna böcker eller böcker av aktuella författare.

Anja Paulin som arbetar på Statens Kulturråd i Stockholm menar att Kurdiska biblioteket klart definierar sina mål vad det gäller att bedriva en aktiv informations- och programverksamhet.

Om man tittar på en del andra "invandrarbibliotek", för att använda ett ord som egentligen inte passar så bra i detta sammanhang, har inte de samma utåtriktade verksamhet och inställning som det Kurdiska biblioteket. Detta är en viktig skillnad, plus att biblioteket är ett kulturcentrum. Samtidigt

har detta också att göra med bibliotekets attityd till verksamheten, svenskar och andra besökare, man har en vilja att sprida information om sin verksamhet. (Paulin 2004-04-02)

Enligt Andrea Vollmer besöks biblioteket av personer med skiftande bakgrund. Främst är det kurder men även många svenskar hittar till de ljusa lokalerna på Skeppsholmen. Här finns också olika kategorier av studenter och andra som är intresserade av kurdisk kultur. Bland besökarna finns många unga kurder som vill informera sig om sina etniska rötter. Den största gruppen besökare är dock kurdiska medelålders män, enligt Andrea Vollmer. Många av dem har bott länge i Sverige, sedan 1980-talet eller längre.

Kurdiska Biblioteket är en möjlighet för dem att ha ett intellektuellt utbyte och behålla kontakten med sina landsmän. Man kommer till biblioteket för att läsa tidningar, dricka kaffe och diskutera politik. Helt enkelt fungerar biblioteket till stor del för denna grupp som ett slags kulturcentrum. (Vollmer 2005-09-03)

Andrea Vollmer påpekar vidare att det är något fler män än kvinnor som besöker biblioteket. Samma statistik finner man också i bibliotekets verksamhetsberättelse från 2005. En relevant förklaring till varför det förhåller sig så finns för närvarande inte men är förstås en fråga som kan diskuteras. Andrea Vollmer påpekar däremot att det finns en grupp riktigt unga kurdiska kvinnor eller flickor som nyttjar biblioteket.

Många kommer också för att informera sig om exempelvis kurdiska traditioner som hur man firar det kurdiska nyåret, Newroz. Andra viktiga frågor är de som berör PKK, det politiska vänsterpartiet. Här frågar man främst efter analytisk och kritisk litteratur. Andra populära ämnen är kurdiska dikter både på kurdiska och översatta till svenska och andra språk. (Vollmer 2005-09-03)

Under 2005 lånades 265 böcker ut i Storstockholmsområdet. Låntagarkategorierna är enligt verksamhetsberättelsen mycket varierande. (Verksamhetsberättelse för Kurdiska Biblioteket år 2005)

Biblioteket är en självständig institution med egen profil som samarbetar såväl med Sveriges allmänna biblioteksforening som Kungliga biblioteket. I Libris, den svenska nationalbibliografen, har man sigel Kub. Biblioteket tar också emot fjärrlånebeställningar från andra bibliotek och det händer ofta att bibliotek ute i landet, såväl forsknings- som folkbibliotek ringer och frågar om litteratur eller annat som på olika sätt kan knytas till den kurdiska kulturen. Kurdiska biblioteket ingår också i en av länsbiblioteket organiserad samverkansgrupp mellan olika institutioner som bedriver biblioteksverksamhet i Stockholm. Andra medlemmar i denna grupp är exempelvis Finlandsinstitutet, Franska institutet, Goethe institutet, Polska institutet med flera

6. AVSLUTANDE ANALYS OCH DISKUSSION

De frågor jag försökt besvara i uppsatsen är följande:

A. Hur kan Kurdiska biblioteket i Stockholm beskrivas och karakteriseras som ett exempel på ett bibliotek i exil och vilka är några av de behov som biblioteket specifikt tillgodoser?

Karakteristiskt för Kurdiska bibliotekets verksamhet i Stockholm är att det kombinerar den publika verksamheten på Skeppsholmen, med en tydlig inriktning mot att dokumentera ett unikt bestånd, ofta insamlat via spridda kanaler, och en bred kulturinriktad basverksamhet vilket gör att det även innehar rollen som fungerande kulturinstitution i diasporan. Biblioteket är i en expansiv utveckling med delvis experimentella förtecken. På denna punkt skiljer sig alltså biblioteket från ett flertal bibliotek i mer traditionell bemärkelse. Bibliotekets uppgift är inte bara att bevara och dokumentera ett bestånd utan en *central uppgift är också att förmedla den kurdiska litteraturen och kulturen i ett globalt perspektiv samt erbjuda information om den även till andra grupper än kurder*. Verksamheten kan karakteriseras som både lokal, nationell, och samtidigt internationell-global. Begreppet ”globalt” i detta sammanhang är främst knutet till Internets möjlighet att digitalt sprida information över världen.

Centralt i uppsatsen är diskussionen kring hur Kurdiska biblioteket är organiserat vad det gäller förvärv, verksamhetsområden och personal. Inom detta område finner man de inslag i biblioteksverksamheten som delvis kan ses som det kanske allra mest specifika och unika just för detta bibliotek. Det vill säga hur dokumentations- och katalogiseringsarbetet är anpassat efter kurdernas situation i diasporan. I biblioteksverksamheten och dess arbete avspeglas tydliga särdrag, exempelvis katalogiseringsarbetet, som kan kopplas till kulturella, nationalistiska och etniska frågeställningar. Genom att undersöka hur förvärvsarbetet fungerar, samt hur katalogisering och olika typer av information struktureras för de behov som dels den kurdiska gruppen användare har men även för en bredare allmän publik, skapas en klar bild av bibliotekets karaktär och hur diasporans behov fått färga verksamheten. I kapitel 4 som har titeln ”*Kurdiska biblioteket från projekt till etablerad institution*” diskuteras dessa frågor mer ingående. I kapitel 5.4 beskrivs den kulturgärning som följer genom kurdiska bibliotekets arbete som kan exemplifieras genom den aktiva programverksamhet som biblioteket bedriver.

I UNESCO:s dokument med rekommenderade riktlinjer för nationalbibliotek ”Guidelines for Legislation National Library Services” utfärdat 1997 beskrivs hur varierande nationella behov skapar olika varianter av biblioteksverksamhet.

”As a cultural institution which is shaped by the society which needs and nurtures it, the library assumes many forms in different countries. In response to the different needs of various client groups, various types of libraries have evolved. Many of them, for example university, school and public libraries, are universally recognisable in spite of different national traditions. National libraries too occur almost universally. However, while national libraries can be distinguished as a particular type of library, they differ greatly from one another in respect of their origins, functions and status in their respective countries.”

Med tanke på ovanstående resonemang kan man här sluta sig till att Kurdiska bibliotekets behov som bland annat formats av exilens problematik skapat sin egen verksamhetsprofil. Här i relation och samklang med de förutsättningar och villkor som det svenska samhället erbjuder. (http://www.unesco.org/webworld/nominations/guidelines1_h.htm)

En historisk bakgrund och en diskussion kring kurdernas utsatta position ur ett etniskt och politiskt perspektiv inrymmer även i den förstnämnda problemställningens svar. Genom att helt enkelt försöka beskriva och ge en bild av bibliotekets olika verksamhetsområden och förklara hur dess funktion och verksamhet även påverkats av ett historiskt perspektiv vill jag besvara ovan ställda fråga. De förhållanden som här analyserats har alltså haft betydelse för uppsatsens form, utveckling och innehåll.

När Kurdiska biblioteket invigdes 1997 möttes det, i alla fall till en början, av blandade känslor. Vad detta kan bero på är svårt att exakt ringa in men ett möjligt svar är att biblioteksverksamhet som vänder sig till en bred och läskunnig allmänhet inte har en så lång och etablerad tradition i Kurdistan som i Sverige och Västeuropa. I Turkiet och mellanöstern liksom i delar av Sydeuropa har bibliotek, och då främst vetenskapliga, varit förbehållet överklassen och en etablerad intellektuell elit. Folkbibliotek i vår mening existerar inte. Något nationalbibliotek i traditionell bemärkelse eller etablerad folkbiblioteksverksamhet har aldrig tidigare existerat i Kurdistan. I vissa delar av Kurdistan, främst i isolerade bergsbyar, är analfabetismen fortfarande relativt frekvent. Under en lång tid har heller knappast det spända politiska klimatet gynnat en utveckling av biblioteksverksamhet eller det tryckta ordet. I UNESCOs Folkbiblioteksmanifest som antogs 1949 förklaras att folkbibliotekens huvuduppgift är att information och kultur sprids till alla sociala grupper oavsett ras, kön, nationalitet eller social ställning. (Kulturrådets hemsida)

I detta arbete har det diskuterats en del kring vilken typ av bibliotek det kurdiska representerar. Vad som framkommit är att det är svårt att hitta en helt och fullt täckande kategori. Den europeiska definitionen av vad som är ett folkbibliotek, som en demokratisk resurs för folket, är svår att översätta till kurdiska förhållanden. Kurdiska biblioteket i Stockholm är exempelvis inget utpräglat folkbibliotek då dokumentation och systematiskt insamlande av kurdisk litteratur och andra former av kurdisk kultur är i dess fokus. Markant för bibliotekets profil är dock att det finns en strävan efter öppenhet och att förmedla beståndet till en bred publik. Biblioteket är heller inte ämnesinriktat. På det sättet kan det ses som en "hybrid" mellan institutions/forskningsbibliotek/en form av nationalbibliotek och folkbibliotek. En relevant fråga som kan ställas i detta sammanhang är hur man tänker sig att en etablerad biblioteksverksamhet det i federala Irakiska Kurdistan kan se ut i framtiden.

Vad det gäller Kurdiska biblioteket är det viktigt att poängtera att tillgängligheten ses som ett viktigt led i biblioteksverksamheten. Man vänder sig till alla kategorier av intresserade, ungefär som ett folkbibliotek i Sverige gör. Men det är också viktigt att understryka att Nedim Dagdevirens intentioner var att skapa ett kurdiskt nationellt bibliotek i exil, med Kungliga biblioteket som förebild:

Kurdiska Biblioteket, som är en religiöst och politiskt obunden institution med uppgift att värna om yttrandefriheten har, efter förebild av ett nationellt bibliotek, bildats för att samla, bevara, tillhandahålla och sprida kurdisk litteratur. Biblioteket strävar efter utökat samarbete mellan olika kulturella organisationer, såväl i Kurdistan som i andra länder, som har boksamlingar och/eller biblioteksverksamhet./.../

Biblioteket bevakar utgivningen av böcker om och av kurder över hela världen i syfte att göra dem tillgängliga för sina besökare.
(Kurdiska bibliotekets hemsida))

Biblioteket på Skeppsholmen möter en förhållandevis blandad publik. En stor del av besökarna är dock fortfarande kurdiska medelålders män med intellektuella och politiska intressen som kommer till biblioteket för att läsa tidningar och låna litteratur men också för att ta en kopp kaffe, diskutera och umgås. (Vollmer 2005-09-13). Att försöka ringa in en genusproblematik angående biblioteksbesökarna är en ytterligare intressant frågeställning som det tyvärr inte finns utrymme och material för i denna uppsats. En kvantitativ analys skulle då kunna vara en användbar metod. Men tydligt är dock att de som besöker biblioteket till viss del även uppfattar institutionen som ett potentiellt kulturellt vardagsrum, vilket också kan sägas karakterisera den svenska folkbibliotekstanken. Detta förhållande kan kanske komma att ändras med tanke på hur assimilering och integration är en ständigt fortskridande process i det svenska samhället. I skrivande stund är det med andra ord svårt att veta hur och i vilken omfattning den ökande användningen av Internet, där framför allt utnyttjandet av fulltextdokument får en allt mer omfattande betydelse och hur detta i en vidare bemärkelse kommer att påverka besöksprofilen på biblioteket. Giddens ger en bild av problematiken med följande rader;

Även om ekonomiska krafter är en inneboende kraft i globaliseringen, vore det fel att påstå att det enbart är ekonomiska faktorer som ligger till grund för den. Globalisering skapas av samverkan mellan politiska, sociala, kulturella och ekonomiska faktorer. Den har framför allt styrts av utvecklingen av informations- och kommunikationsteknologin, vilket ökat snabbheten och omfattningen av det samspel som är möjligt mellan människor över hela världen. (Giddens 2003, s. 64)

Bland biblioteksbesökarna finns också skolklasser, enstaka studenter och en del yngre kurdiska kvinnor. Många som kommer till biblioteket är av olika nationaliteter vilka är intresserade av kurdisk kultur eller bara helt enkelt nyfikna, även etniskt svenska besökare. De varierande kategorier av besökare vittnar alltså om att Kurdiska biblioteks målsättning är att nå ut till olika grupper av intresserade. (Vollmer 2005-09-13)

Ett bibliotek i exil präglas både av det land och den kultur det verkar i, och av den etniska grupp som utgör dess främsta publik. Det skrivna ordet har spelat en stor roll för den kurdiska frihetskampen i exil. I den nämnda litteraturen nämns dock inte biblioteksverksamhet särskilt ofta i samband med kurdernas övriga litterära verksamhet. Jag finner det dock ganska troligt att de kurder som grundade Kurdiska biblioteket inspirerats både av Kungliga bibliotekets nationella uppdrag och av vår svenska folkbibliotekstradition.

B. Vilka är några av de specifika problem ett bibliotek i exil, i detta fall Kurdiska biblioteket Stockholm, kan ställas inför exempelvis ett globaliseringsperspektiv?

När det gäller att beskriva eller ge en bild av frågor som ryms inom diasporans och exilens ramar kan globalisering som fenomen ses som en viktig del eftersom ett stort antal kurder av olika skäl tvingats leva långt utanför Kurdistans gränser. När det gäller frågor kring globalisering besvaras dessa tydligast i kapitlen som tar upp Internet, webb och bibliotekets hemsida. Samt kapitlet som har rubriken Kurdernas situation idag. Frågor kring globalisering i ett kultursociologiskt perspektiv har också varit avgörande för mitt val av teori

och metod. Anthony Giddens globaliseringsteorier har i detta fall varit passande att använda. Giddens teorier beskriver bland annat den ökande ömsesidiga kontakten mellan människor över hela världen. En viktig orsak till detta är exempelvis den elektroniska kommunikationens betydelse. Vidare finner jag det intressant att övergripande se på hur specifikt biblioteksverksamheten, när det gäller Kurdiska biblioteket, kan fungera som en etniskt främjande resurs i form av ett bibliotek i diasporan. Även i detta sammanhang kan inslag av globaliseringsfrågor anas. När det gäller bibliotekets programverksamhet och intention att vända sig till alla intresserade kan likaså ett globalt perspektiv läsas in.

Det kan här åter förtydligas att Kurdiska bibliotekets verksamhet ej skall betraktas som generell för hur ett bibliotek i exil kan fungera, utan biblioteket bör ses som en *möjlig form* av hur en speciellt anpassad biblioteksverksamhet i diasporan kan bedrivas.

Frågor kring den mångkulturella biblioteksforskningen, främst sett ur ett svenskt perspektiv, diskuteras i denna uppsats och man kan fundera kring om denna forskning täcker in den aspekt av biblioteksverksamhet som Kurdiska biblioteket representerar? I SABs skrift *Biblioteket mitt i världen från 1998* beskrivs hur flyktingmottagandet under 1980-talet ökade efterfrågan på utländsk litteratur till olika invandrargrupper. "Behovet av samordning av resurser gjorde att invandrarläscentralen växte fram" (Biblioteket mitt i världen 1998, s. 9). Men inriktningen på biblioteksverksamheten i detta fall var att en och samma institution, kommunbiblioteket, skulle tillfredställa ett antal olika invandrargrupper informations- och litteraturbehov med mycket varierande bakgrund med samma typ av generellt färgad service. Tankar kring någon systematiskt dokumenterande funktion för de olika invandrargrupperna "i exil" var här inte aktuell. Tanken på att invandrarna själva kunde bedriva sin biblioteksverksamhet verkar inte ha föresvävat de svenska myndigheterna.

I denna diskussion vill jag återknyta till de tre begreppen, aspekterna, vilka är *nationalism*, *etnicitet* och *kultur*. En tankegång med valet av nämnda aspekter har varit att det kurdiska folkets mer eller mindre permanenta liv i exil och diaspora markant påverkat identiteten såväl kulturellt och nationellt, som socialt och i förlängningen även i relationen till språket och det skrivna ordet. Språk, litteratur och kultur, jämförbar med den judiska, har utvecklats mycket starkt i exilen. Hos sociologen Karl Mannheim är begreppet världsbild centralt. Mannheims teorier beskriver bland annat hur kunskap om den sociala verkligheten växer fram och utvecklas i en specifik samhällslik kontext. Det vill säga att erfarenheter och upplevelser som en social eller etnisk grupp delar bildar en grogrund för livsmönster, värderingar, traditioner m.m. Vidare menar Mannheim att kulturen ofta formas genom en ständig kamp mellan olika sociala grupper. (Miegel & Johansson, s. 104-106) För Kurderns del kan denna process tydligt beskrivas genom det förtryck de utsatts för kulturellt och etniskt. Förhållanden kring litteratur och press, ja även bibliotek, kan därför troligtvis i detta fall fungera som en kanal eller ett rum där ett självförverkligande av den kurdiska identiteten är möjligt.

Enligt resonemanget ovan har jag alltså funnit att en kultursociologisk metod förankrad i Karl Mannheims och Anthony Giddens teorier varit passande att använda för detta arbete. Mannheim som tillhör en äldre generation sociologer framhåller i sina teorier betydelsen av hur människors tankar och livsstilar kan knytas till olika socialt beteende och samhällsstrukturer. Kulturen formas genom en ständig kamp mellan olika sociala grupper. I denna teoribildning har det varit lämpligt att studera kurdernas utsatta position, nationellt, kulturellt och etniskt. Anthony Giddens som är en kultursociolog av betydligt nyare datum riktar en stor del av sin forskning åt att studera de globaliseringsprocesser som är signifikativt

för det moderna samhället. Han menar att ”Globaliseringens konsekvenser är vittgående och påverkar praktiskt taget alla aspekter av den sociala verkligheten.” (Giddens 2003, s. 76) Eftersom kurderna är en till stor del spridd befolkningsgrupp där ett flertal lever i exil blir frågor kring globalisering centrala. Giddens kultursociologiska synsätt ringas ofta in av ett historiskt perspektiv vilket är en intressant kombination med tanke på de teorier kring globalisering som han presenterar.

För att få en i möjligaste mån mer heltäckande bakgrundsbild finner jag det intressant att exemplifiera genom att endast mycket kort omnämna några andra invandrargrupper i Sverige och deras biblioteksverksamhet. Det finns i Stockholm ett judiskt bibliotek av betydligt äldre datum än det kurdiska. Judiska biblioteket har sin uppkomst i Judiska församlingens boksamlingar och den religiöst förankrade litteratur som kom till Sverige i samband med att judar fick möjlighet att invandra och bosätta sig på vissa av svenska staten angivna platser i slutet av 1700-talet.⁴

I Malmö finns också sedan 2001 ett romskt bibliotek med stort ljud och bildarkiv. (Romska bibliotekets hemsida)

Möjlighet till publicering och att driva förlagsverksamhet i exil är ett viktigt instrument eller uttryckssätt för kurderna, i vissa fall, som jag i uppsatsen visat, är också dessa aktiviteter tätt sammanlänkade med Kurdiska bibliotekets verksamhet. Uppsatsen beskriver detta förhållande både genom en intervju med Nedim Dagdeviren och genom Mehmed Tayfuns uppsats om kurdiskt författarskap i exil. Nedim Dagdeviren och Mehmed Tayfun är också båda verksamma, som jag tidigare nämnt, inom funktionerna författarskap, publicering och biblioteksverksamhet. En reflektion i detta sammanhang är om dessa förhållanden, och i så fall hur, det vill säga den täta relationen mellan författare publicering och distribution, kommer att dominera den framtida kurdiska litteraturen och förlagsverksamheten och vilken betydelse detta i så fall får för Kurdiska biblioteket. Här har det också varit intressant att jämföra den kurdiska förlags- och biblioteksverksamhet med svenska förhållanden under 1800-talets första hälft. Den från Tyskland via Danmark invandrade judiska familjen Bonnier startade upp såväl boklådor som lånebibliotek vilket inom kort tid ledde till en expanderande förlagsverksamhet. Det kan också noteras att gränsen mellan bokhandel och bibliotek i vissa fall under denna tid inte var hel tydlig. Detsamma gäller till viss del idag för den kurdiska litterära produktionen vilket jag tidigare diskuterat i denna uppsats. Därför har det också varit intressant att kortfattat jämföra de kurdiska och judiska minoriteternas förhållande till litterär verksamhet. Den litteratursociologiska forskningsinriktningen i uppsatsen har jag funnit värdefull att nyttja främst för att på så sätt tydligt markera den täta relationen mellan författarskap, förlagsverksamhet och bibliotek.

Viktigt är att understryka hur exilproblematiken i sig själv innehåller ett globaliseringsperspektiv. Den kurdiska befolkningen är spridd över stora delar av världen. Kurdiska biblioteket innehar därför en intressant roll för identitetsskapande för denna stora folkgrupp. För många kurder är ett återvändande till Kurdistan kanske inte ens ett alternativ vilket. Författaren och journalisten Mustafa Can beskriver i sin självbiografiska bok *”Tätt intill dagar-*

⁴ Gustav III som blev Sveriges regent 1771 var personligt intresserad av judisk invandring till Sverige. 1774 anlände juden Aaron Isaac med sin familj till Stockholm. 1790 startade han den första judiska församlingen i Gamla stan. Se David Glück, Aron Neuman, Jacquiline Stare: Sveriges Judar, Stockholm 1997.

na” från 2006. För den kurdiska identiteten kan därför biblioteket få rollen av en etniskt sammanhållande funktion färgad av den kurdiska diasporan.

En stor och viktig del av biblioteksverksamheten är också att söka upp ännu icke registrerad media i olika former och göra denna tillgänglig, inte minst ”på nätet”. Detta förhållande indikerar också tydligt att biblioteket är ett välorganiserat bibliotek med hög, även teknisk, ambitionsnivå. I detta sammanhang kan även globaliseringens betydelse läsas in, det är viktigt att tydliggöra och kunna sprida informationen över ett stort geografiskt område.

Hemsidans syfte är att i möjligaste mån försöka täcka in och informera om så mycket som möjligt av kurdisk kultur. Under kurdiska länkar finns en meny med portaler som leder till webbsidor och information om kurdisk kultur, historia med mera. Via hemsidan vill biblioteket förmedla en bred internationell profil, med globala ambitioner. (Kurdiska bibliotekets hemsida)

När det gäller Kurdiska bibliotekets framtid i Stockholm framhåller Nedim Dagdeviren, i ett samtal 2006-08-15, att kontakterna och samarbetet med en gryende kurdisk biblioteksorganisation, ännu så länge i princip koncentrerad till städerna Erbil och Suleymania i irakiska Kurdistan är en mycket viktig komponent i det framtida utvecklingsarbetet. I dessa städer, menar Dagdeviren, finns en möjlig utvecklingspotential vad det gäller biblioteksverksamhet vilket på sikt kan leda till att utbildning i biblioteks- och informationsvetenskap vid universiteten i nämnda städer kan startas. Att få till stånd en kurdisk bibliotekarietutbildning, menar Nedim Dagdeviren, har stor betydelse för att höja bibliotekens status, dels när det gäller att fungera som folkbildare men också som ett viktigt led för att höja forskningspotentialen vid universiteten. En tanke med att skapa ett konstruktivt samarbete mellan biblioteket på Skeppsholmen i Stockholm och biblioteken i federala irakiska Kurdistan ser Nedim Dagdeviren som en nödvändig uppgift för att lägga en grund för en mer omfattande nationell kurdisk biblioteksutveckling. I detta fall omfattande såväl bestånd och förvärv, liksom katalogisering och digitalisering av befintligt material. Detta arbete, menar Nedim Dagdeviren, kan och skall förhoppningsvis också leda till att den kurdiska biblioteksorganisationen i Irak kommer att söka medlemskap i IFLA (International Federation of Library Associations)

Den snabba expansiva utveckling som informationsteknik och digitala resurser medför kommer givetvis också att påverka framtiden för biblioteksverksamheten i stort men inom exakt vilka områden vet vi ännu inte. Biblioteken och dess roll, inte minst i tredje världen, har en tydlig funktion i den globalisering som genomsyrar samhället idag. På följande sätt beskriver Giddens en del av globaliseringsprocessen:

Globaliseringens konsekvenser är vittgående och påverkar praktiskt taget alla aspekter av den sociala verkligheten. Men just för att globaliseringen är en öppen och i sig motsättningsfylld process skapar den resultat som är svåra att förutse och kontrollera. (Giddens 2003, s. 76)

Giddens pekar på att de kulturella effekterna av globaliseringen är mycket svåra att förutspå. Bilder, idéer, varor och livsstilar sprids numera allt snabbare i hela världen genom TV och Internet, vilket bland annat leder till att den globala migrationen eskalerar allt snabbare eftersom kultur och trender av olika slag allt friare kan röra sig över nationsgränserna. (Giddens 2003, s. 74).

För att återkomma till uppsatsens två frågeställningar bör det slutligen framhållas att Kurdiska biblioteket och dess verksamhet är ett intressant exempel som ger ett spännande perspektiv, på den globalisering Anthony Giddens beskriver som signifikativ för det tidevarv vi lever i. Biblioteket kan med en modern term beskrivas som en sorts "hybrid" mellan olika biblioteksformer. Vad det gäller den befintliga multikulturella biblioteksforskning som jag tagit del av har den närmast uteslutande varit inriktad på att beskriva olika invandrargrupperns behov av en fungerande biblioteksverksamhet i ett svenskt folkbiblioteksperspektiv. Det bevarande, dokumenterande och bibliografiska arbetet "i exil" har ingen självklar position i detta sammanhang. En ytterligare viktig slutsats är att den täta relationen mellan författare, förlag och distribution av litteratur kan ses som en signifikativ ingrediens i den gryende kurdiska bibliotekstraditionen eftersom de här nämnda olika verksamhetsområdena överlappar varandra.

Trots ständiga förändringar av verksamhet och behov vad det gäller bibliotekets framtida öde är det troligt att den *nationella, kulturella* och *etniska aspekten* kommer att fortsätta färga bibliotekets gärning för lång tid framöver. En orsak till detta är den diasporaproblematik som kan sammankopplas med kurdiska folkets situation i ett historiskt och globalt perspektiv. Konflikter av olika slag i Mellanöstern avlöser ständigt varandra, inte minst idag och historien skrivs ständigt om. På grund av detta kommer ett flexibelt förhållningsätt vara nödvändigt för att göra en konstruktiv biblioteksverksamhet formad av exilens villkor möjlig.

En ytterligare slutsats som framkommit genom uppsatsarbetet och som bör understrykas är att Kurdiska biblioteket som är en fristående kulturinstitution och ett forskningsbibliotek som varken tillhör Stockholms stadsbibliotek eller någon högskola eller liknande institution har svårt att passa inom de gängse mångkulturella biblioteksramarna. I detta fall skulle man kunna säga att den konkreta verkligheten och empirin när det gäller att försöka beskriva Kurdiska biblioteket och dess verksamhet ännu så länge ligger steget före den globala och mångkulturella biblioteksforskningen.

7 SAMMANFATTNING

Kurderna är en av de största folkgrupperna i världen, cirka 25-30 miljoner människor, som saknar en nationalstat, dock finns ett klart definierat geografiskt område i Mellanöstern som kallas Kurdistan. Det kurdiska språket är uppdelat i ett antal olika dialekter/språk som det kan vara stor skillnad sinsemellan. Språket har under långa perioder varit förbjudet att tala och publicera skrivet material på, allra främst gäller detta Turkiet. Trots detta finns en rik och omfattande litterär produktion och kanon både vad det gäller litteratur och tidskrifter. Behovet av att starta ett systematiskt organiserat bibliotek för kurder i exil, spridda över hela världen har därför funnits och varit efterlängtat under flera decennier. Kurderna tillhör en stor och mångfacetterad invandrargrupp i Sverige. Bland de intellektuella finns många författare, journalister och kulturarbetare. Det är därför inte särskilt konstigt att en livlig litterär verksamhet uppstått i exilen i Sverige. Bibliotekets placering i Stockholm är ingen tillfällighet då många av dessa kurdiska intellektuella är bosatta där. Ett hundratal kurdiska förlag och tidskrifter är t.ex. verksamma i Stockholm. I mer än fyrtio år har Sverige tagit emot ett stort antal kurder både som arbetskraftsinvandrare och som politiska flyktingar. Denna uppsats pekar bland annat på att behovet av ett organiserat bibliotek med tiden vuxit fram kanske främst som ett resultat av den livliga litterära verksamhet som är utmärkande just för den kurdiska invandrargruppen.

I den första två avdelningarna av denna uppsats beskrivs den teoretiska utgångspunkten för uppsatsen. Med ett kultursociologiskt deskriptivt och kvalitativt förhållningssätt försöker jag beskriva Kurdiska bibliotekets verksamhet och organisation. Valda delar av Karl Mannheims och Anthony Giddens resonemang och teorier har här fått verka som teoretisk grund. Begrepp som *världsbild* och *globalisering* diskuteras i uppsatsen och används för att i möjligaste mån försöka skapa en bild av biblioteket. En viktig del av det metodologiska arbetet har varit de kvalitativa intervjuer och observationsstudier som gjorts för att ingående beskriva biblioteket. Vidare förklaras begreppen etnicitet, nationalism samt diaspora och exil med utgångspunkt från uppsatsens innehåll. Efter detta presenteras en genomgång av källmaterial och litteratur samt en forskningsöversikt.

Nästföljande avdelning behandlar kurdernas historia fram till 1990 samt deras kulturella situation i ett historiskt perspektiv och i nutid. Denna avdelning beskriver även den litteratur om kurderna som använts i uppsatsen samt några kurdiska bibliografier och kurdiska institut i världen. I detta kapitel redogörs vidare för det specifika förhållande som är viktigt att uppmärksamma när det gäller att beskriva den kurdiska exillitteraturens situation i Sverige, nämligen den täta relationen mellan förlag, författare, tidskriftsutgivare och bibliotek. Författare och förläggare kan ofta vara en och samma person.

Uppsatsens fjärde och femte kapitel behandlar Kurdiska biblioteket från projekt till etablerad institution. Här beskrivs personal, bestånd, förvärv, urval, katalog och riktlinjer för klassificering. Läsaren får också en översikt av de aktuella signum och fält som det indexeras i. Vad det gäller katalogisering och förvärv kan man tydligt se hur klassificering av förvärvet påverkats av de speciella förhållanden som växt fram i diasporan. Här ingår signum som Folkdiktning, Personnamn, Dramatik, Mänskliga rättigheter och Kvinnofrågor. Kurdiska bibliotekets katalog skiljer sig på flera sätt från svensk biblioteksstandard trots att man använder sig av SAB-systemet. Katalogen befinner sig fortfarande i utveckling då man söker efter ett optimalt sätt att katalogisera ett förvärv som är spritt över den kurdisk-språkiga världen. Behovet av att tillgängliggöra bibliotekets bestånd för en geografiskt spridd och bred användarkrets berör frågan kring globalisering i vid mening.

Bibliotekets verksamhet började 1993 som ett projekt för att göra en omfattande bibliografi över kurdisk litteratur. I samband med detta initierade Kurdiska bibliotekets blivande chef och grundare Nedim Dagdeviren sin idé att utveckla bibliografin till ett "fysiskt" bibliotek vars huvudsakliga syfte skulle vara att fungera som ett välorganiserat modernt bibliotek vilket dels dokumenterar och samlar litteratur, tidskrifter och annan media med kurdisk anknytning, men också tillhandahåller och till stora delar lånar ut litteratur m.m. till en intresserad allmänhet. En förebild i detta sammanhang var det svenska nationalbiblioteket Kungliga biblioteket, och ett mål för Kurdiska biblioteket är att det skall kunna fungera som en form av nationalbibliotek i diasporan. Enligt de kriterier som anges i UNESCOs "Guidelines for legislation for national library services" uppfyller dock inte Kurdiska biblioteket till fullo dessa kriterier, däremot kan bibliotekets status närmast beskrivas som en hybrid mellan ett autonomt forskningsbibliotek med vissa nationalbibliografiska inslag inriktade på kurdiska frågor, och ett folkbibliotek av svensk modell.

Bibliotekets hemsida ger en klar bild av att dess syfte är att nå ut till kurder med information över hela världen. Redan startsidan erbjuder besökaren "ingångar" på fyra språk. Kurdiska bibliotekets programverksamhet indikerar en tydlig bredd och riktar sig till inte enbart kurder utan till alla intresserade, här ingår studiebesök och barnverksamhet samt konst- och fotoutställningar, poesiuppläsningar och författarbesök m.m.

Det är viktigt att se bibliotekets funktion i relation till den miljö som det verkar i, det vill säga i Sverige, bland såväl exilkurder som svenskar och personer med andra nationaliteter. Själva hybridformen - hur bibliotekets arbete bedrivs - kan ses som ett resultat av de speciella behov som skapats ur den kurdiska exilen. *Etniska, kulturella* och *nationalistiska* intressen och traditioner uppmuntras samtidigt som den svenska folkbiblioteksmodellen, vad det gäller tillgänglighet och öppenhet, bildar en ram för hur verksamheten kan fungera. Dagens multikulturella biblioteksforskning räcker till viss del inte till för att beskriva Kurdiska bibliotekets verksamhet och utveckling vilket gör att arbetet med denna uppsats till viss del kan ses som ett pionjärarbete.

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

Tryckta källor:

Ahmadzadeh, Hashem (2003). *Nation and novel : a study of Persian and Kurdish narrative discourse..* Diss. Uppsala universitet. Uppsala: Akta Universitatis Upsaliensis

Alakom, Rohat (2000). *Svensk-kurdiska kontakter under tusen år*: Spånga: Apec.

Anderson, Benedict (1993). *Den föreställda gemenskapen: reflexioner kring nationalismens ursprung och spridning*. Göteborg: Daidalos.

Arvidsson, Alf (2001). *Etnologi : perspektiv och forskningsfält*. Lund: Studentlitteratur.

Baksi, Kurdo (2002). En mindre seger för kurderna. *Dagens Nyheter*, 3 augusti.

Berggren, Olaf (1983). *KITAB : Kulturell identitet tryggad av biblioteken*. Helsingfors: Kirjastopalvelu Oy.

Bibliotekstjänst (1998). *Biblioteket mitt i världen : flerspråkig biblioteksverksamhet*. Lund, i samarbete med SAB:s kommitté för mångkulturell biblioteksverksamhet.

Can, Mustafa (2006). *Tätt intill dagarna : berättelsen om min mor*. Stockholm: Norstedts

Dagdeviren, Nedim (2002). *Den Kurdiska frågan i Sveriges riksdag(1979-2001) vol 1*. Stockholm: Kurdiska biblioteket

Eriksen, Thomas Hylland (1998). *Etnicitet och nationalism*. Nora: Nya Doxa.

Lars Furuland & Johan Svedjedal (1997). *Litteratursociologi*. Lund : Studentlitteratur

Gedin, Per (2003). *Litteraturens örtagårdsmästare: Karl Otto Bonnier och hans tid*. Stockholm: Bonnier

Giddens, Anthony (1998). *Sociologi. 2., [rev]. uppl. / Lund: Studentlitteratur.*

Giddens, Anthony (2003). *Sociologi. 3., omarb. uppl./Lund: Studentlitteratur.*

Glück, David (1997). *Sveriges judar : deras historia, tro och traditioner*. Stockholm: Juediska museet

Grive, Madeleine (2001). "Flykt på vinst och förlust". *00-tal : litteratur, konst, samtidsdebatt*, nr 9/10

Gröndahl, Satu (2002). *Litteraturens gränsland : invandrar- och minoritetslitteratur i nordiskt perspektiv*. Uppsala: Centrum för multietnisk forskning.

Gröndahl, Satu (2001). Minoritets- och invandrarlitteraturer i Sverige i Börestam, Ulla & Larsson, Lennart (red.). *Postskriptum : språkliga studier till minnet av Else Wijk-Andersson*. Uppsala.: Hallgren & Fallgren. s. 102-111

Hansson, Joacim (1999). *Klassifikation, bibliotek och samhälle : en kritisk hermeneutisk studie av "Klassifikationssystem för svenska bibliotek"*. Diss. Göteborgs universitet. Borås: Valfrid.

Kuutmann, Alar (1986). *Om kurder*. Norrköping : Statens invandrarverk.

Magnusson, Finnur, red. (2002). *Etniska relationer i vård och omsorg*. Lund: Studentlitteratur.

Mannheim, K (1982). *Structures of Thinking*. London: Routledge & Kegan Paul. .

McDowall, David (1997). *A modern history of the kurds*. London: Tauris.

Miegel, Fredrik & Johansson, Thomas (2002). *Kultursociologi*. 2.,[utök] uppl. Lund: Studentlitteratur

Nauri, Miriam (2006). *Svenska ämnesord*. Stockholm: Kungliga biblioteket

Nationalencyclopedin (1989-1996). Höganäs : Bra Böcker.

Nilsson, Sven (1999). *Kulturens vägar : kultur och kulturpolitik i Sverige*. Malmö : Polyvalent

Nilsson, Sven (2003). *Kulturens nya vägar : kultur, kulturpolitik och kulturutveckling i Sverige*. Malmö : Polyvalent.

Nordström, S.G. & Richardson, G (1998). *Utbildningshistoria*. Uppsala: Föreningen för svensk utbildningshistoria. (Årsböcker i svensk utbildningshistoria;78(1998);188)

Olsson, Gunbritt (2002). *Fokusgrupper som undersöknings- och utvärderingsmetod på ett folkbibliotek : för användarundersökningar i ett mångkulturellt område*. Mag. Uppsats. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Inst. för biblioteks- och informationsvetenskap.

Pireh Babi, L (1999). *Nationalism and social classes : the case of Kurdish nationalism in Turkey*. Diss. University of Helsinki. Helsingfors: Helsinki University.

Povrzanovic Frykman, M (2001). Identitet över Gränserna. *I & M : invandrare & minoriteter*, 1, ss. 18-20

Romano, David (2002). Modern Communications Technology in Ethnic Nationalist Hands: The Case of the Kurds. *Canadian Journal of Political Science*, Vol 35 Issue 1 ss. 127-149

Said, Edward W (1997). *Orientalism*. Stockholm MånPocket

- Sahlih, Khaled (2000). *Kurdfrågan : en bakgrund*. Stockholm Utrikesdepartementet.
- Shakely, Ferhard (1983). *Kurdish nationalism in Mam û Zîn of Ahmad-î Khanî*. Uppsala: Uppsala Universitet
- Sheikhmous, Omar (1991). *Kurdernas kamp för självstyre*. Stockholm: Utrikespolitiska institutet.(Världspolitikens dagsfrågor, 1991:11)
- Svanberg, Ingvar & Harald Runblom (1990).(red.)*Det mångkulturella Sverige : en handbok om etniska grupper och minoriteter i Sverige*. 2. uppl. Uppsala: Gidlund; Centrum för multietnisk forskning.
- Sveningsson, Malin (2003). *Att fånga nätet : kvalitativa metoder för Internetforskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Tayfun, Mehmed (1998). *Kurdiskt författarskap och kurdisk bokutgivning : bakgrund, villkor, betydelse*. Borås : Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan. (Examensarbete).
- Uzun, Mehmed (2003) *I skuggan av en förlorad kärlek*. Stockholm: En bok för alla.
- Uzun, Mehmed (1995). Separationen är en sådan sorg. I *Världen i Sverige : En internationell antologi*, (red.) Grive, M & Uzun, M. Stockholm : En bok för alla. S. 11-22.
- Westin, Chales (1999) *Mångfald, integration, rasism och andra ord : ett lexikon över begrepp inom IMER - Internationell migration och etniska relationer*. Stockholm : Socialstyr. : Centrum för invandringsforskning (CEIFO)
- Wibeck, Victoria (2000). *Fokusgrupper : om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur
- Zielinska M & Kirkwood, Francis T (1993). *Multicultural librarianship : an international handbook*. München: IFLA Publications.

Otryckta källor:

- Kurdiska Biblioteket – ett rum för det fria ordet. (Informationsbroschyr)
- Kurdiska bibliotekets låne- och ordningsregler
- Stiftelseurkund för Stiftelsen Kurdiska biblioteket, Stockholm den 25 augusti 1999.
- Verksamhetsberättelse Kurdiska biblioteket 2005

Verksamhetsberättelse Kurdiska biblioteket 2004

Verksamhetsbeskrivning för Kurdiska biblioteket 2004

Intervju

Nedim Dagdeviren 2003-04-17 (Utskrift finns i författarens ägo)

Anja Paulin på Statens Kulturråd 2004-04-02 (Utskrift finns i författarens ägo)

Andrea Vollmer 2004-12-22 (Utskrift finns i författarens ägo)

Andrea Vollmer 2005-09-03 (Utskrift finns i författarens ägo)

Elektroniska källor:

BUS - Enheten för bibliografisk utveckling och samordning vid Kungliga biblioteket
Tillgänglig < <http://www.kb.se/Bus/om/default.htm> (2006-09-13)

EU-upplysningen Sveriges Riksdag. Köpenhamnskriterierna för medlemskap i EU
Tillgänglig <
http://www.euupplysningen.se/templates/EUU/standardRightMenuTemplate_2314.aspx
> (2006-09-13)

Guidelines for legislation for national library services.
http://www.unesco.org/webworld/nominations/guidelines1_h.htm (2007-04-09)

Immigrant Institutet Forsknings- och dokumentationscentrum om invandrare, flyktingar
och rasism. Tillgänglig < <http://www.immi.se> (2006-09-13)

Karta över Kurdistan: Passagen
Tillgänglig < <http://hem.passagen.se/eramura/images/karta3.gif> (2006-09-13)

Kurdiska bibliotekets hemsida. Startside
Tillgänglig < <http://www.kurdishlibrary.org/> (2006-09-13)

Kurdiska bibliotekets hemsida.
Tillgänglig:<
http://www.kurdishlibrary.org/Kurdish_Library/Start_Sve.htm (2006-09-13)

Kurdiska biblioteket hemsida presentation.

Tillgänglig <

http://www.kurdishlibrary.org/Kurdish_Library/SvenskaKB/Presentation_Swe.htm (2006-09-13)

Kurdiska kulturstiftelsen i Stockholm.

Tillgänglig <<http://dmoz.org/World/Svenska/Samh%C3%A4lle/Etnicitet/Kurder>, 2005-12-14)

RomskaBiblioteket

Tillgänglig < <http://user.tninet.se/~vux747s/biblioteket.htm> (2006-09-13)

Stiftelsen framtidens kultur

Tillgänglig < <http://www.framtidenskultur.se/stadg.htm> (2006-09-13)

Stockholms stadsbibliotek.

Tillgänglig <<http://www.ssb.stockholm.se/templates/OneColumn.asp?id=6687>, 2006-07-22

Svedjedal, Johan (2006). Det litteratursociologiska perspektivet : om en forskningstradition och dess grundantaganden. Tidskrift för litteraturvetenskap 25 (1996) :3/4, ss.3-20

Tillgänglig < <http://www.litvet.uu.se/lsoc/material/detlitteratursociologiska.htm> (2006-09-13)

Unescos Folkbiblioteksmanifest: Statens kulturråd

Tillgänglig <<http://www.kulturradet.se/index.php?pid=1544> (2006-09-13)

Våra författare (2006). Stockholm: Ordfront förlag

Tillgänglig < <http://ordfront.se/Bocker/Varaforfattare/MehmedUzun.aspx> (2006-09-13)